วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๗๔ เมษายน - มิถุนายน ๒๕๔๓

“เกียรติและความสำเร็จเกิดจากผลการปฏิบัติงาน
และการปฏิบัติตัวของแต่ละคน
ที่สามารถปฏิบัติงานในความรับผิดชอบให้ได้ผลสมบูรณ์
ตรงตามวัตถุประสงค์
และปฏิบัติตัวให้สุจริต เที่ยงตรง
พอควรพอดีแก่ตำแหน่งหน้าที่ที่ดำรงอยู่”

พระบรมราโชวาทในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว
พระราชทานแก่ข้าราชการพลเรือน
เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน
วันที่ ๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๕๓๑

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๒๑ ฉบับที่ ๗๔ เมษายน – มิถุนายน ๒๕๔๓
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125-572X

ปก : พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับดอกบัวจากคุณยายตุ้ม จันทนิตย์
ขณะรับเสด็จ ณ สามแยกชยางกูร-เรณูนคร จังหวัดนครพนม
วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๙๘

วารสารไทย เป็นวารสารเผยแพร่ข้อมูลความรู้เชิงสารคดี
ที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชนชาวไทย
เพื่อสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

ที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
บรรณาธิการ
นายชาคริต จุลกะเสวี
บรรณาธิการผู้ช่วย
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
กองบรรณาธิการ
นายวิจิตร อาวะกุล นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายเย็นใจ เลาหวณิช
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายสมบัติ พลายน้อย
นางธัชกร เหมะจันทร นายปัญญา นิตยสุวรรณ
ออกแบบรูปเล่ม
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ
ฝ่ายประสานงาน
ร.ต.ต. หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง นายกิตติ จันทร์ส่อง

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย
ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ

อนุกรรมการที่ปรึกษา
ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา
ประธานอนุกรรมการ
นายวิจิตร อาวะกุล
รองประธานอนุกรรมการ
นายชาคริต จุลกะเสวี
อนุกรรมการ
นายทองต่อ กล้วยไม้ ณ อยุธยา นายประพัฒน์ ตรีณรงค์
คุณหญิงคณิตา เลขะกุล นายเย็นใจ เลาหวณิช
นายสมบัติ พลายน้อย นายปัญญา นิตยสุวรรณ
นางธัชกร เหมะจันทร นายสถิตย์ เล็งไธสง
นางเนาวรัตน์ พลเดช นายสมาน นภายน
นายวิษณุ เอมประณีตร์ นายพลาดิศัย สิทธิธัญกิจ
นางสาวอนุตรา หงษ์สุวรรณ นายกิตติ จันทร์ส่อง
ร.ต.ต. หญิง เมทินี ศรีรุ่งเรือง

วารสารไทย
เป็นวารสารเผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป
ทรรศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในวารสารนี้เป็นของผู้เขียนแต่ละท่าน
ซึ่งไม่จำเป็นต้องตรงกับความเห็นของบรรณาธิการ และคณะผู้จัดทำ

สำนักงานวารสารไทย
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
อาคาร ๑๑ ชั้น ๓ ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร.(เดิม) ถนนราชดำเนิน
โทร. ๒๘๑-๔๕๙๐

เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการ
ห้ามจำหน่าย

พิมพ์ที่ สหมิตรพริ้นติ้ง ๕๙/๔ ม.๑๐ ต.บางม่วง อ.บางใหญ่ จ.นนทบุรี
โทร. ๕๙๕-๑๘๔๙, ๙๐๓-๘๒๕๗-๘

จากบรรณาธิการ

สังคมไทยปัจจุบันนี้ ต้องการบุคคลที่มีความสามารถสูง ซื่อสัตย์สุจริต เที่ยงตรง และอุทิศตนเพื่อประเทศชาติบ้านเมืองของเราได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น การจากไปอย่างไม่มีวันกลับของท่าน **"อาจารย์สุธี อากาศฤกษ์"** เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๔๒ นั้น จึงยังความเศร้าและเสียดายอย่างสุดซึ้ง มาสู่ผู้รักชาติและความยุติธรรมทั้งหลายด้วยอย่างยิ่ง

อาจารย์สุธี อากาศฤกษ์ เป็นผู้ที่รักการดำรงชีวิตอย่างเรียบง่าย สมถะ ยึดมั่นในพระพุทธศาสนา ขยันหมั่นเพียร และเสียสละ ดำรงมั่นอยู่ในคุณความดีตลอดชีวิตของท่าน ถึงแม้จะพ้นจากตำแหน่งเลขาธิการ ป.ป.ป. และปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี เกษียณอายุราชการไปแล้ว แต่ก็ยังอุทิศตนช่วยงานสำคัญต่างๆ อยู่ตลอดมา รวมทั้งเป็นที่ปรึกษาของ *"วารสารไทย"* นี้ด้วย

ในการประชุมทุกครั้งผมได้นั่งชิดกับท่านเป็นประจำ จึงมีโอกาสได้รับคำบอกเล่า และคำเตือนชี้แนะประการต่างๆ อันมีคุณค่าซึ่งมีประโยชน์ในการดำเนินงานของคณะกรรมการได้ดียิ่งขึ้นด้วย คณะอนุกรรมการวารสารไทย ขอไว้อาลัยและรำลึกถึงท่าน **"อาจารย์สุธี อากาศฤกษ์"** ตลอดไปชั่วนิรันดร์

วารสารไทยฉบับที่อยู่ในมือของท่านขณะนี้ ก็คงมีเรื่องที่น่าสนใจยิ่งทั้งทางด้านพระพุทธศาสนา สถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนเรื่องน่ารู้เกี่ยวกับศิลปวัฒนธรรม-ประเพณีไทย ดนตรี และการเกษตร เหล่านี้ ก็ได้รับความกรุณาจากบรรดานักเขียนทั้งหลาย เสนอไว้ให้ท่านเลือกอ่านได้โดยครบถ้วน

และโปรดอย่าลืมว่า *"วารสารไทย"* ยังรอรับคำติชมจากท่านผู้อ่านอยู่เสมอ

ชาคริต จุลกะเสวี

สารบัญ

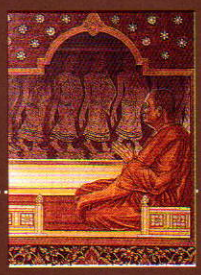

พระวรวิสาขบูชากถา สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก..... ๕

วันวิสาขบูชา..... ๗

พุทธมามกะพิธี พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว..... ๑๐

ห้าสิบปีของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก..... ๑๓

แม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์ ภาคพิเศษ..... ๒๖

พระศุภนิมิตของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช..... ๓๑

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี (ตอนจบ)..... ๓๕

โขนกรมศิลป์..... ๕๒

ดอกกล้วยไม้ในดวงใจ..... ๕๙

นิทานคำกาพย์มงคลสูตร (ตอนที่ ๖)..... ๖๔

ความห่วงใยในเรื่องจริยธรรม..... ๗๑

โครงสร้างทำนองของ “ครูเอื้อ” (ตอนที่ ๑)..... ๗๗

โรคสัตว์ที่ผู้บริโภคเนื้อสัตว์ควรรู้..... ๘๖

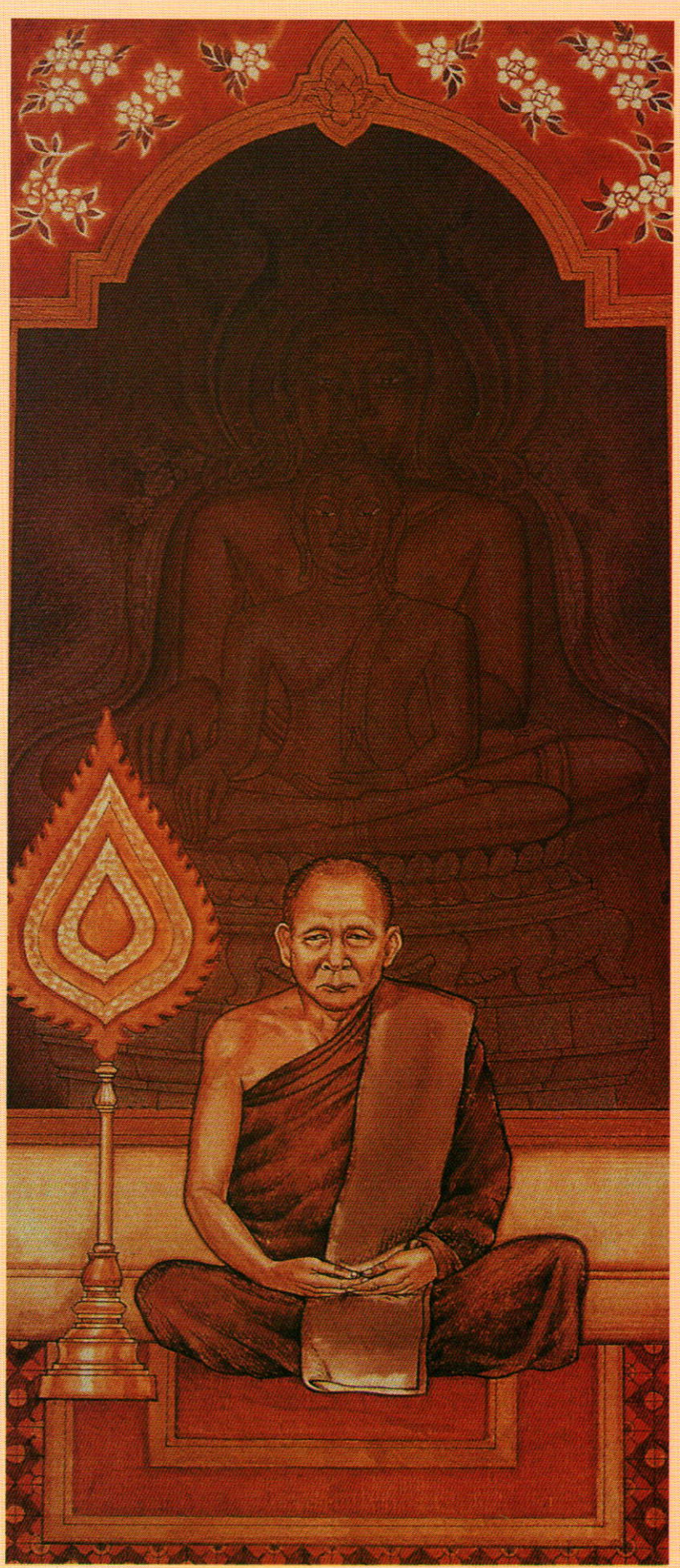

พระวรวิสาขบูชากถา
สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปริณายก

ไม่เกินความจริงไปเลยแน่นอนแม้จะกล่าวว่าวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญที่สุดของโลก จึงเป็นที่สมควรนักที่บัดนี้มีการประกาศให้วันวิสาขบูชา เป็นวันสำคัญของโลก แม้ท่านจะใช้คำว่าเป็นวันสำคัญสากลของสหประชาชาติก็ตาม ที่กล้ากล่าวว่าวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญที่สุดของโลก ก็เพราะวันวิสาขบูชาเป็นวันเกิดขึ้นแห่งความวิเศษสุดของโลก สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นในวันวิสาขบูชา เริ่มแต่เจ้าชายสิทธัตถะเสด็จประสูติในวันวิสาขบูชา

เจ้าชายสิทธัตถะตรัสรู้พระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณก็ในวันวิสาขบูชา นั่นก็คือ สมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงบังเกิดขึ้นในวันวิสาขบูชา และสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้านั่นเองที่ทรงประกาศพระพุทธศาสนาประทานพระพุทธศาสนาให้แก่โลก ก่อนจะเสด็จดับขันธปรินิพพานในวันวิสาขบูชาเมื่อทรงมีพระชนมายุ ๘๐ พรรษา หลังจากทรงยังพระพุทธศาสนาให้ตั้งมั่นเป็นคุณประโยชน์สูงสุดแล้วแก่โลก ตั้งแต่บัดนั้นมาจนทุกวันนี้

พระพุทธศาสนาที่เกิดในวันวิสาขบูชายังเป็นความสำคัญที่สุดของโลกมิได้เปลี่ยนแปรไปจากสมัยพุทธกาลที่ท่านแสดงไว้ว่าเป็น อกาลิโก ก็เช่นนี้ คุณสูงสุดของพระพุทธศาสนาอันเกิดแต่พระวิสุทธิคุณ พระปัญญาคุณ พระกรุณาคุณ ในสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นอกาลิโก ไม่ประกอบด้วยกาล คือ เมื่อสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงประกาศพระอนุตตรสัมมาสัมโพธิญาณ ประดิษฐานพระพุทธศาสนาขึ้นในโลก คุณของพระพุทธศาสนาเป็นเช่นไร จนทุกวันนี้ก็เป็นเช่นนั้น เหมือนเช่นนั้นทุกประการ ผู้ใดน้อมนำไปปฏิบัติผู้นั้นจะได้รับผลอันเป็นคุณของพระพุทธศาสนาเช่นเดียวกับผู้น้อมนำไปปฏิบัติในสมัยพุทธกาลได้รับสูงสุดของผลคือ ความพ้นทุกข์อย่างสิ้นเชิง

ในโลกไม่มีผู้ใดให้ความพ้นทุกข์สิ้นเชิงได้นอกจากสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าหรือพระพุทธศาสนานั่นเอง และยอดปรารถนาของทุกชีวิต ไม่มียกเว้น ไม่ใช่ความไม่มีทุกข์หรอกหรือท่านผู้ใดให้ความพ้นทุกข์ได้ดังเป็นที่ปรารถนาของทุกชีวิตในโลก จะไม่ควรเทิดทูนท่านผู้นั้นเป็นผู้สำคัญที่สุดในโลกหรือ วันมีท่านเกิดขึ้นโลกอย่างพรั่งพร้อมทุกประการ เช่นที่เกิดมีพรั่งพร้อมในวันวิสาขบูชา วันสำคัญที่สุดของโลกเพราะเป็นวันที่มีทางดำเนินไปสู่ความพ้นทุกข์ได้จริง มีความสุขได้จริง

นี่แหละความสำคัญที่สุดของโลกของทุกชีวิตที่พระพุทธศาสนาเท่านั้นให้ได้ พระพุทธศาสนาที่เกิดในวันวิสาขบูชา วันวิสาขบูชาจึงเป็นวันสำคัญที่สุดของโลกแน่แท้ แม้จะไม่มีการประกาศจับจองแสดงปัญญาเข้าถึงแล้วของผู้ประกาศก็ตาม

บัดนี้มาถึงวันสำคัญของโลกอีกครั้งหนึ่ง คือ วันวิสาขบูชาหรือวันวิสาขปุณณมี เป็นวันพระจันทร์เต็มดวง ในเดือน ๖ ปีพระพุทธศักราช ๒๕๔๓ นี้ตรงกับวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ขอย้ำเตือนอีกครั้งหนึ่งว่าความสำคัญยิ่งใหญ่ หรือความมีมงคลสูงสุดในโลกของวันนี้ อยู่ที่เป็นวันเสด็จประสูติ ตรัสรู้ และเสด็จดับขันธปรินิพพานแห่งสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า พระผู้ทรงเป็นสมเด็จพระบรมครูของเหล่าเทพและมนุษย์ พระผู้ทรงมีอุปการะคุณสูงสุดแก่โลก ไม่มีผู้ใดเสมอเหมือน ทรงเป็นความสำคัญ สูงสุดของโลกจริงแท้เพียงหนึ่งเดียวเท่านั้น

ในกาลเสด็จดับขันธปรินิพพานนั้น โบราณาจารย์ท่านแสดงไว้ว่าสาละทั้งคู่มีดอกบานสะพรั่งทั้งที่มิใช่ฤดูกาล โปรยปรายลงบูชาสมเด็จ พระบรมศาสดาตถาคตเจ้า เหล่าดอกมณฑารพจากสรวงสวรรค์และจุณจันทน์สุคนธชาติล้วนทิพย์ก็ลอยลิบร่วงรายลงจากอากาศ รายรอบสมเด็จพระบรมศาสดาชินสีห์ เสียงดนตรี เสียงสังคีต และเสียงขับร้องล้วนของทิพย์ก็บันลือประโคมไพเราะอยู่ บูชาสมเด็จพระบรมครูในพระอวสานกาล ทรงมีพระพุทธบรรหารประทานเตือนว่าการบูชาพระพุทธองค์นั้นที่ยิ่งกว่าการบูชาด้วยสารพันอันเป็นทิพย์ ยังมี และเป็นการบูชาที่ทรงพระประสงค์ เป็นการบูชาที่จะสามารถดำรงพระพุทธศาสนาให้รุ่งเรืองสถาพรสืบต่อไปได้ นั่นก็คือ การบูชาด้วยการปฏิบัติทั้งหลายที่สมควรแก่ธรรม การบูชาด้วยการปฏิบัติทั้งหลายที่ชอบยิ่ง การบูชาด้วยการปฏิบัติทั้งหลายที่สมควร

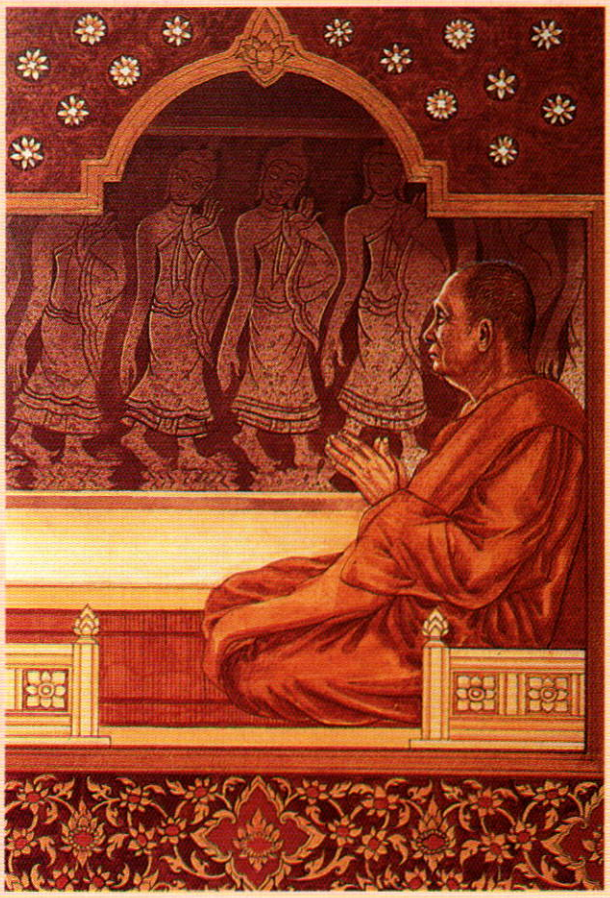

เราคนไทยผู้เป็นพุทธศาสนิก มีพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติ พึงปีติโสมนัสยินดี มีกตัญญูกตเวทิตาธรรม สำนึกในพระคุณสูงสุดที่พระพุทธองค์ทรงมีต่อคนต่อโลก และพึงสำนึกในคำตรัสเตือนให้บูชาพระพุทธองค์ด้วย ปฏิบัติบูชาทั้งปวง เพื่อความลุล่วงดำรงอยู่ยั่งยืนนานของพระพุทธศาสนา และเพื่อความเจริญวัฒนาร่มเย็นเป็นสุขตลอดไปของสถาบันชาติ สถาบันพระมหาจักรีบรมราชวงศ์อันสูงสุดสืบไป

พระธรรมคำทรงสอนของสมเด็จพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้า ต้องไม่เพียงพอในเล่มหนังสือเป็นตำรับตำรา สำหรับอ่านสำหรับเรียนรู้เท่านั้น แต่พระธรรมคำทรงสอนต้องเกิดอยู่ในใจด้วยเป็นผลของการปฏิบัติอันสมควรแก่ธรรม พระพุทธศาสนาจะอยู่เป็นความสำคัญของโลกได้ตลอดไปด้วยเหตุนี้

(พระราชทานในวันวิสาขบูชา ที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๓)

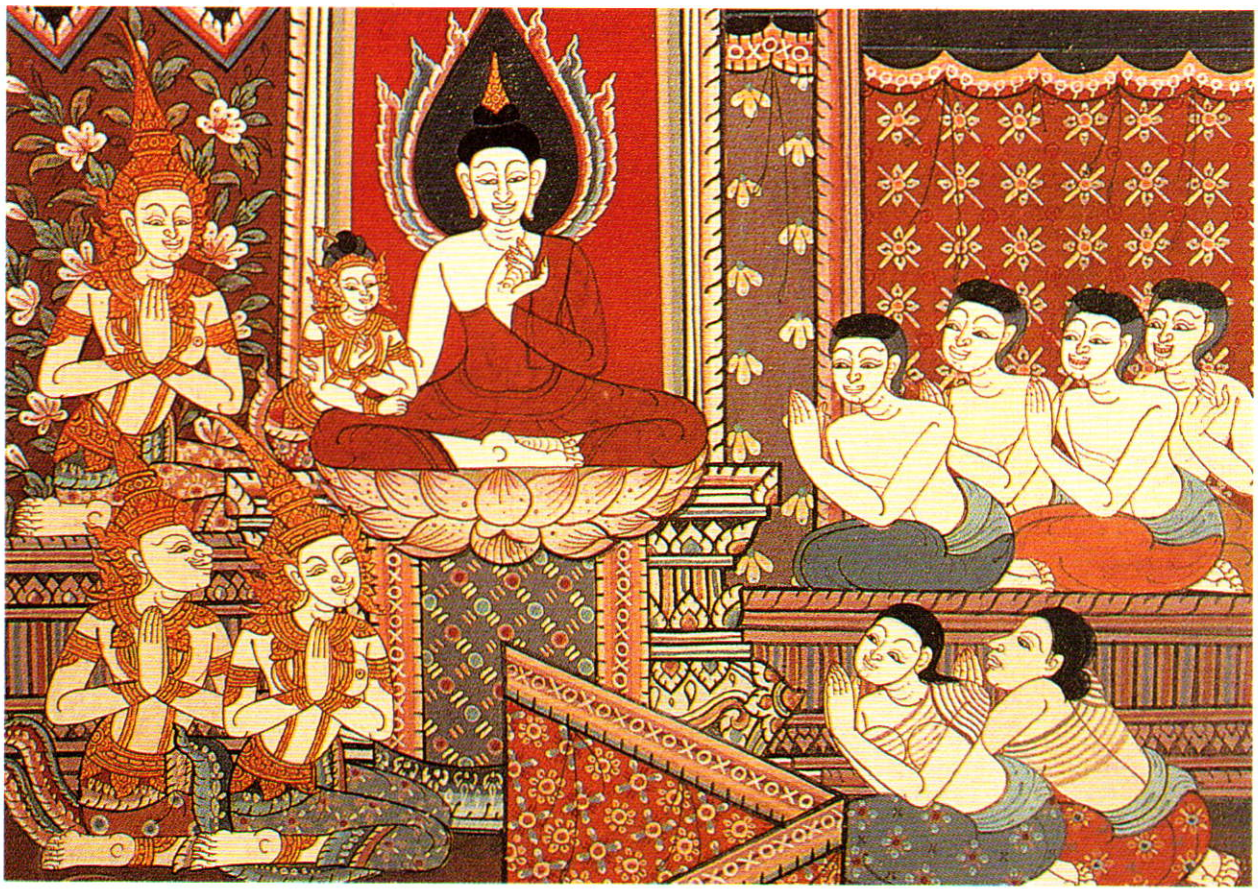

วันวิสาขบูชา

สุชีพ ปุญญานุภาพ

เป็นที่ทราบกันทั่วไปว่า **วันวิสาขบูชา** คือ วันบูชาเพื่อน้อมรำลึกถึงเหตุการณ์สำคัญ ๓ ประการในพระพุทธประวัติ คือ การประสูติ การตรัสรู้ และการปรินิพพานของสมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ซึ่งเกิดขึ้นในวันเดียวกันแต่ต่างปีกัน

อนึ่ง เหตุการณ์สำคัญที่เกิดสืบเนื่องก็คือ หลังจากที่ตรัสรู้สัจจธรรมแล้ว พระพุทธเจ้าได้เสด็จไปประกาศพระพุทธศาสนา แนะนำประชาชนให้เว้นความชั่วบำเพ็ญความดี และชำระจิตใจของตนให้บริสุทธิ์สะอาดเป็นเวลาถึง ๔๕ ปี อันทำให้พระพุทธศาสนาแพร่หลายไปในหลายสิบประเทศทั่วโลก มีการจัดตั้งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกขึ้น มีสาขาส่วนภูมิภาคถึง ๑๓๕ แห่ง และประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นที่ตั้งถาวรแห่งสำนักงานใหญ่ขององค์การนี้เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ หลังจากที่องค์การนี้ตั้งขึ้นครั้งแรกในประเทศศรีลังกา และต่อมาได้ย้ายมาตั้งในประเทศพม่า แล้วย้ายมาตั้งอยู่ในประเทศไทย

ในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ นี้ องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ตั้งมาได้ครบ ๕๐ ปี เป็นที่น่าสังเกตว่า แม้ในปีแรกแห่งการก่อตั้งองค์การนี้ ก็ได้มีข้อความระบุไว้ในธรรมนูญขององค์การว่า ในฝ่ายบรรพชิตสมเด็จพระสังฆราชแห่งประเทศไทยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในลำดับแรก ส่วนในฝ่ายคฤหัสถ์พระมหากษัตริย์แห่งประเทศไทยทรงเป็นองค์อุปถัมภ์ในลำดับแรกเช่นเดียวกัน

ยิ่งกว่านั้น สมัชชาใหญ่ขององค์การสหประชาชาติ ก็ได้มีมติเป็นเอกฉันท์ เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ถือว่าวันวิสาขบูชาเป็นวันสำคัญสากล นับเป็นข่าวที่น่ายินดีของพุทธศาสนิกชนทั่วไป

การที่พระพุทธศาสนามาตั้งมั่นอยู่ในประเทศไทย และประเทศไทยได้รับเกียรติให้เป็นที่ตั้งถาวรแห่งองค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลก ดังที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้ ทำให้เราทั้งหลายต้องรำลึกถึงพระเดชพระคุณอันยิ่งใหญ่ของท่านบรรพบุรุษไทยที่ยอมสละแรงกายแรงใจ รวมทั้งเลือดเนื้อและชีวิตทำนุบำรุงปกป้องพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองมาจนถึงปัจจุบัน นอกจากนั้น สำนักงานใหญ่องค์การพุทธศาสนิกสัมพันธ์แห่งโลกในประเทศไทยยังได้จัดตั้งมูลนิธิอุปถัมภ์สงฆ์บำรุงพระภิกษุสามเณรชาวต่างประเทศที่มาศึกษาและปฏิบัติธรรมในประเทศไทย ให้ได้รับความสะดวกไม่น้อยกว่าปีละ ๘๐ รูป ต่อเนื่องกันมาหลายปีแล้ว

ในโอกาสพิเศษแห่งวันวิสาขบูชาปีนี้ ขออัญเชิญพระพุทธวจนะจากพระไตรปิฎก ๒๓ นวกนิบาตอังคุตตรนิกาย ท้ายสีหนาทวรรค แนะข้อปฏิบัติง่ายๆ เพียง ๔ ประการ ซึ่งไม่ต้องลงทุนลงแรง หรือสิ่งของเงินทองใดๆ แต่มีผลยิ่งใหญ่กว่าการถวายทานแด่พระพุทธเจ้า หรือถวายทานแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นพระประมุข

เรื่องน่าอัศจรรย์ของการปฏิบัติง่ายๆ แต่มีผลมากกว่าการถวายทานแด่พระพุทธเจ้า หรือพระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นพระประมุข ก็คือ ต้องการให้การปฏิบัติมาอยู่ที่แต่ละบุคคล ผู้ลงมือกระทำด้วยตนเอง ไม่ใช่คอยแต่ชื่นชมตื่นเต้นในคุณงามความดีของบุคคลสำคัญท่านอื่นๆ ซึ่งเปรียบเหมือนการพบมหาเศรษฐีผู้มีทรัพย์หลายหมื่นหลายแสนล้าน แต่เสร็จแล้วผู้พบและแสดงน้ำใจอันดีงามต่อท่านมหาเศรษฐีนั้นก็ยังคงไม่มีทรัพย์หรือไม่มีคุณความดีเพิ่มขึ้นกว่าเดิม เพราะมิได้ลงมือปฏิบัติอะไรด้วยตนเอง

พระพุทธวจนะที่ตรัสสอนข้อปฏิบัติง่ายๆ ไม่ต้องลงทุนลงแรงมากเพียง ๔ ข้อ ดังต่อไปนี้ คือ

๑. เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสถึงพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ เป็นสรณะหรือ

ที่พึ่งที่ระลึก

๒. เป็นผู้มีจิตเลื่อมใสตั้งใจรักษาศีลห้า

๓. เจริญหรือแผ่เมตตาจิตคือไมตรีจิตคิดจะให้เป็นสุข แม้ชั่วระยะเวลาอันสั้นเพียงแคว่ดนมโคจากบนลงล่าง

๔. เจริญอนิจจสัญญา หรือกำหนดหมายความไม่เที่ยง ไม่ยั่งยืนของสิ่งที่มีปัจจัยปรุงแต่ง ทั้งหลาย แม้ชั่วระยะเวลาสั้นๆ แค่งอนิ้วหรือเหยียดนิ้ว

คุณธรรมทั้ง ๔ ข้อนี้ ปฏิบัติได้ง่ายและมีคุณค่ามาก เพราะไม่ใช่คุณธรรมของผู้อื่น แต่เป็นการลงมือกระทำด้วยตนเอง ของแต่ละบุคคล เป็นคุณธรรมจากระดับต่ำสุดถึงสูงสุด ซึ่งจะเพิ่มคุณค่าให้แก่ผู้ปฏิบัติถึงขนาดที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า มีผลมากกว่าการถวายทานแด่พระอริยบุคคล ๔ ระดับ มีผลมากกว่าการถวายทาน แด่พระปัจเจกพุทธเจ้า มีผลมากกว่าการถวายทานแด่พระสัมมาสัมพุทธเจ้า มีผลมากกว่าการถวายทานแด่พระสงฆ์มีพระพุทธเจ้าเป็นพระประมุข มีผลมากกว่าการสร้างที่อยู่อาศัยถวายแด่พระสงฆ์จากสี่ทิศ

เมื่อทุกคนมีสิทธิจะได้รับผลดี และสูงยิ่งด้วยการลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง โดยไม่ต้องเสียกำลังแรงงาน หรือค่าใช้จ่ายใดๆ อย่างนี้ จึงน่าจะได้ รับพระพุทธวจนะนี้ไว้เป็นแนวปฏิบัติประจำวันของเราทั้งหลาย อันเป็นการบูชาด้วยการปฏิบัติ ซึ่งพระพุทธเจ้าตรัสว่ามีค่ายิ่งกว่าการบูชาด้วยอามิสมีดอกไม้ธูปเทียน เป็นต้น

ในนามของคณะอนุกรรมการส่งเสริมศาสนาและจริยธรรม ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ขอถือโอกาสแห่งวันวิสาขบูชานี้แผ่ความปรารถนาดีต่อพี่น้องร่วมชาติและร่วมโลกไม่จำกัดประเทศชาติ ศาสนา และภาษา ตลอดจนสรรพสัตว์ ขอจงมีความสุข ความเจริญ ปราศจากอันตรายภัยพิบัติ ประสบแต่สรรพสิ่งอันพึงประสงค์จงทุกประการ

พุทธมามกะพิธี
พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว

ท่านผู้หญิงสมโรจน์ สวัสดิกุล ณ อยุธยา

บทความวันนี้ข้าพเจ้าขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตอัญเชิญ **"พุทธมามกะพิธี"** บทพระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ขัตติยราชปราชญ์แห่งระบอบประชาธิปไตย อันเป็นลัทธิบริหารแผ่นดินให้ทันสมัยของโลกปัจจุบัน ซึ่งพระองค์ท่านก็ได้ทรงพระราชดำริอยู่แล้วว่าจะพระราชทานแก่แผ่นดินไทย โปรดให้ท่านผู้รู้กฎหมายร่างถวาย ดังนั้นเมื่อถึงกาลที่จำต้องพระราชทาน **"ระบอบประชาธิปไตย"** แก่ชาวไทยและชาติไทยซึ่งทรงรักและห่วงหวงอย่างยิ่ง จึงทรงสละพระไอศูรยราชสมบัติ ทรงลาประชาชนและชาติไทย เสด็จพระราชดำเนินไปประทับ ณ ประเทศต่างแดน แม้ที่สุดพระชนม์ชีพก็ต้องทรงสละลาแผ่นดินไทยเสด็จขึ้นสู่สวรรค์ ณ ประเทศนั้น พระเดชพระคุณล้นเกล้าล้นกระหม่อมต่อชนชาวไทยและชาติไทย ซึ่งเศร้าโศกร่ำไห้อาลัยรักและเคารพ รำลึกถึงวีรมหากษัตริย์สุดประเสริฐราบจนทุกวันนี้

สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้เคยทรงพระนิพนธ์ **"พุทธมามกะวิธี"** มาครั้งหนึ่งแล้ว แต่พระราชนิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว เรื่อง **"พุทธมามกะวิธี"** นี้ทรงพระราชปรารภเกี่ยวกับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในเมืองไทย *(พ.ศ. ๒๔๗๑ ในรัชสมัยของพระองค์ท่าน)* ยังบกพร่องกว่าศาสนาอื่นของชาวต่างชาติ มีอาทิ คริสตศาสนา ซึ่งเขากลับสนใจเข้ามาเมืองไทยศึกษาพระพุทธศาสนาที่นำสันติสุขมาสู่โลก และแก้นิสัยของชนที่นิยมทางโลก *(materialism วัตถุนิยม)* ตรงต่อความเป็นจริง และสุขุมลึกซึ้งยิ่งนัก

ต่อไปนี้ ขอพระราชทานอัญเชิญบทพระราชนิพนธ์ **"พุทธมามกะพิธี"** ในพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมาให้ท่านได้อ่าน

คำนำ

ในวารดิถีวิศาขบุรณมีนี้ พุทธสาสนิกชนทั้งปวง ย่อมคำนึงระลึกถึงองค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าและพระบวรพุทธสาสนา กับทั้งเป็นสมัยที่อุบาสกอุบาสิกา และพุทธมามกะทั้งปวงมาร่วมกันกระทำสักการะบูชาพระรัตนตรัย ทำให้ข้าพเจ้าระลึกถึงธรรมเนียมที่พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าได้ทรงริเริ่มขึ้น คือมีการส่งบัตรแสดงความยินดีและให้พร อันเป็นธรรมเนียมที่เอาอย่างมาจากแบบฝรั่ง และสมเด็จพระมหาสมณะเจ้า กรมพระยาวชิรญาณวโรรสก็เคยประทานแจกของเล่นแก่เด็กๆ ในวันวิสาขบุรณมีนี้ ทั้ง ๒ อย่างนี้เป็นแบบอย่างของพวกฆริสตัง เขาทำกันในวันฆริสตมัส เราเอาอย่างมาใช้ *(และยังมีอย่างอื่นที่เราควรเอาอย่างเขาอีกก็มาก)* แต่ข้าพเจ้าก็เห็นว่าเป็นธรรมเนียมที่ดี จึงได้จัดการแจกของเล่นแก่พระราชวงศ์ที่ยังเยาว์ และบุตรข้าราชการที่ข้าพเจ้ารู้จัก แต่แทนที่จะส่งแต่เพียงบัตรให้พร

เท่านั้น ข้าพเจ้ายังไม่พอใจ จึงได้ให้พิมพ์หนังสือระเบียบการแสดงตนเป็นพุทธมามกะขึ้น เพื่อแจกแก่ญาติมิตรในปีนี้

การที่ข้าพเจ้าได้ให้พิมพ์หนังสือนี้ขึ้นคราวนี้ ก็โดยที่ข้าพเจ้าระลึกถึงเมื่อเวลาที่ข้าพเจ้าบวชอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร เสด็จอุปัชฌาย์เคยประทานโอกาสให้ข้าพเจ้ากราบทูลความเห็นของข้าพเจ้าในเรื่องสาสนาต่าง ๆ ตามใจนึกเป็นเนืองนิตย์ ข้าพเจ้าเคยกราบทูลแก่ท่านว่า ข้าพเจ้าเห็นว่าพระพุทธสาสนานั้นเป็นสาสนาที่ดีเยี่ยมและน่าเลื่อมใสที่สุดก็จริง แต่เป็นสาสนาที่ทำการเผยแผ่น้อยมากและวิธีสั่งสอนก็สู้เขาไม่ได้ เช่นถ้าจะเปรียบกับสาสนาคริสตังแล้วก็แพ้เขาหลุดทีเดียวทั้ง ๒ ประการ ส่วนสาสนามะหะหมัดนั้นเวลานี้ไม่ใคร่จะทำการเผยแผ่ แต่การสั่งสอนยังดีพอใช้ สาสนาฆริสตังนั้นเขาพยายามเผยแผ่อยู่เสมอ อย่างไรก็ย่อมทราบกันอยู่แล้วในประเทศสยามเราก็ยังพบโบสถ์ และคณะมิสสังในที่ที่ไม่เคยนึกว่าจะพบเลย เช่น ตามบ้านนอก เป็นต้น การสั่งสอนเขาก็ทำดีเป็นที่สุด เริ่มสอนเป็นขั้นแต่เด็กตลอดจนผู้ใหญ่ พยายามแปลคัมภีร์ออกเป็นภาษาทุกภาษา ต้องนับว่าเขาใช้ความพยายามอย่างที่สุดที่จะเผยแผ่สาสนาของเขา ส่วนพระพุทธสาสนานั้น เคยทำการเผยแผ่มาก็เมื่อครั้งพระเจ้าอโศกต่อนั้นมาก็ต้องนับว่าเท่ากับไม่ได้ทำการเผยแผ่เลย ใครต้องการจะเล่าเรียนในพระพุทธสาสนา ก็ต้องพยายาม มาเรียนถึงถิ่น เช่น ที่อินเดียและพม่า หรือประเทศสยาม สำหรับลัทธิหินยานเมืองจีนและญี่ปุ่นสำหรับลัทธิมหายาน หรือมิฉะนั้นก็ต้องอ่านหนังสือซึ่งชาวยุโรปผู้ที่มิได้เป็นพุทธสาสนิกพยายามแปลและเรียบเรียงขึ้น ต้องนับว่าพวกพุทธสาสนิกชนเองมิได้พยายามที่จะทำการเผยแผ่เลยพึ่งจะเริ่มคิดจะเผยแผ่บ้างเล็กน้อย เช่น พวกพุทธสาสนิกญี่ปุ่นได้พยายามส่งภิกษุไปเผยแผ่ลัทธิของเขาที่ประเทศจีน และพวกพุทธสาสนิกที่เกาะลังกาได้พยายามออกหนังสือรายเดือนเรื่องพระพุทธสาสนาอยู่บ้าง เวลานี้กลับมีผู้ที่มีปัญญาหวนมาเล่าเรียนและนับถือมากขึ้นทุกที เพราะเป็นสาสนาที่จริงที่สุขุมลึกซึ้งอย่างยิ่ง ไม่ขัดกับความรู้ในทางวิทยาศาสตร์ ทั้งไม่ต้องมีความเชื่ออย่างงมงาย เป็นสาสนาที่มีผู้ศรัทธา เลื่อมใสย่อมเชื่อได้และแลเห็นจริงตามได้ด้วยปัญญา ด้วยเหตุเหล่านี้จึงมีพวกที่เคยนับถือสาสนาฆริสตังหวนมาศึกษามาก และชาวยุโรปบางพวกถึงกับเห็นว่า พระพุทธสาสนานั้นจะเป็นสิ่งที่จะนำความสันติสุขมาสู่โลกนี้ได้ และจะแก้นิสัยอันนิยมไปแต่ทางโลก (materialistic spirit) ของชนสมัยนี้ได้ จะเป็นทางป้องกันมิให้อารยธรรมของชาวยุโรปเสื่อมสูญไปได้ แต่แม้เป็นดังนี้ พุทธสาสนิกชนก็ยังหาได้พยายามที่จะเผยแผ่พระพุทธสาสนาให้แพร่หลายยิ่งขึ้นไม่

สำหรับประเทศสยามนั้นก็ได้มีส่วนในการเผยแผ่พระพุทธสาสนาอยู่บ้างในเวลานี้ เช่น ได้ชำระและพิมพ์พระไตรปิฎกขึ้นใหม่ เป็นต้น สำหรับการเผยแผ่นั้นจะทำเพียงเท่านี้ก็พองามอยู่ แต่สำหรับการสั่งสอนในประเทศของเราเองนั้น จะนับว่าทำดีแล้วไม่ได้เลย การสอนเด็กต้องนับว่าบกพร่องที่สุด เมื่อแต่ก่อนนี้ยายแก่หรือพี่เลี้ยงในบ้านก็ได้พยายามสอนบ้างอย่างงูๆปลาๆ ครั้นมาบัดนี้ต้องนับว่ากลับซุดโซมลงไปอีก เพราะการสอนในบ้านก็เกือบจะไม่มี การสอนตามวัดก็น้อยลง เพราะมีโรงเรียนอื่นๆ แทนพระสอนหนังสือ ตามโรงเรียนก็หาได้สอนสาสนาอย่างจริงจังไม่ จนเด็กที่สวดมนต์ได้มีน้อยที่สุดและไหว้พระไม่เป็นก็มี ผู้ที่จะเล่าเรียนมักเป็นคนอายุมากที่บวชบ้าง ที่เป็นอุบาสกอุบาสิกาบ้าง แต่ที่เรียนจริงก็ต้องนับว่าน้อยมาก ถ้าเปรียบกับจำนวนพลเมืองทั้งหมด การสั่งสอนเด็กที่ยังบกพร่องอยู่นั้น น่าจะแก้ได้ไม่ยากนัก และเป็นของที่ควรพยายามแก้อย่างยิ่ง จริงอยู่พระพุทธสาสนาเป็นสาสนาที่ลึกซึ้งสอนให้เด็กเข้าใจยาก แต่ก็มีธรรมที่สอนได้มากมาย เช่น เรื่องกรรมและอื่นๆ อีกที่จะหยิบเลือกได้ สำหรับโรงเรียนของรัฐบาลจะได้จัดการ

ให้มีการสอนสาสนาขึ้นอีกหวังว่าจะเป็นผลได้บ้าง แต่การสอนในโรงเรียนนั้นไม่ดีจริงเท่ากับบิดามารดาสอนเองในบ้าน ในพวกฆริสตังเขาย่อมสอนลูกหลานของเขาเกือบจะตั้งแต่เกิดก็ว่าได้ ส่วนสำหรับคนไทยนั้นที่อยากจะสอนลูกหลานของตนเองก็คงจะมีมาก แต่หากขาดตำหรับตำราอันจะเป็นหนทางแนะนำในวิธีสอนให้เหมาะกับความรู้ความเข้าใจของเด็ก การสอนจึงไม่เป็นผลบ้าง หรือกลัวจะสอนผิดๆ ถูกๆ จนเลยไม่กล้าสอนเสียก็คงจะมีมาก ข้าพเจ้าได้เคยทูลปรารภข้อนี้แก่เสด็จอุปัชฌาย์ ท่านทรงตอบว่าท่านทรงเห็นด้วยกับความเห็นของข้าพเจ้า พระองค์ท่านก็อยากจะทรงแต่งหนังสือเป็นตำราสำหรับสอนเด็กเหมือนกัน แต่หากยังทรงแต่งแบบตำราสำหรับที่พระภิกษุสามเณรจะต้องศึกษาเสียให้แล้วก่อนแล้วจึงจะทรงแต่งอย่างอื่นได้ น่าเสียดายอย่างยิ่งที่พระองค์ท่านสิ้นพระชนม์เสด็จสู่สุคติภพเสียโดยด่วน ยังหาได้ทรงกระทำงานทุกอย่างบริบูรณ์สมพระประสงค์ของพระองค์ท่านไม่ หนังสือพุทธมามกะนี้เป็นทำนองตำราสอนเด็กดังข้าพเจ้ากล่าวแล้วว่าเป็นของที่ยังขาดอยู่ ข้าพเจ้าจึงได้ให้พิมพ์แจกในปีนี้ การแสดงตนเป็นพุทธมามกะนี้ยังหาได้แพร่หลายทั่วไปไม่ ยังคงทำกันอยู่แต่ในหมู่โอรสเจ้านายที่จะออกไปศึกษา ณ ต่างประเทศ สมเด็จพระมหาสมณะเจ้าเคยทรงพระปรารภว่า ไม่เห็นจำเป็นจะต้องทำ ฉะเพาะเมื่อเวลาจะออกไปเล่าเรียน ณ ต่างประเทศ เมื่ออายุสมควรแม้จะไม่ไปต่างประเทศก็ควรจะทำพิธีได้ ข้าพเจ้าเห็นจริงด้วยพระดำริของท่านเป็นอย่างยิ่ง ถ้าเมื่อเด็กอายุราว ๑๓ หรือ ๑๔ ขวบ พอรู้ความเข้าใจความได้ดี สมควรให้ไปศึกษาหลักพระพุทธสาสนาในวัดที่ใกล้บ้านหรือ ณ สำนักอาจารย์ตามความนับถือของบิดา เมื่ออาจารย์เห็นว่าเด็กมีความเข้าใจดีในหลักพระพุทธสาสนาแล้ว ก็ควรทำพิธีรับเป็นพุทธมามกะ คล้ายวิธีพวกฆริสตังทำพิธี “Confirmation” ถ้าทำดังนี้ได้จะดีอย่างยิ่ง จะปลูกฝังความเลื่อมใสในพระพุทธสาสนายิ่งขึ้นและจะทำให้เด็กมีหลักมีสรณะอันจะนำชีวิตไปในทางที่ชอบ

ข้าพเจ้ารู้สึกว่าการสั่งสอนสาสนาแก่เด็กนี้เป็นของสำคัญยิ่งนักสำหรับความเจริญมั่นคงของชาติและประเทศ ข้าพเจ้าอยากจะขออาราธนาพระภิกษุสงฆ์อันเป็นที่นับถือ และมีความรอบรู้ดียิ่งในหลักพระพุทธสาสนา ขอจงช่วยกันแต่งตำราอัน จะเป็นหนทางให้บิดามารดาของเด็กชาวสยามจะสามารถนำเอาไปใช้สั่งสอนลูกหลานของตน ให้เป็นผลดีเถิด จะเป็นกุศลและคุณประโยชน์อันใหญ่ยิ่งถ้ายิ่งมีแบบตำรายิ่งมากเท่าไรก็ยิ่งดี และถ้าพระภิกษุสงฆ์เป็นผู้แต่งแล้วก็ย่อมจะเป็นที่เชื่อถือและนับถือดีกว่าที่คฤหัสถ์จะแต่งขึ้น เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าขอวิงวอนอาราธนาพระภิกษุสงฆ์จงแต่งตำราเหล่านั้นขึ้นเถิด

ข้าพเจ้าขอชักชวนบรรดาญาติมิตรทั้งปวงที่มีบุตรหลาน จงระลึกถึงพระปรารภของสมเด็จพระมหาสมณเจ้าในเรื่องที่จะจัดการให้บุตรหลานของตนได้ทำพิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะเมื่ออายุสมควร ถ้าชวนกันกระทำเช่นนั้นให้เป็นตัวอย่าง เพราะให้เป็นความนิยมไปทั่วประเทศได้ ก็จะเป็นประโยชน์และเป็นกุศลอันใหญ่ยิ่งเป็นแน่แท้

ด้วยอำนาจพระรัตนตรัย ขอท่านทั้งหลายที่ได้รับหนังสือนี้ จงมีความสุขสวัสดี จงมีกำลังกายบริบูรณ์ เพิ่มพูนอายุยืนนาน มีปฏิภาณว่องไว ห่างไกลโรคภัยพิบัติทุกประการ เทอญ

ประชาธิปก.ปร.

วันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๗๑

ห้าสิบปีของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

ทองต่อ กล้วยไม้ ณอยุธยา

“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม
เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”

พระปฐมบรมราชโองการ
ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลปัจจุบัน วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้ผ่านมาแล้วถึง ๕๐ ปี พระปฐมบรมราชโองการที่ว่า **“เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม”** อันเปรียบประดุจสัญญาประชาคมที่พระราชทานแก่ปวงชน ก็ได้รับการพิสูจน์แล้วว่า ทรงเป็นพระมหาธรรมิกราชผู้เปี่ยมไปด้วยทศพิธราชธรรมจรรยาอย่างแท้จริง ทรงมีพระวิริยะอุตสาหะอันแรงกล้าที่จะบำบัดทุกข์บำรุงสุขให้แก่ชาวไทยทุกหย่อมหญ้า ดังนั้น คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี จึงขอนำเสนอเรื่องพระราชพิธีบรมราชาภิเษก มาเผยแพร่แก่พี่น้องประชาชนอีกวาระหนึ่ง

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระราชพิธีที่สำคัญยิ่ง สำหรับประเทศที่มีพระมหากษัตริย์เป็นพระประมุข เพราะเป็นการเชิดชูเฉลิมพระเกียรติว่าทรงเป็นพระราชาธิบดีของประเทศนั้นโดยสมบูรณ์แล้ว ตามราชประเพณีของไทย พระนามของผู้ได้รับเลือกเป็นพระมหากษัตริย์พระองค์ใหม่ หากยังไม่ได้ผ่านพระราชพิธีนี้ ก็ยังใช้ขานพระนามเดิม เป็นแต่เพิ่มคำว่า *“ซึ่งทรงสำเร็จราชการแผ่นดิน”* หรือปัจจุบันใช้คำว่า *“สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว”* ไม่มีคำ *“พระบาท”* นำหน้า คำสั่งของพระองค์ก็ไม่เรียกว่า *“พระบรมราชโองการ”* เครื่องประกอบพระอิสริยยศ

บางอย่างก็ต้องลดลง เช่น พระมหาเศวตฉัตรก็มีเพียง๗ ชั้น มิใช่ ๙ ชั้น ดังนั้นในสมัยโบราณจึงเร่งประกอบพระราชพิธีบรมราชาภิเษกโดยเร็วเท่าที่จะทำได้ หรือจะกล่าวในทางสังคมวิทยา พระราชพิธีนี้ก็คือการแสดงการยอมรับนับถือประมุขของสังคมนั่นเอง

ประเทศไทยมีพระราชพิธีบรมราชาภิเษกมาช้านานแล้ว ดังเช่นในศิลาจารึกวัดศรีชุมหรือจารึกหลักที่ ๒ กล่าวว่า *".....พ่อขุนผาเมืองจึงอภิเษกพ่อขุนบางกลางหาวให้เมืองสุโขทัย ให้ทั้งชื่อตนแก่พระสหายเรียกชื่ออินทรบดินทราทิตย์"* และตลอดสมัยกรุงศรีอยุธยาก็มีการประกอบพระราชพิธีนี้อย่างมิขาดสาย ดังปรากฏในหนังสือคำให้การชาวกรุงเก่า และตำราราชาภิเษกครั้งกรุงศรีอยุธยา

ในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ เมื่อพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชเสด็จขึ้นครองราชสมบัติ ได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้กระทำพระราชพิธีบรมราชาภิเษกอย่างย่อ เมื่อวันที่ ๑๐ มิถุนายน พุทธศักราช ๒๓๒๕ หลังจากนั้นทรงตั้งคณะกรรมการสอบสวนแบบแผนของพระราชพิธีนี้โดยถี่ถ้วน ตั้งขึ้นเป็นตำรา แล้วทรงทำบรมราชาภิเษกเต็มตำราอีกครั้งหนึ่งเมื่อพุทธศักราช ๒๓๒๘ โดยได้ใช้เป็นแบบแผนของรัชกาลต่อๆ มาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งแต่ละรัชกาลก็ได้ปรับปรุงแก้ไขรายละเอียดเล็กน้อยให้เหมาะแก่กาลสมัย รวมความว่า เป็นพระราชพิธีที่มาจากลัทธิพราหมณ์ผสมกับความเชื่อทางพุทธศาสนาและความนิยมของท้องถิ่น ส่วนบทมนต์ต่างๆ ของพราหมณ์ ท่านผู้รู้ทางภาษาตะวันออกโบราณวินิจฉัยว่าเป็นภาษาทมิฬโบราณ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกของไทย ท่านผู้รู้สันนิษฐานกันว่าคงจะได้รับต้นแบบสืบทอดมาจากอินเดีย ดังจะเห็นได้ว่ามีขั้นตอนการประกอบพระราชพิธีคล้ายพระราชพิธีราชสูยะของอินเดียโบราณมาก ที่มีการอภิเษกคือ รดน้ำการกระทำสัตย์สาบานว่าจะปกครองบ้านเมืองโดยธรรม และการถวายราชสมบัติ แต่ของไทยมีรายละเอียดในแต่ละขั้นตอนมากกว่าของอินเดีย เพราะมีการผสมผสานในความเชื่อ และพิธีการของทั้งศาสนาพราหมณ์ ศาสนาพุทธ และประเพณีดั้งเดิมของไทย ตลอดจนของใช้ในพระราชพิธี ก็ล้วนแต่มีความหมายเป็นมงคลยิ่งแสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมและภูมิปัญญาอันสูงยิ่งของบรรพชนไทย

ขั้นตอนของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ อาจแบ่งออกได้เป็น ๕ ลำดับ คือ

ลำดับแรก ขั้นเตรียมพิธี คือ การตักน้ำจากสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ต่างๆ ทั่วประเทศ มาทำพิธีเสกน้ำสำหรับถวายเป็นน้ำอภิเษกและน้ำสรงมูรธาภิเษกกับ

บนพระแท่นมณฑลประดิษฐานพระพุทธปฏิมากรสำคัญของแผ่นดิน เครื่องมงคลในหมวดพระราชสิริ หมวดมุรธาภิเษก หมวดพระแสงสำคัญของแผ่นดิน ที่เสาทั้ง ๔ มุมผูกพระมหาเศวตฉัตร พระเศวตฉัตรกรรภิรมย์ ธงมหาราช ธงมหาไพชยันต์ธวัช และธงชัยต่างๆ เบื้องขวาและซ้ายพระแท่นมณฑลตั้งตู้เทียนเท่าพระองค์ หน้าพระแท่นตั้งเทียนมงคล และเครื่องทรงนมัสการ

วันศุกร์ ที่ ๕ พฤษภาคม ๒๔๙๓ เวลา ๑๐.๑๕ น. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเศวตพัสตร์ ทรงสะพักขาวขลิบทอง เสด็จลงสู่พระลานข้างพระมหามณเฑียร ด้านตะวันออก ทรงจุดธูปเทียนทองสังเวยเทวดากลางหาว

สมเด็จพระสังฆราชขึ้นถวายน้ำพระพุทธมนต์ด้วยพระครอบ พระกริ่งที่พระปฤษฎางค์ และพระครอบยันตรนพคุณที่พระหัตถ์

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเครื่องขัตติยราชภูษิตาภรณ์ ประทับเหนือพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ ภายใต้พระบวรเศวตฉัตร พระราชครูวามเทพมุนีทูลเกล้าฯถวายน้ำเทพมนต์ด้วยพระมหาสังข์

พิธีจารึกพระสุพรรณบัฏพระปรมาภิไธย ดวงพระบรมราชสมภพ และแกะดวงตราพระราชลัญจกรประจำรัชกาล

ลำดับสอง พิธีตั้งน้ำวงด้ายสายสิญจน์รอบพระแท่นมณฑลพิธี ซึ่งตั้งสิ่งของต่างๆ ที่ใช้ในพิธี มีพิธีจุดเทียนชัยและเจริญพระพุทธมนต์รวม ๓ วัน ก่อนเจริญ พระพุทธมนต์ในวันแรก มีประกาศเทวดาหรือประกาศการพระราชพิธีเป็นการเริ่มงาน

ลำดับสาม พิธีบรมราชาภิเษก เวลาเช้า สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวสรงพระมูรธาภิเษกสนาน แล้วทรงเครื่องต้นเสด็จออกประทับเหนือพระราชอาสน์แปดเหลี่ยมหรือพระที่นั่งอัฐทิศ ราชบัณฑิตและพราหมณ์นั่งประจำทิศทั้งแปดกล่าวคำอัญเชิญให้ทรงปกปักรักษาทิศนั้นๆ แล้วถวายน้ำอภิเษกและถวายพระพรชัย จากนั้นเสด็จประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ พระมหาราชครูร่ายเวทอัญเชิญพระอิศวรมาสถิตในพระองค์สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวให้เป็นสมมติเทพ แล้วกราบบังคมทูลเฉลิมพระปรมาภิไธย ถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์ เครื่องราชูปโภค แล้วจะมีพระปฐมบรมราชโองการให้คำมั่นว่า จะทรงปกครองแผ่นดินโดยธรรม

ลำดับที่สี่ พิธีเบื้องปลาย เสด็จออกมหาสมาคมทั้งฝ่ายหน้าและฝ่ายในรับคำถวายชัยมงคล ตอนเย็นเสด็จไปแสดงพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภกต่อหน้าคณะสงฆ์ แล้วเสด็จขึ้นทรงสักการะพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบูรพการี และในค่ำวันนั้นจะเสด็จเถลิงพระราชมณเฑียรคือขึ้นบ้านใหม่ด้วย

ลำดับห้า เสด็จพระราชดำเนินเลียบพระนครทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นการแสดงพระองค์แก่ทวยราษฎร์

ส่วนพระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลปัจจุบันเมื่อพุทธศักราช ๒๔๙๓ นั้น สำนักพระราชวังได้ยึดงานบรมราชาภิเษกในสมัยรัชกาลที่ ๗ เป็นหลัก แต่ปรับปรุงให้เหมาะสมแก่สภาพบ้านเมืองที่ยังไม่อุดมสมบูรณ์ เพราะเพิ่งผ่านพ้นสงครามโลกครั้ง

ที่สอง และให้เหมาะสมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยด้วย

การพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช พุทธศักราช ๒๔๙๓ ได้ดำเนินตามโบราณราชประเพณี โดยยึดงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษก พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นหลักเป็นแต่ได้ปรับปรุงพิธีการบางอย่างให้เหมาะสมกับกาลสมัย และภาวะของบ้านเมืองที่มีการปกครองแบบระบอบประชาธิปไตย โดยมีพิธีจารึกพระสุพรรณบัฏพระปรมาภิไธย ดวงพระบรมราชสมภพ และแกะดวงตราพระราชลัญจกร ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม เมื่อวันที่ ๒๑ เมษายน พุทธศักราช ๒๔๙๓ ตามเวลาอันเป็นพระมงคลฤกษ์

วันที่ ๔ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ เป็นวันเริ่มการพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ได้ตัดทอนพิธีเบื้องต้นลงให้พอเหมาะแก่กาลสมัย กล่าวคือไม่ มีพิธีเจริญพระพุทธมนต์ตั้งน้ำวงด้ายสายสิญจน์รอบพระแท่นมณฑลพิธี การเจริญพระพุทธมนต์บรมราชาภิเษก ๓ วัน ก็กระทำเพียงวันเดียว ก่อนพิธีประกาศงานพระราชพิธีบรมราชาภิเษกและเจริญพระพุทธมนต์ มีพิธีจุดเทียนชัยบูชาพระสยามเทวาธิราช พระมหาเศวตฉัตร ๕ แห่ง และสถานที่เคารพอีก ๑๓ แห่ง ระหว่างพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์พราหมณ์ประกอบพิธีถวายใบสมิตตามลัทธิพราหมณ์ คือ ถวายใบมะม่วง ใบทอง และใบตะขบ ให้สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงปัดพระองค์ แล้วนำใบไม้นั้นไปทำพิธีศาสตรปุณยา ชุบโหมเพลิง เป็นการปัดเป่าผองภยันตรายทั้งปวงให้พ้นจากพระองค์พระมหากษัตริย์

วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงสรงพระมุรธาภิเษกจากสหัสธารา พระสงฆ์ในมณฑลพระราชพิธีเจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร มโหระทึก และเครื่องดุริยางค์ ทหารกองเกียรติยศถวายความเคารพ แตรวงบรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี

พระราชครูวามเทพมุนีกล่าวพระเวทสรรเสริญ เปิดศิวาลัยไกลาศ แล้วกราบบังคมทูลถวายเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ เครื่องบรมราชาภรณ์ และเครื่องประดับพระบรมราชอิสริยยศ

พระราชครูวามเทพมุนีทูลเกล้าฯ ถวายพระมหาพิชัยมงกุฎ ทรงรับแล้วทรงสวมพระเศียร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับพระแสงขรรค์ชัยศรีจาก พระราชครูวามเทพมุนี

ทรงหลั่งทักษิโณทก ตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกรณียกิจปกครองราชอาณาจักรไทยโดยทศพิธราชธรรมจรรยาดังพระปฐมบรมราชโองการที่พระราชทานไว้

ทหารปืนใหญ่ยิงปืนเฉลิมพระเกียรติ ๒๑ นัด

ต่อจากนั้น สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จพระราชดำเนินสู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ประทับพระที่นั่งอัฐทิศอุทุมพรราชอาสน์ อันเป็นพระที่นั่งทำด้วยไม้มะเดื่อมี ๘ เหลี่ยม ภายใต้พระบวรมหาเศวตฉัตร แปรพระพักตร์สู่ทิศบูรพาเป็นประถมเพื่อทรงรับน้ำอภิเษกโดยเปลี่ยนผู้ถวายน้ำอภิเษกจากราชบัณฑิตเป็นสมาชิกรัฐสภา พิธีนี้มีความหมายว่า เพื่ออัญเชิญสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราชเจ้าทรงแผ่พระราชอาณา ปกครองประชาชนทั้งหลายทั่วทิศทั้ง ๘ เมื่อทรงผันพระองค์เวียนกลับมาสู่ทิศบูรพาแล้ว เจ้าพระยาศรีธรรมาธิเบศร *(จิตร ณ สงขลา)* ประธานวุฒิสภา กราบบังคมทูลถวายชัยมงคลด้วยภาษามคธ นายเพียร ราชธรรมนิเทศ ประธานสภาผู้แทนราษฎร กราบบังคมทูลถวายชัยมงคลเป็นภาษาไทย พระราชครูวามเทพมุนีทำหน้าที่พระมหาราชครูถวายพระนพปฏลมหาเศวตฉัตร คือ เศวตฉัตร ๙ ชั้น ตอนนี้ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร และเครื่องดุริยางค์อีกครั้งหนึ่ง

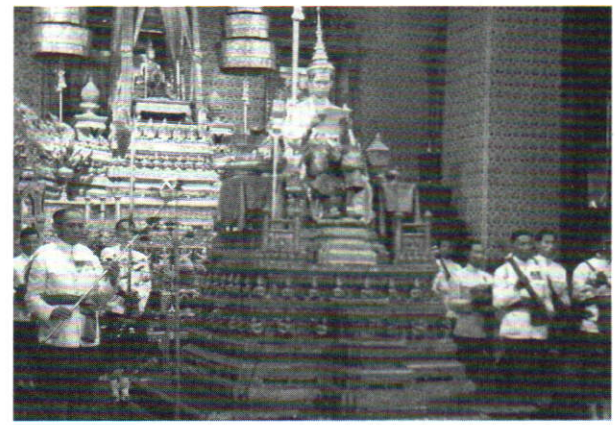

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมีพระกระแสราชดำรัสตอบทรงขอบพระทัย และขอบใจทุกคนที่พร้อมใจกันถวายชัยมงคล

ขั้นตอนสำคัญของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก วันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ อีกขั้นตอนหนึ่งคือ หลังจากสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับน้ำอภิเษกแล้ว เสด็จประทับพระที่นั่งภัทรบิฐ ภายใต้พระนพปฏลมหาเศวตฉัตร พระราชครูวามเทพมุนีร่ายเวทเปิดศิวาลัยไกลาส จบแล้วกราบบังคมทูลถวายเครื่องราชกกุธภัณฑ์เป็นภาษามคธ แล้วทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายพระสุพรรณบัฏจารึกพระปรมาภิไธย เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ เครื่องขัตติยราชวราภรณ์ เครื่องราชูปโภค และพระแสงราชศัสตราวุธ ขณะทรงรับพระมหาพิชัยมงกุฎมาสวมพระเศียร อนุโลมว่าเป็นขั้นตอนสำคัญที่สุดของพระราชพิธี เช่นเดียวกับคติของชาวตะวันตก พระสงฆ์เจริญชัยมงคลคาถา ชาวพนักงานประโคมสังข์ แตร เครื่องดุริยางค์ กองทหารถวายความเคารพ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประทับพระราชยานพุดตานทอง เสด็จโดยกระบวนราบใหญ่ จากเกยลานพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ยาตราขบวนไปยังวัดพระศรีรัตนศาสดาราม

ทรงสถาปนาเฉลิมพระเกียรติยศสมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ พระอัครมเหสี ให้ทรงดำรงราชฐานันดรศักดิ์ขึ้นเป็นสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

เสด็จลงจากพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท เมื่อเสร็จพิธีถวายบังคม พระบรมอัฐิ

พระราชทานเครื่องอิสริยราชูปโภคแด่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

เสด็จพระราชดำเนินจากหอพระสุราลัยพิมาน สู่พระที่นั่งไพศาลทักษิณ ในการพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร

วันที่ ๗ พฤษภาคม ๒๔๙๓ เวลา ๑๑.๐๐ น. เสด็จออกท้องพระโรงกลางพระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้คณะทูตานุทูตและกงศุลเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล เนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

เสด็จออกสีหบัญชร พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชวโรกาสให้ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท

บรรเลงเพลงสรรเสริญพระบารมี ทหารยิงปืนกอง แก้ว จินดาตามกำลังวันศุกร์ ๒๑ นัด ทหารบก ทหารเรือ ยิงปืนใหญ่เฉลิมพระเกียรติฝ่ายละ ๑๐๑ นัด พระสงฆ์ในพระอารามทั่วราชอาณาจักรย่ำระฆังถวายชัยมงคล

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงรับเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์แล้ว พระราชครูวามเทพมุนีกราบบังคมทูลถวายชัยมงคลด้วยภาษามคธและภาษาไทย จึงมีพระปฐมบรมราชโองการพระราชทานอารักขาแก่ประชาชนไทยว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม"** พระราชครูวามเทพมุนีรับสนองพระบรมราชโองการเป็นครั้งแรกด้วยภาษามคธและภาษาไทย จากนั้นทรงหลั่งทักษิโณทกตั้งพระราชสัตยาธิษฐานจะทรงปฏิบัติพระราชกิจปกครองราชอาณาจักรไทยโดยทศพิธราชธรรมจรรยา ดังพระปฐมบรมราชโองการที่พระราชทานไว้

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกยังมีขั้นตอนสำคัญๆ ต่อไปอีกมาก เช่น

เสด็จพระราชดำเนินออกมหาสมาคม ณ พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย คณะรัฐมนตรี ทูตานุทูต สมาชิกรัฐสภา ข้าราชการชั้นผู้ใหญ่ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล

พระราชพิธีสถาปนาเฉลิมพระเกียรติ สมเด็จพระราชินีสิริกิติ์ พระอัครมเหสี ให้ทรงดำรงฐานันดรศักดิ์เป็น สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี

พระราชพิธีเสด็จพระราชดำเนินโดยขบวนพยุหยาตราไปแสดงพระองค์เป็นพุทธศาสนูปถัมภก ณ พระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดาราม แล้วเสด็จพระราชดำเนินไปยังพระที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ถวายบังคมพระบรมอัฐิสมเด็จพระบรมราชบุพการี

รุ่งขึ้น วันที่ ๖ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ เวลา ๑๙.๕๔ น. มีพระราชพิธีเฉลิมพระราชมณเฑียร คือ ขึ้นบ้านใหม่ ณ พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานในพระบรมมหาราชวัง พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินี ประทับแรม ณ พระที่นั่งองค์นั้น รุ่งเช้าจึงเสด็จพระราชดำเนินกลับ

วันที่ ๗ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๔๙๓ นอกจากจะเสด็จออกท้องพระโรงกลาง พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท ให้คณะทูตานุทูตและกงสุลเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคลแล้ว ยังเสด็จพระราชดำเนินมายังพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท คณะบุคคลและสมาคมต่างๆ เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทถวายชัยมงคล จากนั้นเสด็จออกสีหบัญชรพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาทให้ประชาชนเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท พระยารามราชภักดี ปลัดกระทรวงมหาดไทย กราบบังคมทูลถวายชัยมงคลในนามประชาชนชาวไทยทั้งประเทศ

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกจึงเป็นพระราชพิธีที่สำคัญยิ่งของชาติไทยเต็มไปด้วยความศักดิ์สิทธิ์สง่างาม และแสดงให้เห็นถึงวัฒนธรรมอันละเอียดอ่อนงดงาม และเป็นการเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้ทรงพระเกียรติอันสูงส่ง สมกับที่เป็นหลักชัยเป็นมิ่งขวัญของปวงชนชาวไทยไปตลอดกาลนาน

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกนั้น ถือได้ว่าเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นของชาติอย่างหนึ่ง เพราะขั้นตอนต่างๆของพระราชพิธีตลอดจนสิ่งของต่างๆ ที่ประกอบในการพระราชพิธี ล้วนแต่ละเอียดประณีตและมีความหมายเป็นสิริมงคล ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความมีอารยธรรมในความคิดสร้างสรรค์และฉลาดหลักแหลม เช่น เครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ หรือเบญจราชกกุธภัณฑ์ ล้วนแต่มีความงามเป็นเลิศและมีความหมายเชิดชูพระบรมเดชานุภาพของสมเด็จพระมหากษัตราธิราชเจ้า ที่ผสมผสานด้วยความเชื่อทางศาสนา และคตินิยมของท้องถิ่น ดังจะขอนำเสนอรายละเอียดของเครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์แต่ละรายการ คือ

๑. พระมหาพิชัยมงกุฎ ในคัมภีร์พระโลกบัญญัติหมายถึง ยอดวิมานของพระอินทร์ เป็นเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ประเภทราชศิราภรณ์ พระบาทสมเด็จ

พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นด้วยทองคำจำหลักลายลงยาราชาวดี ประดับด้วยรัตนชาติ ครั้นถึงรัชกาล พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมแต่งข้าหลวงออกไปหาซื้อเพชรที่ประเทศอินเดียมาประดับยอดพระมหามงกุฎ ก็ได้เพชรใหญ่น้ำดีขนาดเส้นผ่าศูนย์กลางถึง ๑.๖ เซนติเมตร สูง ๑.๔ เซนติเมตร พระราชทานนามว่าพระมหาวิเชียรมณี ทำให้พระมหามงกุฎมีความงดงามยิ่งขึ้น

๒. พระแสงขรรค์ชัยศรี หมายถึง พระปัญญาอันจะตัดสินถ้อยความของไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินด้วยความถูกต้องยุติธรรม เป็นเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์ประเภทพระราชศัตรา พระแสงองค์นี้เป็นเหล็กกล้าที่โคนทั้งสองด้านจำหลักครำทองเป็นภาพพระยาสุบรรณ และภาพสมเด็จพระอมรินทร์ทรงช้างเอราวัณอยู่ในกรอบซุ้มเรือนแก้ว ส่วนด้ามและฝักพระแสงหุ้มทองคำจำหลักลายลงยาราชาวดี ประดับด้วยรัตนชาติ

อนึ่ง พระแสงขรรค์ชัยศรีองค์นี้ นับว่าเป็นของโบราณแต่สมัยพระเจ้าปทุมสุริยวงศ์ มีผู้ไปทอดแหหาปลาพบเข้าโดยบังเอิญที่เมืองเสียมราฐ เจ้าพระยาอภัยภูเบศร *(แบน)* ผู้สำเร็จราชการเมืองจึงให้นำขึ้นทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายรัชกาลที่ ๑ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำด้ามและฝักขึ้นใหม่ และพระราชทานนามว่าพระแสงขรรค์ชัยศรีกล่าวกันว่าเมื่อวันนำเข้ามาในพระนครนั้นเกิดอสุนีบาตตกต้องบานประตูตามเส้นทางที่ผ่านมาหลายแห่ง

๓. ธารพระกรชัยพฤกษ์ อาจหมายถึง ทรงใช้ทศพิธราชธรรมดุจธารพระกรนำความสุขความเจริญรุ่งเรืองมาสู่ทวยราษฎร เป็นเครื่องสิริราชกกุธภัณฑ์แทนผ้ารัตกัมพลของเดิม จึงนับเป็นเครื่องราชูปโภคอย่างหนึ่ง ทำด้วยไม้ชัยพฤกษ์หุ้มทองคำเกลี้ยงทั้งองค์ ส่วนศีรษะทำด้วยเหล็กกล้าเป็นรูปหัวเม็ดทรงบัวอ่อนครำทองลายก้านแย่งดอก ส่วนส้นเป็นรูปส้อมสามขาทำด้วยเหล็กกล้าครำทอง รัชกาลที่ ๔ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้สร้างขึ้นแทนธารพระกรง่ามของรัชกาลที่ ๑

๔. วาลวิชนีและพระแส้ เป็นเครื่องราชูปโภคที่ใช้คู่กัน อันหมายถึง ความร่มเย็นของพสกนิกรวาลวิชนี เป็นพัดใบตาล หุ้มขอบรอบวงใบพัดด้วยทองคำ ด้ามและนมพัดเป็นทองลงยาราชาวดีประดับรัตนชาติ ส่วนพระแส้จามรีทำด้วยขนพู่หางจามรี ด้ามทำด้วยแก้วหุ้มทองคำลงยาราชาวดีประดับรัตนชาติ ปัจจุบันใช้พระแส้หางช้างเผือกของรัชกาลที่ ๔ แทนพระแส้จามรี

๕. ฉลองพระบาทเชิงงอน หมายถึง แผ่นดินอันเป็นที่อยู่ของราษฎรเป็นเครื่องราชูปโภคทำด้วยทองคำลงยาราชาวดี ประดับด้วยรัตนชาติ ด้านในบุด้วยผ้ากำมะหยี่สีแดง

ในเรื่องรามเกียรติ์ พระรามถูกเนรเทศออกไปอยู่ป่า พระอนุชามากราบทูลวิงวอนขอให้กลับไปครองเมือง พระรามไม่ยินยอม แต่พระราชทานฉลองพระบาทไปประดิษฐานครองเมืองแทนพระองค์

พระราชพิธีประจำปีพระราชพิธีหนึ่งที่ประชาชนจำนวนไม่น้อยเข้าใจผิดว่า เป็นงานที่ระลึกหรือเฉลิมฉลองการเสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติ พระราชพิธีนี้ คือ พระราชพิธีฉัตรมงคล ซึ่งความจริงเป็นพระราชพิธีที่สืบเนื่องมาจากการครบรอบปีของพระราชพิธีบรมราชาภิเษกของแต่ละรัชกาลนั่นเอง ดังเช่นวันที่ ๕ พฤษภาคม พุทธศักราช ๒๕๔๓ ซึ่งเป็นวันครบรอบปีที่ ๕๐ ของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก ในรัชกาลปัจจุบัน จึงเป็นพระราชพิธีฉัตรมงคลปีที่ ๔๙ เพราะพระราชพิธีฉัตรมงคลปีแรกในรัชกาลปัจจุบันเริ่มที่พุทธศักราช ๒๔๙๔ สมควรที่จะกล่าวถึงพระราชพิธีนี้ เพื่อความสมบูรณ์ของงานห้าสิบปีของพระราชพิธีบรมราชาภิเษก

พระราชพิธีฉัตรมงคล เดิมเป็นงานพิธีของเจ้าพนักงานในพระราชฐานที่มีหน้าที่รักษาเครื่องราชูปโภคและพระทวารประตูวัง ได้จัดการสมโภชสังเวยเครื่องราชูปโภคที่ตนรักษาทุกปีในเดือนหก ต่อมาพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมี

พระมหาพิชัยมงกุฎ

เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์ ประกอบด้วย พระมหาพิชัยมงกุฎ พระแสงขรรค์ชัยศรี ธารพระกร พัดวาลวีชนีหรือแส้ และฉลองพระบาทเชิงงอน

พระแสงขรรค์ชัยศรี

พัดวาลวีชนี

พระแส้

ธารพระกร

ฉลองพระบาทเชิงงอน

เครื่องเบญจราชกกุธภัณฑ์

พระราชดำริว่า ในอารยะประเทศย่อมนับถือว่า วันคล้าย วันบรมราชาภิเษกเป็นมงคลสมัยควรเฉลิมฉลอง จึงทรงริเริ่มวันฉัตรมงคลขึ้น แต่เนื่องจากเป็นธรรมเนียมใหม่อธิบายให้ใครฟังก็ไม่ค่อยเข้าใจ เผอิญวันบรมราชาภิเษกของพระองค์ท่านไปตรงกับวันสมโภชเครื่องราชูปโภคที่มีมาแต่เดิม จึงทรงอธิบายว่าวันฉัตรมงคลเป็นวันสมโภชเครื่องราชูปโภคทำให้ไม่มีใครติดใจสงสัยอะไร รูปงาน วันฉัตรมงคลจึงเป็นดังนี้จนปัจจุบัน

ขั้นตอนของงานวันฉัตรมงคลในปัจจุบันมักกำหนดเป็น ๓ วัน คือ วันที่ ๓ พฤษภาคม มีงานบำเพ็ญพระราชกุศลทักษิณานุปทาน คือพิธีทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่พระบรมราชบุพการี ซึ่งจะทรงทำทุกครั้งก่อนเริ่มพระราชพิธีใหญ่ๆแสดงถึงความเคารพนับถือและรำลึกถึงบรรพบุรุษอันเป็นวัฒนธรรมอันดีงามของชาติไทย และวันนี้ในบางปีได้เพิ่มพระราชพิธีตรึงหมุดธงชัยเฉลิมพลที่จะพระราชทานแก่หน่วยทหารบางหน่วยเข้าไว้ด้วย

รุ่งขึ้นวันที่ ๔ พฤษภาคม เริ่มพระราชพิธีฉัตรมงคล เจ้าพนักงานจะได้อัญเชิญเครื่องราชกกุธภัณฑ์ขึ้นประดิษฐานบนพระแท่นใต้พระมหาปฏลเศวตฉัตร พระราชครูหัวหน้าพราหมณ์อ่านประกาศพระราชพิธีฉัตรมงคล แล้วทรงสดับพระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์

วันที่ ๕ พฤษภาคม เสด็จพระราชดำเนินไปถวายภัตตาหารพระสงฆ์ที่เจริญพระพุทธมนต์เมื่อวันก่อน ทรงบูชาเครื่องราชกกุธภัณฑ์ พราหมณ์เบิกแว่นเวียนเทียนสมโภชพระมหาเศวตฉัตรและเครื่องราชกกุธภัณฑ์ ตอนเย็นมีการพระราชทานเครื่องราชอิสริยาภรณ์จุลจอมเกล้าแก่ผู้ทำความดีความชอบในแผ่นดิน ซึ่งไม่จำเป็นต้องเป็นข้าราชการเสมอไป แล้วเสด็จไปทรงนมัสการพระพุทธมหามณีรัตนปฏิมากรและถวายบังคมพระบรมรูปสมเด็จพระบูรพมหากษัตริยาธิราชเจ้าที่ปราสาทพระเทพบิดร เป็นเสร็จการพระราชพิธี

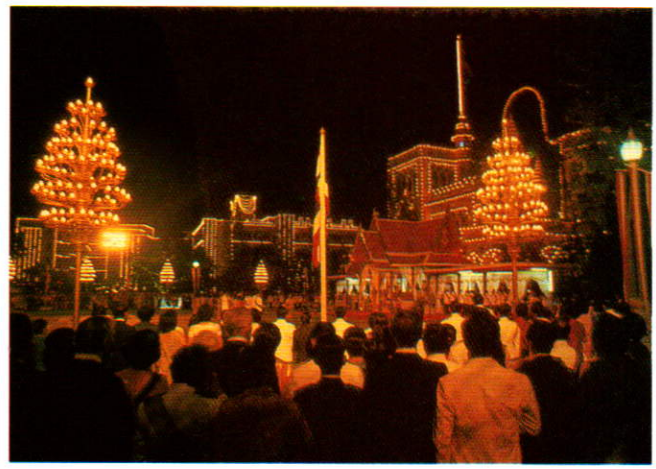

งานสโมสรสันนิบาต ณ ทำเนียบรัฐบาล

ส่วนทางราชการ รัฐบาลได้จัดงานสโมสรสันนิบาตที่ทำเนียบรัฐบาล เพื่อชุมนุมกันถวายพระพรชัยมงคลเป็นประจำทุกปี

งานพระราชพิธีฉัตรมงคล เป็นเครื่องหมายยืนยันว่าพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติโดยสมบูรณ์ตามราชประเพณีมาครบรอบขวบปีด้วยดีอีกวาระหนึ่ง และทุกรอบปี พระราชกรณียกิจและพระราชจริยวัตรทำให้เหล่าพสกนิกรเกิดความปีติยินดี สำนึกในพระมหากรุณาธิคุณเพิ่มขึ้นตามลำดับ แม้รัฐบาลแม้ก็ได้รำลึกถึงพระบรมราชปณิธานในพระปฐมบรมราชโองการ ที่มีพระราชดำรัสว่า **"เราจะครองแผ่นดินโดยธรรม เพื่อประโยชน์สุข แห่งมหาชนชาวสยาม"** และได้น้อมนำอัญเชิญมาเป็นแนวอุดมการณ์ เพื่อสร้างสรรค์แผ่นดินไทยให้เป็น แผ่นดินธรรม แผ่นดินทอง ดังนั้นในมหามงคลวโรกาสที่พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลปัจจุบันได้ผ่านพ้นมาแล้วถึง ๕๐ ปี อันยากที่จะพบเห็นได้ในนานาประเทศ จึงขอเชิญชวนพี่น้องชาวไทย ได้ร่วมกันตั้งจิตอธิษฐาน ขออานุภาพแห่งสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ตนเคารพบูชา ได้อภิบาลรักษาให้พระบาทสมเด็จพระปรมินทร มหาภูมิพลอดุลยเดช พระบรมมหาธรรมิกราชเจ้า ทรงพระเกษมสำราญ พระชนมพรรษายิ่งยืนนานเสด็จสถิตเสถียรเป็นมิ่งขวัญดวงใจของปวงชนชาวไทยไปตลอดกาล

แม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์ ภาคพิเศษ

คุณหญิงศรีนาถ สุริยะ

ในการที่เขียนใช้คำว่า ภาคพิเศษ เนื่องจากได้เคยเขียนเรื่องแม่เฒ่าตุ้มรับเสด็จมาแล้วครั้งหนึ่งลงใน วารสารวชิราวุธานุสรณ์สาร ปีที่ ๑๘ ฉบับที่ ๒ วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒ ให้ชื่อเรื่องว่า *"ภาพพระเมตตาคุณ"* ได้อธิบายถึงสถานที่ซึ่งแม่เฒ่านั่งถือดอกบัวเหี่ยวซึ่งเป็นบัวสาย จำนวน ๓ ดอก ยกขึ้นเสมอศีรษะ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้หยุดรถพระที่นั่ง เสด็จลงไปทักทายแม่เฒ่า ด้วยพระพักตร์ทรงยิ้มแย้ม พระหัตถ์ทรงจับมือแม่เฒ่าซึ่งถือดอกบัว ทรงน้อมพระองค์จนพระพักตร์ใกล้กับศีรษะของแม่เฒ่า ภาพพระจริยาวัตรอันงดงามนี้ ได้แพร่หลายไปทั่วประเทศไทย โดยหนังสือพิมพ์และวารสารนิตยสารทุกชนิด

เหตุการณ์นี้เกิดขึ้นที่ ณ สามแยกชยางกูร - เรณูนคร จังหวัดนครพนม เมื่อบ่ายวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘

ในการเขียนครั้งนั้น ผู้เขียนได้รับความอนุเคราะห์เป็นอย่างดีจาก อาจารย์วิศิษฏ์ ดวงสงค์ คุณเอนก นาวิกมูล และอาจารย์ชำนาญ เกิดพิบูลย์ ให้ข้อมูล และหารูปคุณอาณัติ บุนนาค หัวหน้าส่วนช่างภาพประจำพระองค์ ผู้ถ่ายรูปเหตุการณ์ในวันนั้นมาลงประกอบเรื่อง

ก่อนที่จะนำเรื่องไปส่งโรงพิมพ์ อาจารย์ชำนาญ เกิดพิบูลย์ ได้รับการติดต่อมาจากศาสตราจารย์กิตติคุณ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ ที่ปรึกษาของคณะกรรมการกองบรรณาธิการว่า อาจารย์วิศิษฏ์ ดวงสงค์ ข้าราชการบำนาญ ระดับ ๙ กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ ผู้เป็นชาวนครพนม รีบส่งข้อมูลซึ่งเกี่ยวกับเหตุการณ์วันนั้น ละเอียดถูกต้องยิ่งขึ้น อาจารย์ชำนาญ จึงนำมาเขียนเพิ่มเติมในเรื่อง *"ท้ายเล่มเป็นเรื่อง"* ในวารสารฉบับเดียวกันคือ วันที่ ๖ เมษายน พ.ศ. ๒๕๔๒

เรื่องของแม่เฒ่าตุ้มเริ่มแพร่หลายไปในหมู่สมาชิกและผู้อ่านวารสารพอสมควร

แต่บังเอิญมีผู้นำเรื่องของแม่เฒ่าไปสร้างเป็นภาพยนตร์ เผยแพร่เป็นการเฉลิมพระเกียรติ

ภาพผู้บันทึก (นายวิสิษฏ์ ดวงสงค์) ผู้บอกเล่าการนำแม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์ ไปเฝ้ารับเสด็จฯ ผู้นั่งตรงกลาง คือ นางเพ็ง จันทนิตย์ ลูกสะใภ้ที่ยังมีชีวิตอยู่ ผู้นั่งด้านขวาสุดคือ นางหอม แสงพระธาตุ ผู้จัดหาดอกบัว ๓ ดอกให้แม่เฒ่าตุ้มออกไปรอเฝ้ารับเสด็จฯ ที่หน้าแถวริมถนน เมื่อวันที่ ๑๓ พฤศจิกายน ๒๔๙๘

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แต่ข้อความผิด เช่น แม่เฒ่าตุ้มนุ่งผ้าโจงกระเบน แม่เฒ่าตุ้มถือดอกบัวดอกเดียว และแม่เฒ่าตุ้มเป็นชาวจังหวัดอื่น ไม่ใช่จังหวัดนครพนม

วันที่ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๔๒ อาจารย์วิสิษฏ์ ดวงสงค์ ส่งจดหมายมาถึงผู้เขียน ขอให้บันทึกเรื่องราวที่ถูกต้อง โดยอาจารย์วิสิษฏ์ ได้ไปถ่ายภาพหลาน เหลน และบรรดาผู้เกี่ยวข้อง และทราบความจริงต่างๆ มาอีกเป็นอันมาก ผู้เขียนจึงมีความยินดีที่จะเขียนให้ละเอียดในครั้งนี้ซึ่งเรียกว่า *ภาคพิเศษ*

เรื่องความจริงควรทราบ ผู้เขียนขอสรุปเป็นข้อดังต่อไปนี้

๑. แม่เฒ่าตุ้มเป็นชาวเมืองใดแน่

แม่เฒ่าตุ้มเกิดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๖ ที่บ้านเหมืองบ่า ตำบลอาฮวน ปัจจุบันอยู่ในท้องที่อำเภอมุกดาหาร จังหวัดมุกดาหาร *(ในสมัยต่อมาหลัง พ.ศ. ๒๔๕๖)* คนไทยเริ่มมีนามสกุล ลูกหลานบอกว่านามสกุลก่อนแต่งงานของแม่เฒ่าตุ้มใช้ *"จักกัติ"*

เมื่อเจริญวัยขึ้น แม่ตุ้มได้สมรสกับนายบู่ จันทนิตย์ ซึ่งเป็นชาวอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม

ทั้งสองสามีภรรยาพากันตั้งครอบครัวอยู่ที่หมู่บ้านธาตุน้อย *(คือ หมู่บ้านศรีบุญเรืองในปัจจุบัน)* อันเป็นภูมิลำเนาของสามี ปัจจุบันคือ บ้านเลขที่ ๒๒ หมู่ ๑๑ บ้านศรีบุญเรือง ตำบลพระกลางทุ่ง อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ประกอบอาชีพทำนาและปลูกพืชผักจำหน่ายตามฤดูกาล

นายบู่ นางตุ้มมีบุตร ๔ คน คือ นายคุณ จันทนิตย์ นางพิมสุดชา นายอุ่น จันทนิตย์ และนายเกิ่ง จันทนิตย์ ซึ่งต่างก็ถึงแก่กรรมไปหมดแล้ว คงเหลือแต่หลาน เหลน สืบทายาทอยู่ในปัจจุบันนี้

ในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จเยี่ยมพสกนิกรชาวนครพนม เมื่อกลางเดือนพฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘ ทั้งสองพระองค์ได้เสด็จไปทรงบำเพ็ญพระราชกุศล ณ วัดพระธาตุพนมวรมหาวิหาร อำเภอธาตุพนม ตามเส้นทางถนนชยางกูร ในตอนเช้า วันที่ ๑๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๙๘ และเสด็จกลับตามเส้นทางเดิมไปประทับแรมที่จวนผู้ว่าราชการจังหวัดนครพนม ในตอนบ่ายวันเดียวกันนี้

ทางราชการได้จัดจุดรับเสด็จไว้ให้พสกนิกรเข้าเฝ้าที่บริเวณสองฝากถนน ตรงสามแยกชยางกูรเรณูนคร

ภาพหลานเหลนของแม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์ ถ่ายที่หน้าบ้านของนางเพ็ง จันทนิตย์ ลูกสะใภ้ของแม่เฒ่าตุ้ม (คนที่นั่งถือภาพของแม่เฒ่าตุ้ม) ถ่ายเมื่อวันที่ ๒๒ สิงหาคม ๒๕๓๙

ตามคำเล่าของนางเพ็ง จันทนิตย์ ลูกสะใภ้ ซึ่งเป็นภรรยานายเกิ่ง จันทนิตย์ *(บุตรชายคนสุดท้อง)* และนางหอม แสงพระธาต ผู้เป็นน้องสาวนางเพ็ง ได้ความว่า **ลูกหลานช่วยกันนำแม่เฒ่าไปรอรับเสด็จตั้งแต่เช้า ห่างจากบ้านพักประมาณ ๗๐๐ เมตร นางหอมเป็นผู้จัดหาดอกบัวสีชมพูให้แก่แม่เฒ่าตุ้ม จำนวน ๓ ดอก ไม่ใช่ดอกเดียวตามที่เข้าใจกัน ครั้นถึงตอนบ่ายดอกบัวที่เตรียมไว้จึงเหี่ยวหมด**

คำตอบข้อ ๑ แม่เฒ่าตุ้มถือกำเนิดที่เมืองมุกดาหาร แต่ไปตั้งหลักฐานอยู่กับสามีที่จังหวัดนครพนม

ภาพที่ปรากฏแพร่หลาย เป็นภาพที่อำเภอพระธาตุพนม จังหวัดนครพนม

๒. แม่เฒ่าตุ้มอายุเท่าใด ในวันที่รับเสด็จ

เมื่อใกล้เวลาที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จจากอำเภอพระธาตุพนม มาถึงจุดรับเสด็จ แม่เฒ่าตุ้มขอให้ลูกหลานช่วยนำออกไปรอเฝ้าที่แถวหน้าสุด เพื่อจะได้เฝ้ารับเสด็จใกล้ชิดพระยุคลบาท ก็ได้รับความจากเจ้าหน้าที่สำนักพระราชวังที่เตรียมการรับเสด็จเป็นอย่างดี เจ้าหน้าที่รับเสด็จได้ถามแม่เฒ่าตุ้มว่า *าคุณยายอายุกี่ปีแล้วำ* แม่เฒ่าตุ้มตอบว่า *"๑๐๔ ปีแล้ว"* แต่นางอุปถัมภ์ แซ่ตั้ง *(นางสาวอุปถัมภ์ จันทนิตย์ผู้เป็นหลานย่าคนสุดท้อง)* ได้ยืนยันว่า แม่เฒ่าตุ้มเกิด พ.ศ. ๒๓๙๖ ดังนั้น ปีที่รับเสด็จ คือ พ.ศ. ๒๔๙๘ จึงควรจะเป็น ๑๐๒ ปี

๓. แม่เฒ่าตุ้ม นุ่งผ้าโจงกระเบน หรือผ้าซิ่น เสื้อที่ใส่มีรูปแบบอย่างไร

แม่เฒ่าตุ้มแต่งกายชุดพื้นเมืองของหญิงวัยสูงอายุในแถบริมแม่น้ำโขง นางหอม แสงพระธาตุ และนางอุปถัมภ์ แซ่ตั้ง เล่าว่า แม่เฒ่าตุ้มสวมเสื้อผ้าฝ้ายเนื้อดีอย่างหนา สีน้ำตาลไหม้คอกลม แขนยาว นุ่งซิ่นหมี่ ผ้าฝ้าย ลายหมากจับ *(ลายกระจับ)* ตีนซิ่นเป็นลายท้องเอี่ยน *(ลายท้องปลาไหล)* อันเป็นลายเอกลักษณ์ของชาวพื้นเมืองไทยอีสานแถบริมแม่น้ำโขง

เจดีย์บรรจุอัฐิแม่เฒ่าตุ้ม จันทนิตย์ ตั้งอยู่ที่หน้าบริเวณบ้านของนางเพ็ง จันทนิตย์

๔. แม่เฒ่าตุ้ม ถึงแก่กรรมเมื่ออายุเท่าใด

แม่เฒ่าตุ้มอยู่กับหลานและเหลนด้วยความผาสุก จนถึง พ.ศ. ๒๕๐๑ จึงถึงแก่กรรมด้วยโรคชราสิริอายุได้ ๑๐๕ ปี

บรรดาหลานเหลนได้สร้างธาตุเจดีย์บรรจุอัฐิแม่เฒ่าตุ้มไว้ริมสวนหน้าบ้านเลขที่๒๒หมู่บ้านที่๑๑ มีข้อความจารึกว่า *"แผ่นดินผืนนี้ รับถ่ายทอดมาจากพ่อบู่ แม่ตุ้ม จันทนิตย์ เพื่อให้ลูกหลานทั้งหลายที่อาศัยอยู่ในที่นี้จงช่วยกันรักษาให้เจริญสืบไป"*

๕. พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อแม่เฒ่าตุ้มอย่างไร

หลานและเหลนได้เล่าว่า หลังจากเสด็จพระราชดำเนินกลับกรุงเทพฯ แล้ว ทางสำนักพระราชวังได้ส่งภาพรับเสด็จของแม่เฒ่าตุ้ม ขนาด ๑๒ นิ้ว พร้อมทั้งพระบรมรูปหล่อด้วยปูนพลาสเตอร์ของพระบาท

ภาพวาดชุด "ในหลวงของเรา" ของ ด.ช. จัสติน พิเชษฐ์รังสี อายุ ๑๒ ปี จากโรงเรียนวิวพอยท์ สหรัฐอเมริกา เป็นภาพชนะการประกวดรองชนะเลิศอันดับ ๓ ในการประกวดภาพเขียนเยาวชนไทยทั่วโลกเฉลิมพระเกียรติพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งจัดโดยกระทรวงการต่างประเทศ

สมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระราชทานผ่านมาทางอำเภอพระธาตุพนม มาให้แม่เฒ่าตุ้มไว้เป็นที่ระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณ

ในที่สุดนี้ ผู้เขียนต้องขอขอบพระคุณอาจารย์วิศิษฏ์ ดวงสงค์ อย่างยิ่ง เพราะเป็นผู้ให้ความรู้และภาพที่กรุณาไปถ่ายภาพครอบครัวและสถานที่ตั้งของบ้านเรือน ยังได้นำรูป ภาพแสตมป์ ราคา ๒ บาท เพิ่มมาอีก

อาจารย์วิศิษฏ์ ดวงสงค์ ได้เล่าว่า เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๘ อาจารย์ยังดำรงตำแหน่งครูตรีโรงเรียนนครพนม *"ปิยะมหาราชาลัย"* ในจังหวัดเดียวกัน ก็ยังไม่สามารถหาข้อมูลได้ถูกต้องกว่าจะได้เรื่องพอควร ก็ล่วงมาถึง พ.ศ. ๒๕๓๙ ใช้เวลาถึง ๔๑ ปี

สำหรับผู้เขียนเองก็ใช้เวลาค้นหาข้อมูลมาเป็นเวลาไม่น้อยกว่า ๔๐ ปี เช่นกัน แต่จะต้องขอขอบคุณ คุณเอนก นาวิกมูล ผู้บอกช่องทางให้ก่อนจึงมาถึงอาจารย์วิศิษฏ์

ในที่สุดนี้ ขอขอบคุณผู้ให้ข้อมูลต่างๆ ในภายหลังคือ คุณชำนาญ เกิดพิบูลย์ คุณบัญญัติ ธนธีระกุล นางเพ็ง จันทนิตย์ นางหอม แสงพระธาตุ นางอุปถัมภ์ แซ่ตั้ง *(นางสาวอุปถัมภ์ จันทนิตย์)* และหลานทุกๆ คน มาในที่นี้ด้วย

ศุภนิมิต ของ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

เนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

คณะทูตฝรั่งเศส นำโดยอเล็กซองเดรอ เดอ โชมองท์ ถวายพระราชสาส์นของพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แด่สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ในพุทธศักราช ๒๒๒๘

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชเป็นพระมหากษัตริย์ไทย ลำดับองค์ที่ ๒๗ ในจำนวน ๓๓ พระองค์แห่งกรุงศรีอยุธยา *(ไม่นับขุนวรวงศาธิราช)* พระองค์เป็นพระราชโอรสในพระเจ้าปราสาททองกับพระราชเทวี ถือว่าประสูติในเศวตฉัตร เพราะเมื่อประสูตินั้นพระราชบิดาเสด็จขึ้นครองราชย์แล้ว

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เป็นพระมหากษัตริย์ที่มีบุญญาธิการมากพระองค์หนึ่ง ในรัชสมัยของพระองค์ กรุงศรีอยุธยาได้แผ่อาณาจักรออกไปตั้งแต่หัวเมืองเหนือจนจดหัวเมืองใต้ ทั้งได้เจริญสัมพันธไมตรีกับต่างประเทศในยุโรป ที่ขึ้นชื่อลือชาจนถึงปัจจุบันนี้คือประเทศฝรั่งเศสในสมัยสมเด็จพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ มีออกพระวิสูตรสุนทร หรือเจ้าพระยาโกษาธิบดี *(ปาน)* เป็นราชทูตไทยเดินทางไปประเทศฝรั่งเศส นำเครื่องราชบรรณาการจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไปถวายพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ เจ้าพระยาโกษาธิบดี *(ปาน)* สร้างชื่อเสียงให้แก่ไทยเป็นอันมาก เมื่อกลับมาแล้วได้นำสิ่งที่ดี ๆ มาปรับปรุงใช้ในรัชกาลของพระองค์มาก เช่น การประปา การทำถนนหนทาง การก่อสร้างด้วยการผสมสถาปัตยกรรมแบบยุโรปกับไทย นอกจากนั้น ในรัชสมัยของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ไทยมีการค้าขายกับต่างประเทศจนร่ำรวยมีเงินทองในท้องพระคลังเต็มเปี่ยม ซึ่งเรื่องราวเหล่านี้มีผู้เขียนลงในนิตยสารกันมากแล้ว

เจ้าพระยาโกษาธิบดี (ปาน) ราชทูตไทยที่เดินทางไปประเทศฝรั่งเศส

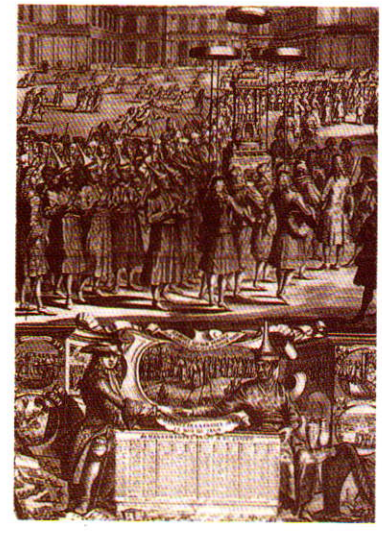

ภาพวาดของคณะราชทูตไทยที่ไปเจริญสัมพันธไมตรีกับประเทศฝรั่งเศส

สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีบุญญาธิการอย่างมากมาย เกิดศุภนิมิตอันเป็นอภินิหารแสดงถึงพระบุญญาธิการของพระองค์หลายครั้งดังนี้

ครั้งแรก ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขากล่าวไว้ว่า เมื่อสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ประสูติเมื่อปีจุลศักราช ๙๙๔ ปีวอก จัตวาศก *(พ.ศ.๒๑๗๕)* ขณะที่ประสูติจากพระครรภ์พระมารดาในขณะนั้น บรรดาพระญาติพระวงศ์ มองเห็นพระกุมารเป็นสี่กร สักครู่จึงมองเห็นเป็นปรกติสองกร เป็นที่อัศจรรย์ยิ่งนัก เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองทรงทราบก็ทรงปิติโสมนัสยิ่งนักว่ากุมารนี้มีบุญญาธิการจึงเกิดศุภนิมิตให้เห็นเช่นนั้น จึงพระราชทานพระนามพระราชโอรสว่าพระนารายณ์ราชกุมาร

ศุภนิมิตครั้งที่สอง เกิดขึ้นเมื่อปีจุลศักราช ๙๙๘ อัฐศก *(ประมาณ พ.ศ.๒๑๗๙)* เมื่อสมเด็จพระเจ้าปราสาททองได้เสด็จพระราชดำเนินไปยังวัดไชยวัฒนาราม ในวันพระ เดือน ๘ ตามพงศาวดารได้กล่าวไว้ตอนนี้ว่า

"ในวันบัณณรสีปฏิบัติพระสงฆ์ ณ วัดพระเจ้าลูกเธอทรงพระพระองค์ แต่พระนารายณ์ห้าพรรษานั้นประชวรกรุณาตรัสว่าป่วยอยู่เช้านั้นฝนตกพรำอยู่ พระเดือน ๘ เสด็จออกไปไชยวัฒนาราม สมเด็จเยาว์ก็ตามเสด็จไปหลายราชกุมารพระชนม์ได้พระเจ้าอยู่หัวทรงพระแล้วอย่าตามไปเลย เพลานารายณ์ราชกุมารเสด็จ

วัดไชยวัฒนาราม
จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

ออกไปเล่นที่เคย พระนมพี่เลี้ยงทูลห้ามก็ไม่ฟัง จะถวายพระกลด (ร่ม) ก็ทรงห้ามเสีย พระนมพี่เลี้ยงจนใจก็ต้องเล่นอยู่ด้วย ดูถึงตอนนี้แสดงว่าพระนารายณ์ราชกุมารคงจะต้องซนมิใช่น้อย ท่านว่า เด็กซนคือเด็กฉลาด ทั้งยังทรงชอบเล่นกลางแดดกลางฝนอีกเสียด้วย จะถวายพระกลดหรือร่มก็ไม่ยอม ทั้งๆ กำลังทรงพระประชวรอภินิหารก็บังเกิดขึ้นตอนนี้คือ ในขณะที่ฝนกำลังตกอยู่ ก็เกิดฟ้าเปรี้ยงปร้างลงมา และผ่าตรงไหนก็ไม่ผ่าเกิดไปผ่าตรงหลักชัย ที่พระนารายณ์ราชกุมารยืนยุดเสาหลักชัยนั้นอยู่ ปรากฏว่าฟ้าผ่าหลักชัยแตกตลอดไปจนถึงดิน แต่พระนารายณ์ราชกุมารมิได้เป็นอันตรายเลย พระองค์ยังคงยืนยุดเสาหลักชัยทรงพระสรวลอยู่ตามประสาพระเยาว์ แต่พระพี่เลี้ยงนางนม ซึ่งอยู่ห่างจากเสาหลักชัย ถูกกระแสฟ้าผ่าสลบเหมือดไปหมด พระเจ้าปราสาททองซึ่งยังประทับอยู่ที่วัดเห็นสายฟ้าตกลงที่พระราชวัง ก็ตกพระทัย ให้ข้าหลวงไปดู เมื่อทรงทราบความก็รับสั่งให้หมอไปรักษาให้แก่คนที่กำลังสลบอยู่ แล้วเสด็จกลับพระราชวัง าทรงทอดพระเนตรเห็นรอยอสนีประจักษ์ทรงพระกรุณาตรัสว่าราชบุตรนี้มีบุญอยู่แล้วให้สมโภชสมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระนารายณ์ราชกุมารสามวัน"

เรื่องฟ้าผ่าแล้วไม่เป็นอันตรายนี้ เป็นสิ่งอัศจรรย์จริงๆ เพราะคนหรือสัตว์ที่โดนแม้กระทั่งสายฟ้าห่างๆ

ก็อาจจะตายหรือสลบลงได้ เรื่องผู้มีบุญญาธิการถูกฟ้าผ่าแล้วไม่เป็นอันตรายมีอีกคนหนึ่งคือ **มะกะโท** ชาวมอญเมืองเมาะตะมะ เมื่อมีอายุได้ ๑๔ - ๑๕ ปี มะกะโทได้เป็นนายพ่อค้าแทนพ่อที่เสียชีวิตลง คุมลูกค้าไปค้าขายที่เมืองสุโขทัย เมื่อใกล้ถึงตำบลภูเขาปะเตวะ ลูกค้าคนหนึ่งล้มป่วย มะกะโทจึงหาบสินค้าแทน พอไปถึงยอดเขา ในเวลานั้นมิใช่ฤดูฝน แต่บังเกิดพายุใหญ่ ฝนตกฟ้าร้องอสนีผ่าลงมาถูกหาบของมะกะโทจนหักลงจากบ่า มะกะโทต้องทำหาบใหม่ ผลัดถึงสามครั้ง ฟ้าก็ผ่าลงมาถูกจนถึงสามหน จนหาบนั้นตกลงไปในเหว แต่มะกะโทไม่เป็นอันตรายเลย มะกะโทคนนี้เองที่ภายหลังได้กลายเป็นปฐมกษัตริย์มอญแห่งเมืองเมาะตะมะ ได้รับพระราชทานพระนามจากพระร่วงเจ้าแห่งสุโขทัยว่า **"พระเจ้าฟ้ารั่ว"**

ศุภนิมิตครั้งที่สาม ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บังเกิดขึ้นเมื่อ ปีจุลศักราช ๑๐๐๓ ปีมะเส็ง ตรีนิศก *(ราว พ.ศ.๒๑๘๔)* สมเด็จพระเจ้าปราสาททองเสด็จพระราชดำเนินลงไปประพาสพระที่นั่งไอศวรรย์ทิพยอาสน์ ในพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา กล่าวไว้ดังนี้

"วันนั้นเสด็จอยู่แรมเพลาค่ำ เสด็จออกมายืนอยู่หน้ามุข สมเด็จพระเจ้าลูกเธอพระนารายณ์ราชกุมารส่องโคม อสนีลงต้องหน้าบัน แว่นประดับและรูปสัตว์ตกกระจัดกระจายมารอบพระองค์ สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระเจ้าลูกเธอจะได้เป็นอันตรายหามิได้"

ในครั้งนี้นอกจากพระนารายณ์ราชกุมารทรงแคล้วคลาดจากอันตรายฟ้าผ่าแล้วสมเด็จพระเจ้าปราสาททองก็ทรงแคล้วคลาดด้วย อาจจะเป็นเพราะบุญญาธิการของพระองค์เอง หรือพระมหาบุญญาธิการของพระราชโอรสช่วยไว้ หรืออย่างไร

ศุภนิมิตครั้งที่สี่ ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช บังเกิดขึ้นในวันมหามงคลเมื่อเสด็จปราบดาภิเษกเสวย

เมื่อน้ำสีขาวบริสุทธิ์หยดลงมาจากเพดานโรงพระราชพิธี ถือว่าเป็นน้ำที่ปวงเทวดาทั้งหลายหลั่งลงมาจากสวรรค์นั่นเอง เรื่องประหลาดๆเช่นนี้มิใช่เกิดขึ้นบ่อยนัก

ราชสมบัติ ณ วันพฤหัสบดี เดือน ๑๒ แรม ๒ ค่ำ จุลศักราช ๑๐๑๘ *(พ.ศ.๒๑๙๙)* ปีวอก อัฐศก ในวันนั้นมีศุภนิมิตอันมหัศจรรย์บังเกิดขึ้น ตามในพงศาวดารกล่าวไว้ว่า *"ในวันแรกตั้งพระราชพิธีนั้นเพลาค่ำแล้วประมาณสองทุ่มมีพระสุคนโธทกขาวใสบริสุทธิ์ตกลงมา แต่เพดานในโรงราชพิธี เป็นอัศจรรย์"* เมื่อน้ำสีขาวบริสุทธิ์หยดลงมาจากเพดานโรงพระราชพิธีถือว่าเป็นน้ำที่ปวงเทวดาทั้งหลายหลั่งลงมาจากสวรรค์นั่นเองเรื่องประหลาดๆเช่นนี้มิใช่เกิดขึ้นบ่อยนัก

ศุภนิมิตครั้งที่ห้า ของสมเด็จพระนารายณ์มหาราช เกิดขึ้นในเดือนยี่ ปีวอก อัฐศก ปีเดียวกับเกิดศุภนิมิตติดครั้งที่ ๔ หลังจากพระราชพิธีปราบดาภิเษกแล้ว สมเด็จพระนารายณ์มหาราชมีพระบรมราชโองการตรัสสั่งให้เจ้าพระยาจักรีแต่งโรงพระราชพิธีเบญจพิธและพระตำหนัก ตำบลมะขามหย่อง ในขณะที่ขุนนางและไพร่พลกำลังจัดแต่งการอยู่นั้น เกิดศุภนิมิตขึ้นดังนี้

"พระท้ายน้ำ ขุนอัมรินทร ขุนหมื่นทั้งหลาย เห็นเป็นโชติรุ่งเรืองประดุจต้นตาลสูงขึ้นไปในที่จะแต่งการพระราชพิธีก็ปรากฏในราตรีกาลนั้น เป็นศุภนิมิตอันอุดม"

อันแสงที่ลุกสว่างโชติช่วงสูงถึงยอดตาลนั้นมิใช่เกิดขึ้นง่ายๆ ทั้งในครั้งนั้นบรรดาขุนนางมหาดเล็กไพร่พลทั้งหลายได้เห็นประจักษ์แก่ตากันทั้งสิ้น

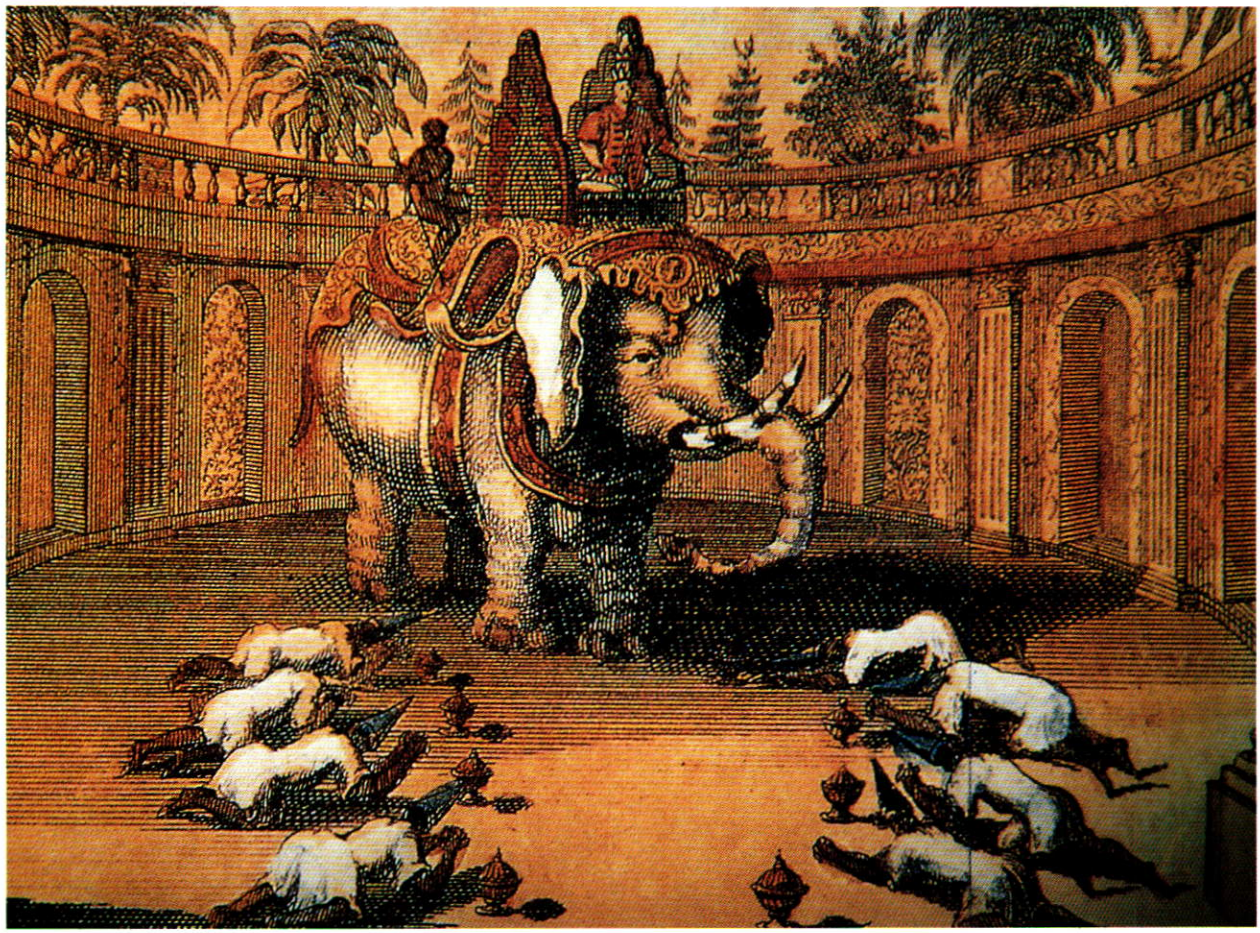

ภาพสมเด็จพระนารายณ์มหาราช วาดโดยจิตรกรชาวฝรั่งเศส

รัชสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงนับว่าเป็นสมัยที่บ้านเมืองเจริญรุ่งเรืองถึงขีดสุด คนไทยและชาวต่างประเทศที่มาพึ่งพาพระบรมโพธิสมภาร ได้รับความร่มเย็นเป็นสุขทั่วหน้ากัน

นอกจากนั้นยังมีช้างเผือกมาสู่พระบรมโพธิสมภารถึง ๒ เชือก คือ ช้างเผือกพังพระอินทร์ไอยราวรรณวิสุทธิราชกิริณี และช้างเผือกพลาย เจ้าพระยาบรมคเชนทรฉัททันต์ อันเป็นช้างเผือกพลายพระที่นั่งที่สมเด็จพระนารายณ์มหาราชทรงโปรดปรานมาก

ขอให้สังเกตว่า ศุภนิมิตต่างๆ จะบังเกิดแก่เฉพาะผู้มีบุญญาธิการสูงส่งเท่านั้น โบราณเขาถึงสอนไว้ว่า **“แข่งเรือแข่งพายแข่งได้ แต่แข่งบุญวาสนาแข่งไม่ได้”**

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี

(ตอนจบ)

ประพัฒน์ ตรีณรงค์

"หีบบรรจุคำอำนวยพรและความคิดถึงของจุฬาลงกรณ์ ป.ร. ส่งไปให้แก่ดารารัศมีอันเป็นที่รัก เมื่ออายุครบสามรอบบริบูรณ์ ในสมัยเมื่อกลับขึ้นไปเยี่ยมนครเชียงใหม่ รัตนโกสินทรศก ๑๒๗-๘ "

อักษรจารึก เป็นข้อความตามที่ได้อัญเชิญมานี้ ปรากฏอยู่ภายในหีบพระศรี ซึ่งที่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี เป็นทองคำลงยา มีอักษรพระปรมาภิไธย จปร. ประดับเพ็ชรอยู่หลังหีบ พระองค์ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ *(เชย กัลยาณมิตร)* ข้าหลวงใหญ่ประจำมณฑลพายัพเป็นผู้นำเข้าถวายพร้อมกับพระราชหัตถเลขาลงวันที่ ๖ มีนาคม ร.ศ. ๑๒๗ ว่า

"ดารา

ด้วยนึกถึงอายุเข้าเต็มสามรอบ ได้คิดไว้แล้วว่า จะให้ของขวัญ เผอิญประจวบเวลา จะให้ก่อนขึ้นไป ทำไม่ทันจึงได้จัดของส่งขึ้นมา ด้วยหวังจะได้รับที่เชียงใหม่ ไม่ช้ากว่าวันที่ไปถึงเท่าใด ขออำนวยพรให้มีอายุยืนยาวอย่าเจ็บไข้ กลับลงมาโดยสุขสบายทุกประการ ขอให้ดูหนังสือที่เขียนไว้ข้างหลังหีบหน่อย เผลอไปจะไม่ได้อ่าน ขอบอกความคิดถึงอยู่เสมอ ไม่ขาด ตัวไปเที่ยวเอง ทิ้งอยู่ข้างหลังไม่ห่วง แต่ครั้นเวลาเจ้าจากไปรู้สึกเป็นห่วงจริงๆ

พระบรมนามาภิไธย จุฬาลงกรณ์ ป.ร."

เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ได้อัญเชิญหีบพระศรีและพระราชหัตถเลขาลงมาถวายพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ที่สบแม่แจ่ม ซึ่งเป็นสถานที่ก่อน

ถึงนครเชียงใหม่ ขบวนเสด็จจะต้องใช้เวลาเดินทางทางน้ำในสมัยนั้นอีก ๗ คืน

ในพระราชหัตถเลขานั้น ทรงคาดการณ์ว่าหีบพระศรีและพระราชหัตถเลขาจะไปถึงพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ช้ากว่าขบวนเสด็จ แต่การกลับปรากฏว่าไปถึงก่อน เพราะผู้อัญเชิญจากกรุงเทพฯ เดินทางไปทางบก

เจ้าแก้วนวรัฐฯ ทรงบันทึกเรื่องการเดินทางครั้งนี้ไว้ว่า

"วันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๑ เสด็จจากพระราชวังดุสิต เสด็จขึ้นรถไฟที่สถานีสามเสน พระบาทสมเด็จพระพุทธเจ้าหลวงพร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ตลอดถึงข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยได้เสด็จและมาส่งยังสถานีเป็นอันมาก สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ครั้งยังทรงดำรงตำแหน่งเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย กับพระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นสรรควิสัยนรบดี เสด็จส่งถึงปากน้ำโพ ซึ่งเป็นที่สุดทางรถไฟเวลานั้น แล้วลงประทับเรือที่นั่งเก๋งประพาส มีเรือแม่ปะสีดอ ชะล่า กว่า ๕๐ ลำ ปักธงทิวเป็นขบวนรอนแรมตามชลมารควิถี เมื่อผ่านเขตอำเภอจังหวัด มณฑลใด เจ้าหน้าที่นั้นๆ ก็ปลูกพลับพลาประทับร้อนประทับแรม แลคอยรับส่งเสด็จตลอดเขตของคนทุกแห่ง เสด็จถึงเชียงใหม่วันที่ ๙ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๒ รวมเวลา ๒ เดือน ๙ วัน เจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ ข้าหลวงใหญ่มณฑลพายัพกับเจ้าแก้วนวรัฐฯ เมื่อยังเป็นเจ้าอุปราชพร้อมด้วยเจ้านายข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ตลอดถึงอำเภอทุกอำเภอ พ่อค้าคหบดีชาวต่างประเทศ ต่างจัดขบวนแห่ของตนๆ มีตำรวจ ทหาร และข้าราชการขี่ม้าเข้าแถวนำกันแต่งเป็นภาพต่างๆ มีภาพคนโบราณคนป่า เรื่องชาดก รามเกียรติ์ เช่น เรื่อง พญามังรายละวะ เจ้าหงส์หิน พระลักษณ์ พระราม พระเวสสันดร เมขลาล่อแก้ว กลองชนะ กลองสบัดไชย แตรวง กลองเมือง กลองมองเซิง กลองพม่า ล่อโก๊ ฯลฯ ทั้ง ๓๐ ขบวน รับเสด็จอย่างครึกครื้นสนุกสนาน ตามรายทางเสด็จตั้งเครื่องบูชาด้วย ตั้งขบวนแห่จากที่ทำการป่าไม้ภาคเชียงใหม่มาตามถนนเจริญประเทศ เลี้ยวถนนท่าแพ และถนนพระปกเกล้าฯ ออกประตูช้างเผือก เลี้ยวถนนเชียงยืนมาถนนราชวงศ์ เลี้ยวถึงที่ประทับ ณ คุ้มหลวงเดี๋ยวนี้ ซึ่งจัดเป็นข้างหน้าข้างในอย่างมิดชิด ผู้ใดจะเข้าเฝ้า ต้องมีสนม กรมวัง กำกับ ทำนองเดียวกับในพระบรมมหาราชวัง มีทหารกองเกียรติยศประจำหน้าที่ประทับ เวลาเสด็จผ่าน ทหารเป่าแตรถวายคำนับทุกครั้ง วันเสด็จถึงข้าราชการแต่งเต็มยศขาว"

และก่อนที่จะกล่าวถึงเหตุการณ์และพระกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในการเสด็จมาประทับ ณ นครเชียงใหม่ครั้งนี้ ขอกล่าวถึงบางเรื่องที่ปรากฏในบันทึกของเจ้าแก้วนวรัฐฯ ที่ทรงกล่าวถึงเรื่องการเดินทางที่ได้อ้างมา ดังนี้

พระราชชายาเจ้าดารารัศมี กับ พระประยูรญาติ ในพระราชวังดุสิต

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี กับพระประยูรญาติและข้าราชบริพาร ณ พระที่นั่งวิมานเมฆ ในพระราชวังดุสิต

พระราชวังดุสิต พระราชวังแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้โปรดให้สร้างขึ้นภายหลังจากการเสด็จประพาสยุโรป กล่าวคือ พระองค์ได้ทอดพระเนตรเห็นที่สวนและทุ่งนาบริเวณคลองผดุงกรุงเกษมกับคลองแสนแสบสมัยนั้น ทรงพึงพอพระราชหฤทัยด้วย ทรงเห็นว่าเป็นทำเลดีควรสร้างเป็นพระราชวังได้ และอยู่ไม่ไกลจากพระบรมมหาราชวังมากนัก จึงโปรดให้ซื้อที่ดินบริเวณดังกล่าวนั้นแล้วสร้างเป็นพระราชวัง เริ่มวางศิลาฤกษ์ในวันที่ ๑๖ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๑๑ *(พ.ศ. ๒๔๘๑)* พระราชทานนามว่า **"สวนดุสิต"** การก่อสร้างอาคารต่างๆ เช่น พระที่นั่ง รวมทั้งพระตำหนักสำหรับพระมเหสีและเจ้าจอม พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ก็ได้เสด็จมาประทับ ณ สวนดุสิตนี้ด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเสด็จมาประทับเป็นการถาวรแล้ว ประชาชนพากันเรียกว่าพระราชวังสวนดุสิต

พระราชวัง **"สวนดุสิต"** ได้เปลี่ยนนามเป็นพระราชวังดุสิต ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ดังนั้น เจ้าแก้วนวรัฐฯ จึงได้บันทึกไว้ว่า พระราชชายา เจ้าดารารัศมี เสด็จออกจากพระราชวังดุสิต ไปขึ้นรถไฟที่สถานีสามเสน อันเป็นสมัยในรัชกาลนี้

พระเจ้าพี่ยาเธอ กรมหมื่นสรรควิสัยนรบดี พระองค์เป็นพระราชโอรสในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประสูติแต่เจ้าจอมมารดาเจ้าทิพเกสร เจ้าหญิงแห่งนครเชียงใหม่ เมื่อวันที่ ๓ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๒๗ มีพระนามเดิมว่า พระองค์เจ้าดิลกนพรัฐ เสด็จไปทรงศึกษาวิชาในประเทศอังกฤษและเยอรมนี ทรงสอบได้ปริญญาเอก วิชาปรัชญาสาขาธรรมชาติวิทยา *(ดอกเตอร์ วีเซนซาฟ)* แห่งมหาวิทยาลัยทือบิงเจน ประเทศเยอรมนี และ

เป็นคนไทยคนที่ ๒ ที่สอบได้ปริญญาเอกในวิชานี้จากมหาวิทยาลัยแห่งนี้ เมื่อเสด็จกลับมาประเทศไทย ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ทรงรับราชการมีตำแหน่งอำมาตย์เอก เจ้ากรมพลัมภัง สังกัดกระทรวงมหาดไทย ถึงสมัยรัชกาลที่ ๖ ทรงได้รับสถาปนากรมหมื่นสรรควิสัยนรบดี และได้รับเลื่อนขึ้นเป็นมหาอำมาตย์ตรี แต่ได้สิ้นพระชนม์ลง เมื่อวันที่ ๑๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๕ พระชันษา ๒๙ ปี

ต่อจากนี้ เป็นพระกรณียกิจของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ขณะเสด็จประทับอยู่ ณ นครเชียงใหม่ในระยะเวลา ๖ เดือนกับ ๘ วัน โดยลำดับ คือ

เสด็จเยี่ยม เจ้าครองนครลำพูน เจ้าครองนครลำปาง และพระประยูรญาติ รวมทั้งประชาชนแห่งนครนั้นๆ

ทรงสร้างกู่บรรจุพระอัฐิ ของพระญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งบรรจุอยู่ในสถานที่ต่างๆ มารวมไว้ที่วัดสวนดอก แล้วมีงานมหกรรมฉลอง ๑๕ คืน ๑๕ วัน คือ ตั้งแต่วันที่ ๑๕ ตุลาคม ถึง ๓๐ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๒

อนึ่ง ในงานนี้พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สร้างเหรียญและแหนบพระราชทานเป็นของแจกด้วย

เหรียญดังกล่าวนี้ที่มีอักษร อ. กับ ด. ไข้วกันด้วยทองคำกะไหล่ทองและเงิน กับแหนบทองคำลงยา

ขอพระราชทานแผ่นจารึกประดับ พระธาตุดอยสุเทพจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เพื่อแสดงพระศรัทธาว่าได้เสด็จมานมัสการ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงออกแบบแผ่นจารึกเป็นแผ่นเงินกะไหล่ทองรูปดาราทอง มีคำจารึกว่า

พระเจ้าอินทวิชยานนท์

"เจ้าดารารัศมี อันเป็นพระราชธิดาพระเจ้าอินทวิชยานนท์และเจ้าแม่ทิพเกสร ซึ่งได้ครองนครเชียงใหม่ อันได้ลงไปเป็นพระราชชายาในพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ณ กรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ถ้วน ๒๒ พรรษา จึงได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กลับมาเยี่ยมนคร เมื่อจุลศักราช ๑๒๗๑ ได้เสด็จมานมัสการพระธาตุดอยสุเทพนี้ ทรงศรัทธาแผ่นหินหิรัญจำหลักรูปดาราสุวรรณอันวิจิตรแผ่นนี้ ประดับบูชาพระมหาธาตุเจ้าไว้เป็นที่ตั้งแห่งกุศลสมภาร ๒ กรกฎาคม ร.ศ. ๑๒๘"

นอกจากนี้ ยังได้เสด็จไปนมัสการและทำบุญพระธาตุ พระบาทและปูชนียสถานสำคัญๆ อีกหลายแห่ง

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี (ทรงชิ่น) ประทับฉายพระรูปพร้อมด้วยพระราชวงศ์ฝ่ายใน ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้เสด็จกลับพระนคร มีบันทึกอยู่ในหนังสือ **"งานอนุสรณ์ฯ"** ว่า

"เสด็จกลับกรุงเทพฯ เมื่อวันที่ ๑๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ โดยได้เสด็จลงเรือที่ท่าเรือหน้าที่ทำการไปรษณีย์โทรเลขแม่ปิง (ในปัจจุบันได้เป็นที่ตั้งของชุมสายโทรศัพท์เชียงใหม่)"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จโดยเรือยนต์มารับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ถึงเมืองอ่างทอง แล้วพาไปประทับแรมอยู่ ณ พระราชวังบางปะอิน ๒ คืน พร้อมกันนั้นได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานสร้อยพระกรประดับเพ็ชรเป็นของขวัญด้วย ดังจะทราบได้จากข้อความตอนหนึ่งในราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ ๒๖ ร.ศ. ๑๒๘ ลงวันที่ ๒๘ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๒๘ ว่า

"ด้วยเจ้าดารารัศมีพระราชชายา ซึ่งกราบถวายบังคมลาขึ้นไปนครเชียงใหม่ชั่วคราวนั้น ได้ล่องกลับลงมากรุงเทพฯ กำหนดจะถึงพระราชวังบางปะอิน วันที่ ๒๓ พฤศจิกายน รัตนโกสินทรศก ร.ศ. ๑๒๘ นั้น ก่อนเวลาที่เจ้าจะล่องลงมาถึงบางปะอิน พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จลงเรือพระที่นั่งสุพรรณหงษ์ขึ้นไปรับตามลำน้ำข้างเหนือ พบกระบวนเรือเจ้าที่พ้นหัวตะพานไปหน่อยหนึ่ง ทรงรับเจ้าขึ้นเรือพระที่นั่งยนต์ แล้วล่องกลับลงมาถึงพระราชวังบางปะอิน เวลาบ่ายเกือบ ๔ โมง

และในวันนี้พระยาอนุชิตชาญไชย ซึ่งขึ้นไปกับเจ้าพระยาสุรสีห์วิสิษฐศักดิ์ เจ้าอุปราชนคร

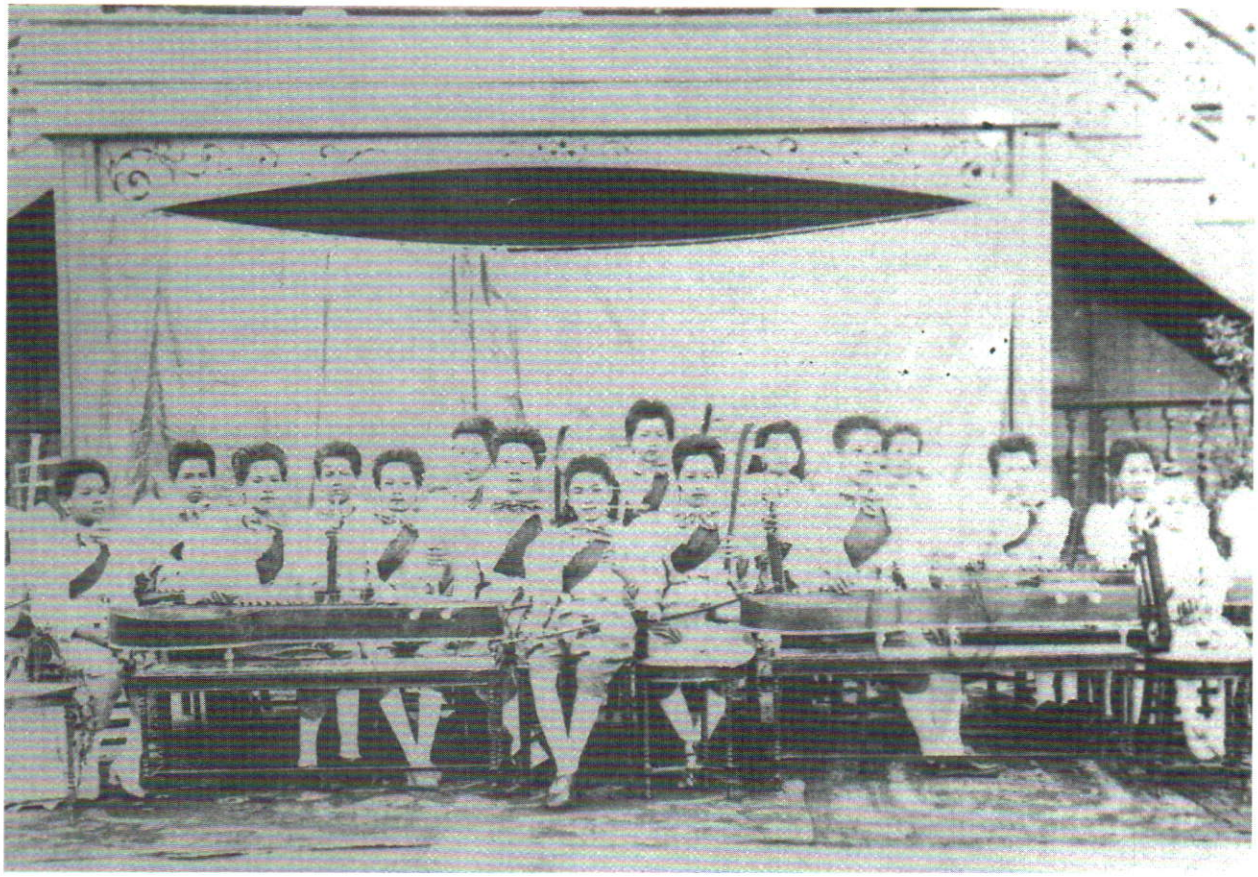

วงดนตรีคณะของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ในพระบรมมหาราชวัง

เชียงใหม่ ซึ่งลงมาพร้อมกับเจ้าได้ไปเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาท ณ พระราชวังบางปะอิน แล้วพระยาอนุชิตชาญไชย ได้นำข้าราชการ ตำรวจ กรมวัง สนมพลเรือน ตลอดจนชั้นนายเวรซึ่งไปกับเจ้าและพระยาสุรสีหวิสิษฐศักดิ์ เจ้าอุปราชได้นำพวกเชียงใหม่เฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทด้วยพร้อมกัน"

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวและพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ได้เสด็จถึงกรุงเทพฯ ในวันที่ ๒๖ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๕๒ และได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานมงคลเนื่องในการขึ้นตำหนักใหม่ ในวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๕๒ คือ ตำหนักที่เรียกกันว่า **"สวนฝรั่งกังไส"** ที่ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาวรพงศ์พิพัฒน์ *(ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา ต่อมาได้เลื่อนขึ้นเป็นเจ้าพระยาในนามเดิม)* สร้างพระราชทานในบริเวณพระราชวังสวนดุสิต

และเมื่อมาประทับอยู่ ณ พระตำหนักแห่งใหม่นี้เสียงดนตรีของภาคเหนือที่เคยไพเราะพริ้งก็เริ่มขึ้นอีก ดังที่หนังสือ **"อนุสรณ์ฯ"** ตอนหนึ่งเล่าไว้ว่า

"ระหว่างที่ประทับอยู่ในพระบรมมหาราชวังระยะนั้น มีข้าหลวงมาก และไม่มีงานอะไรจะทำ ได้ทรงจัดหาครูมโหรีเครื่องสายมาสอนเจ้านาย หลานเหลนและเหล่าข้าหลวง จนเล่นพอเข้าร่วมวงได้ ครั้นเมื่อเสด็จออกมาประทับที่พระราชวังสวนดุสิต ทรงได้ครูสังวาลมาสอนเพิ่มเติมอีก จนครบเครื่องสายวงใหญ่ ส่วนพระองค์ท่านเองโปรดทรงจะเข้ จะเข้ที่ทรงประทานชื่อว่า อุณากรรณ์ ทรงรอบรู้ทางดนตรีมาก

ใครเล่นผิดตอนไหนก็ทรงทราบทันที และรับสั่งให้เล่นทบทวนจนถูกต้องเสมอ"

และก็เป็นธรรมดาของพระประยูรญาติและกุลสตรีที่เป็นข้าหลวงทั้งปวงในตำหนักนี้ ได้แต่งกายตามประเพณีนิยมของเชียงใหม่ ตลอดจนคำสนทนาปราศรัยก็เป็นภาษาชาวเหนือ ดังเช่นที่หม่อมราชวงศ์แสงสูรย์ลดาวัลย์กล่าวไว้ในเรื่อง **"สวนสุนันทา"** โดยเฉพาะตำหนักในบริเวณวิทยาลัยครูสวนดุสิต เกี่ยวกับพระราชชายา เจ้าดารารัศมี และบรรยากาศในตำหนัก ว่า

"พระองค์ท่านได้ทรงนำเจ้าหญิงแห่งนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพระประยูรญาติและกุลสตรีแห่งนครเชียงใหม่อื่นๆ มาเป็นข้าหลวงด้วย ท่านโปรดให้พระประยูรญาติและบรรดาข้าหลวงทั้งปวงแต่งกายตามประเพณีนิยมของกุลสตรีชั้นสูงแห่งนครเชียงใหม่ทั้งสิ้น สำเนียงที่พูดและการแต่งกาย แม้จะแปลกหูแปลกตาสำหรับผู้ไม่คุ้นเคย แต่ก็ฟังนุ่มนวลเพราะหูและมองดูก็สวยสดงดงามน่ารักเป็นอย่างยิ่ง"

แต่แล้วความวิปโยคก็บังเกิดขึ้นแก่พระองค์ท่านโดยมิได้คาดฝัน รวมทั้งประชาชนคนไทย และชาวต่างประเทศที่เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิสมภาร นั่นก็คือ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พระปิยมหาราชเจ้าทรงพระประชวรหนักด้วยพระโรคประจำพระองค์ ซึ่งได้แก่ พระวักกะ *(ไต)* พิการ ซึ่งเคยเป็นเหตุให้ต้องเสด็จไปรักษาพระองค์ ณ ประเทศยุโรปมาถึง ๒ ครั้งแล้ว และในที่สุดในวันที่ ๒๓ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๕๓ เวลา ๒๔.๔๕ นาที เสด็จสวรรคต

พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ประทับอยู่ในพระตำหนักที่ทรงได้รับพระราชทานต่อมาเป็นเวลา ๔ ปีเศษ จึงได้ถวายบังคมลาพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ คืนกลับไป

พลตรีเจ้าแก้วนวรัฐ เจ้านครเชียงใหม่องค์ที่ ๙

ประทับ ณ นครเชียงใหม่ พร้อมกับพระเชษฐา คือ เจ้าแก้ว นวรัฐฯ ซึ่งเสด็จลงมารับพระราชทานตำแหน่งเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ที่ ๙ เมื่อวันที่ ๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ โดยขบวนรถไฟพิเศษจากกรุงเทพมหานครถึงสถานีผาคอ ต่อจากนั้นก็เสด็จโดยขบวนช้างม้านับร้อยคนหาบหามนับพัน ซึ่งเจ้านายและข้าราชการทั้งเชียงใหม่ ลำพูน ลำปาง จัดมารับ และเสด็จถึง นครเชียงใหม่ ในวันที่ ๒๒ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๗ เจ้าแก้วนวรัฐฯ ทรงจัดให้ประทับ ณ วังท่าเจดีย์กิ่ว

พระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้พระราชชายาเจ้าดารารัศมี คืนกลับมาประทับ ณ นครเชียงใหม่ ครั้งนี้ เจ้าแก้วนวรัฐฯ ทรงพระนิพนธ์ถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวว่า

พระตำหนักพระราชชายาเจ้าดารารัศมี บนดอยสุเทพ

"ได้มีพระราชดำรัสเหนือเกล้าฯ ว่า ถ้าเจ้าแก้วนวรัฐฯ รับรองจะให้ความสุข และรักษาความปลอดภัยได้ ก็จะโปรดเกล้าฯ ให้ขึ้นมา เจ้าแก้วนวรัฐฯ รับสนองพระบรมราชโองการตามพระราชประสงค์ จึงได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาต

ครั้งนี้ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้สนมกรมวัง คุณท้าว เฒ่าแก่ จ่า โขลน ตามเสด็จอย่างครั้งแรก และโปรดเกล้าฯ ให้มหาเสวกโท พระยาเวียงในนฤบาล เป็นผู้กำกับการประจำพระองค์ ได้ ๕ เดือนเศษ จึงโปรดเกล้าฯ ให้พระยานิพัทธ์ราชกิจขึ้นมาเปลี่ยน แต่ผลัดเปลี่ยนกันอยู่เช่นนี้ประมาณปีเศษ พระองค์ทรงเห็นว่าที่โปรดเกล้าฯ ให้ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย คุณท้าว เฒ่าแก่ สนม กรมวัง ผลัดเปลี่ยนกันขึ้นมาอภิบาลเช่นนั้นเป็นการลำบาก จึงขอพระราชทานให้งดเสีย โดยขอให้เจ้าแก้วนวรัฐฯ กับเจ้านายในนครเชียงใหม่ ซึ่งเป็นพระญาติรับผิดชอบแทน"

การเสด็จกลับมาประทับ ณ นครเชียงใหม่ครั้งนี้ เป็นการถาวร พระราชชายา เจ้าดารารัศมีได้ทรงบำเพ็ญพระกรณียกิจสำคัญๆ เป็นอเนกประการ ขอนำหลักฐานที่เจ้าแก้วนวรัฐฯ ทรงนิพนธ์ไว้กับหลักฐานที่คณะกรรมการจัดทำหนังสือ **"อนุสรณ์"** มากล่าวถึงโดยลำดับ ดังนี้

ทรงอุปการะพระประยูรญาติ และทรงสืบหาเครือญาติ โดยทรงอุปการะพระประยูรญาติทั้งในเชียงใหม่ ลำพูน และลำปาง และจังหวัดอื่นๆ ตลอดจนสมณะชีพราหมณ์ และประชาชนทั่วไป เนื่องด้วยเหตุนี้ จึงรับสั่งให้คนไปสืบหา เครือญาติถึงลำพูน พะเยา และเชียงราย แล้วเชิญผู้ที่สามารถชี้แจงถวายได้มาทรงสืบถาม ทรงยอมประทานค่าใช้จ่ายและรางวัลให้ทุกคน ทรงรวบรวมเครือญาติได้เกือบหมด และทรงเตรียมการจะจัดพิมพ์เป็นเล่ม แต่แล้วก็สิ้นพระชนม์เสียก่อนที่จะได้จัดทำงานสำคัญดังกล่าวนี้

ทรงอุปถัมภ์บำรุงพระพุทธศาสนาเป็นการใหญ่ เช่น บูรณะปฏิสังขรณ์ พระบรมธาตุ พระวิหาร พระอุโบสถ บนดอยสุเทพ ทรงสร้างและฉลอง พระวิหารวัดขุนเส ในอำเภอบางดง วัดขี้เหล็ก อำเภอแม่ริม พระบรมธาตุจอมทอง อำเภอจอมทอง และทรงถวายพระตำหนักบนดอยสุเทพเป็นสมบัติของพระบรมธาตุดอยสุเทพ เป็นต้น นอกจากนี้ยังโปรดการเสด็จไปนมัสการและถวายสักการะ พระพุทธรูปสำคัญ เช่น พระทองทิพย์ที่ อำเภอ แม่สรวย พระธาตุดอยตุง อำเภอแม่สาย เป็นต้น รวมทั้งทรงบำเพ็ญพระกุศลถวายภัตตาหารและจตุปัจจัยไทยธรรมแก่พระภิกษุสามเณรมิได้ขาด

คณะนักเรียนโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย และโรงเรียนปรินซ์รอแยล แสดงรำโคม ในพิธีสมโภชช้างพลายสำคัญ (พระเศวตคชเดชดิลก)

ทรงบำรุงการศึกษา เมื่อประทับอยู่ ณ กรุงเทพมหานคร ได้ทรงปวารณาพระองค์เป็นผู้อุปถัมภ์พระภิกษุสามเณรภาคเหนือที่ลงไปศึกษาหาความรู้ที่วัดต่างๆ ในกรุงเทพฯ ทุกรูป แม้เสด็จขึ้นมาประทับ ณ เชียงใหม่แล้วก็ยังทรงตั้งให้เจ้าเทพกัญญา บูรณพิมพ์ทรงรับหน้าที่แทน ทรงอุปถัมภ์โรงเรียนด้วยการช่วยเหลือประทานทุนการศึกษา เป็นที่ปรึกษา และทรงเป็นกรรมการจัดการโรงเรียนมหาดเล็กหลวงที่เชียงใหม่ เมื่อโรงเรียนนี้ย้ายลงมารวมกับโรงเรียนวชิราวุธในกรุงเทพฯ แล้ว ก็ทรงเป็นสมาชิกของสมาคมนักเรียนเก่าของโรงเรียนมหาดเล็กหลวงแห่งนี้ ทรงอุปถัมภ์โรงเรียนอื่นๆ เช่น โรงเรียนดาราวิทยาลัย และโรงเรียนยุพราชวิทยาลัย เป็นต้น ด้วยพระภารกิจดังกล่าวนี้ พระองค์จึงทรงได้รับการเทิดพระเกียรติว่าเป็นเจ้านายฝ่ายเหนือที่มีบทบาทสำคัญที่สุดพระองค์หนึ่งในด้านการพัฒนาการศึกษาของเชียงใหม่

เสด็จทอดพระเนตรภูมิประเทศที่ทุรกันดารของภาคเหนือ เนื่องจากพระองค์มีพระวรกายที่แข็งแรงมาก จึงทรงสามารถเสด็จทอดพระเนตรภูมิประเทศที่ทุรกันดารต่างๆ เช่น เสด็จไปยังจังหวัดแม่ฮ่องสอน ตั้งแต่ อำเภอปายถึงอำเภอขุนยวม เสด็จลงประทับเรือเล็กล่องลำน้ำสาละวินเป็นเวลาถึงสามคืนต่อเนื่องกัน แล้วขึ้นประทับที่บ้านใหม่ในเขตยางแดงแล้วกลับทาง อำเภอแม่สะเรียง เสด็จขึ้นดอยอินทนนท์อันเป็นยอดดอยที่สูงที่สุด จากนั้นเสด็จโดยขบวนช้างม้าไปยัง อำเภอฝาง ทอดพระเนตรดอยอ่างขาง สวนฝิ่นของพวกแม้ว การโพนช้างที่ อำเภอเทิง และการจับช้างในพะเนียดที่อำเภอเชียงแสน ทอดพระเนตรเขตแดนระหว่างไทยกับอังกฤษและฝรั่งเศส แล้วลงประทับในเรือล่องตามลำน้ำโขง ทอดพระเนตรการจับปลาบึกและทิวทัศน์สองฝั่งแม่น้ำโขง เสด็จขึ้นสักการะพระธาตุดอยตุง แล้วกลับเชียงใหม่ทางโหล่งกวางอันเป็นเส้นทางที่แสนทุรกันดารที่สุดในสมัยนั้น เพราะต้องขึ้นเขาลงห้วยสลับกันตลอดเวลา และต้องรอนแรมอยู่ในป่า นอกจากนี้ยังเสด็จอำเภอเถิน อำเภอลี้ อำเภอแม่แจ่ม อำเภอฮอด พระบาทสี่รอย น้ำตกแม่กลาง แม่ยะ เป็นต้น อันเป็นสถานที่ที่จัดว่าเป็นท้องถิ่น กันดารทั้งสิ้น

ทรงบำรุงการเกษตรกรรม ทรงจัดซื้อที่ดินบริเวณหลังอำเภอแม่ริม เพื่อสร้างสวนทดลองใช้เป็นแบบอย่างแก่ชาวเชียงใหม่ ทรงสร้างพระตำหนักขึ้นในบริเวณนี้ จัดเป็นสถานที่ทรงงาน สมเด็จพระเจ้า

บรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระนครสวรรค์วรพินิตทรงตั้งชื่อให้ว่า **"ตำหนักดาราภิรมย์"** และทรงตั้งชื่อสวนเกษตรว่า **"สวนเจ้าสบาย"** *(ปัจจุบันเป็นที่ทำการของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๕ ค่ายเจ้าดารารัศมี)*

ผลของงานด้านเกษตรกรรม ณ ที่แห่งนี้ คือ *กล่ำปลี* ที่ทรงนำพันธุ์อย่างดีมาปลูกแล้วขยายพันธุ์ให้เกษตรกรนำไปปลูกมากขึ้น จนกลายเป็นสินค้าสำคัญของเชียงใหม่ที่ส่งออกไปจำหน่าย ณ ท้องถิ่นอื่นๆ พระองค์ทรงได้รับการยกย่องว่า เป็นผู้ริเริ่มการปลูกกล่ำปลี ของเชียงใหม่เป็นพระองค์แรก

และได้ทรงทดลองให้ปลูกถั่วลิสงที่เรียกว่า *พันธุ์ถั่วถอน* แทนพันธุ์พื้นเมืองซึ่งต้องขุดดินเก็บฝักตามราก แล้วทรงขยายพันธุ์และวิธีการปลูกให้แก่เกษตรกรต่อไปอย่างกว้างขวาง

สวนพันธุ์ไม้ดอก ทรงทดลองปลูกแทบทุกชนิด โดยเฉพาะกุหลาบต่างประเทศ ซึ่งทรงทดลองปลูกที่บริเวณตำหนักบนดอยสุเทพ *(ที่ทรงถวายเป็นสมบัติของพระธาตุดอยสุเทพ)* ได้รับผลดียิ่งและได้กุหลาบพันธุ์ดีที่สุดพันธุ์หนึ่งที่มีสีเป็นสีชมพูดอกใหญ่ ส่งกลิ่นหอมมาก ทรงตั้งชื่อให้ว่า *จุฬาลงกรณ์* เพื่อเป็นอนุสรณ์ถึงพระบรมราชสวามี ความใหญ่ของดอกกุหลาบชื่อนี้ มีขนาดเท่าพระพักตร์ของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ซึ่งเสด็จไปทรงฉายพระรูปเคียงคู่กับกุหลาบดอกหนึ่งของกุหลาบจุฬาลงกรณ์

นอกจากนี้ ยังทรงปลูกกล้วยไม้พันธุ์พื้นเมืองและพันธุ์ต่างประเทศ ทรงมีโรงเลี้ยงกล้วยไม้ขนาดใหญ่ มีกล้วยไม้หลายพันธุ์ เช่น แคทลียา และพันธุ์พื้นเมืองเกือบทุกชนิด ซึ่งพระวิมาดาเธอพระองค์เจ้าสายสวลีภิรมย์ *(ต่อมาทรงได้รับการสถาปนา เป็นพระวิมาดาเธอฯ กรมพระสุทธาสินีนาฏปิยมหาราชปดิวรัดา ในรัชกาลที่ ๗)* ประทานขึ้นไปถวายเป็นการแลกเปลี่ยนพันธุ์กล้วยไม้ภาคเหนือที่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงส่งมาถวาย

พระราชชายาเจ้าดารารัศมี กับพระนัดดา ท่านผู้หญิงฉัตรสุดา วงศ์ทองศรี ที่สวนกุหลาบ บนดอยสุเทพ

หม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิศกุล กับกุหลาบในสวนของพระราชชายาเจ้าดารารัศมี

พระตำหนักดาราภิรมย์ ด้านหน้าพระตำหนักประดิษฐานพระอนุสาวรีย์พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ปัจจุบันพระตำหนักดังกล่าว เป็นที่ทำการของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน เขต ๕ ค่ายเจ้าดารารัศมี จังหวัดเชียงใหม่

พระบรมสาทิสลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่ประดิษฐาน ณ ตำหนักที่ประทับ

เครื่องลายคราม จปร. ของส่วนพระองค์

ชามสบู่ที่ทรงใช้เป็นประจำ มีพระบรมฉายาลักษณ์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวประดิษฐานอยู่ด้วย

ขวดแก้วใส่น้ำอบใช้ส่วนพระองค์ที่วางประจำบนโต๊ะเครื่องแป้ง

ถ้วยจานชามสีชมพูวันประสูติที่ทรงใช้ประจำ

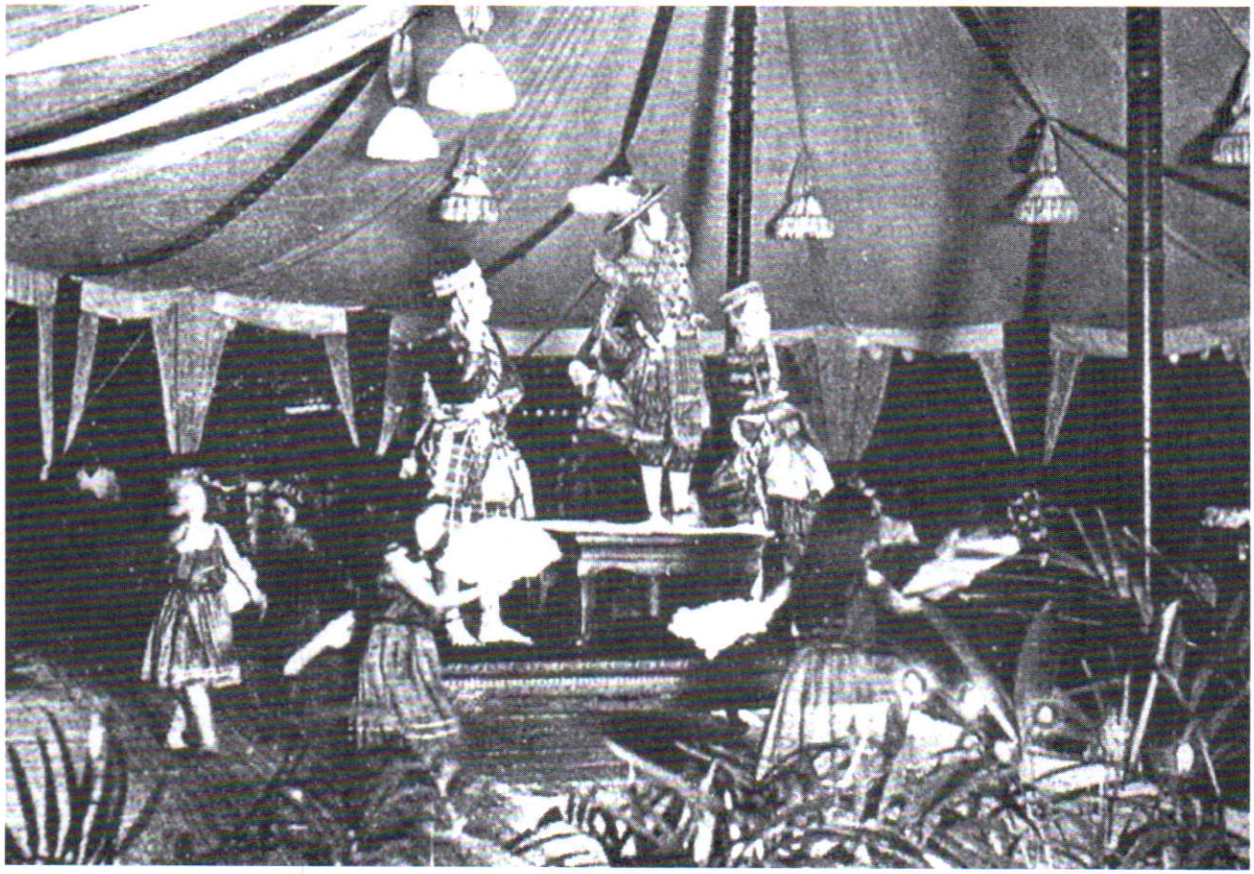

การแสดงระครรำเรื่อง "พระลอ" บทละครพระนิพนธ์ใน พระบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์

พระภารกิจด้านเกษตรกรรมซึ่งมีสาระสำคัญดังกล่าว เป็นเหตุให้ทรงได้รับการยกย่องว่า ทรงเป็นผู้บุกเบิกการเกษตรของภาคเหนือ

ทรงสร้างสรรค์ศิลปศาสตร์มีทั้งที่ทรงขึ้นใหม่และทรงส่งเสริมรักษาศิลปะของภาคเหนือให้ดำรงคงอยู่เป็นของคู่บ้านคู่เมืองสืบไป โดยแยกประเภทออกไปได้ คือ

ทรงนำบทละครของพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ มาจัดทำเป็นภาษาเหนือ แล้วทรงฝึกให้คณะละครรำของเจ้าอินทรวโรรสสุริยวงศ์เป็นผู้แสดง คือ เรื่องพระลอ ตอนพระลอตามไก่ พระลอเสี่ยงน้ำ และพระลอเข้าสวน และเรื่องสาวเครือฟ้า กับเรื่องอิเหนา ตอนดัดดอกลำเจียก *(ตัดดอกไม้ฉายกฤษา)* ถึงบุษบาเสี่ยงเทียน บทละครดังกล่าวนี้ ทรงดัดแปลงเป็นภาษาเหนือทั้งหมด

ทรงฝึกหัดผู้ที่จะเล่นมโหรีรุ่นเล็กขึ้นใหม่สำหรับชาวเหนือ

ทรงสร้างวรรณกรรม ค่าวซอ โดยทรงมอบให้ท้าวสุนทรพจนกิจ *(ใหม่ บุญมา)* ซึ่งเป็นเสนาแผนกอาลักษณ์ของเจ้าอินทวโรรสสุริยวงศ์ เป็นผู้แต่งเป็นผู้คิดบทซอ และทำนองซอให้เหมาะแก่เรื่อง *"น้อยไจยา"* หรือ *"พระลอแว่นแก้ว"* ที่พระองค์ทรงประพันธ์โครงเรื่องให้ท้าวสุนทรพจนกิจประพันธ์บทซอและทำนองซอ คือ *ล่องน่านเงี้ยวลา* บทละครเรื่องนี้ได้รับความนิยมมาก

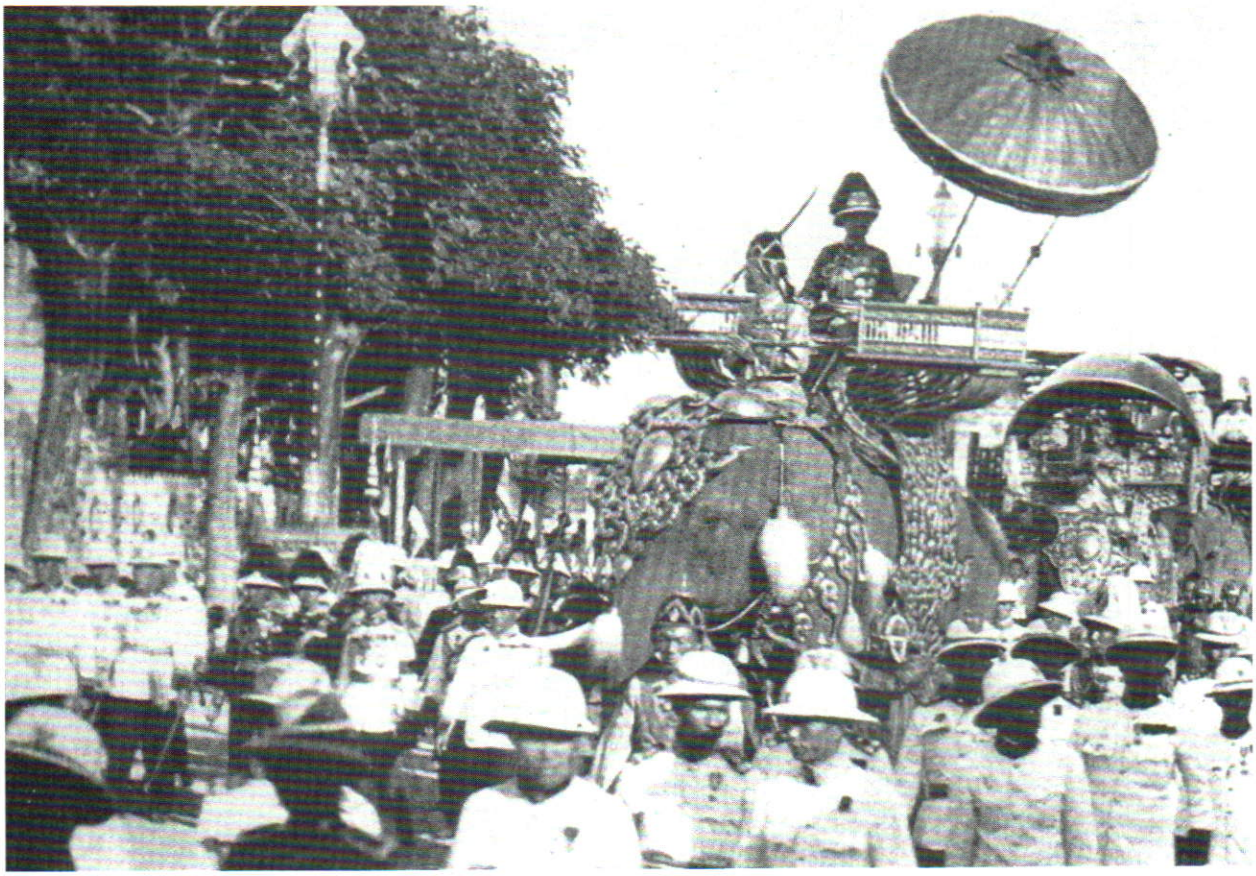

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ประทับช้างพระที่นั่งเสด็จเข้าเมืองเชียงใหม่

สมโภชช้างเผือก รับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว บทซอดังกล่าวนี้ทรงมอบให้ท้าวสุนทรพจนกิจ แต่งเพื่อรับเสด็จพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี บรมราชินี เมื่อเสด็จประพาสเชียงใหม่ในงานสมโภชช้างพลาย ซึ่งบริษัทบอเนียวน้อมเกล้าฯ ถวายเมื่อวันที่ ๒๗ มกราคม พ.ศ. ๒๔๖๙ มีบทซอทำนอง ล่องน่าน ไทยใหญ่ โยนก ซอขึ้น และจ๊อยเจียงแสน

ทรงฝึกนาฏศาสตร์ ทรงฟื้นฟูและนำศิลปะทางภาคกลางมาดัดแปลงให้เข้ากับศิลปะทางภาคเหนือ จนเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลาย เช่น ทรงคัดเลือกช่างฟ้อนประจำวังรุ่นเล็กของเจ้าอินทรวโรรสสุริยวงศ์มาหัดรำแม่บท ทรงหัดช่างฟ้อนประจำวัง โดยนำมาจากสกุล ณ เชียงใหม่ ณ ลำปาง ณ ลำพูน และ ณ น่าน ที่เป็นลูกหลานของช่างฟ้อนประจำวังของพระองค์ และทรงใช้โรงกี่ ซึ่งปลูกอยู่หลังพระตำหนักเป็นสถานที่ฝึกหัด *โรงกี่* คือ โรงสำหรับทอผ้าชิ่นยกดอก

ทรงปรับปรุงระบำ และการฟ้อน ทรงใช้ช่างฟ้อนแสดงรวมกันหลายประเภท เช่น ฟ้อนเล็บ ฟ้อนเทียน ฟ้อนมุ่ยเชียงตา ม่านแม่เล้ ฟ้อนมอญหรือผีมด จีนรำพัด ระบำรู ฯลฯ นอกจากจีนรำพัดและระบำ ทรงรวบรวมเนื้อร้องทำนองเพลงพื้นเมืองที่เรียกว่า *ซอ* มาทรงปรับปรุงใหม่

ทรงคัดเลือกรวบรวมผู้มีฝีมือในการจัดเย็บ

พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้ารำไพพรรณี พระบรมราชินี เสด็จฯ ทอดพระเนตรลูกช้างสำคัญที่เชิงดอยสุเทพ ซึ่งบริษัทบอร์เนียว น้อมเกล้าฯ ถวาย เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม ๒๔๖๙ ต่อมาทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สถาปนาเป็นพระเศวตคชเดชดิลก

กระบวนแห่ช้างพลายสำคัญ (พระเศวตคชเดชดิลก) เข้าเมืองเชียงใหม่ วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๖๙

ช่างฟ้อนของพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ฟ้อนเทียนในพิธีสมโภชช้างพลายสำคัญ (พระเศวตคชเดชดิลก) วันที่ ๒๗ มกราคม ๒๔๖๙

ใบตองและบายศรีของเชียงใหม่ มาฝึกสอนผู้ที่มีความสนใจด้านนี้ในวัง ทรงจัดชั้นบายศรี สำหรับถวายเจ้านายและข้าราชการ เช่น บายศรีสำหรับถวายพระเจ้าแผ่นดิน พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการ เป็นต้น และทรงสอนให้ชาววังของพระองค์ ร้อยพวงมาลัย จัดพุ่ม ร้อยตาข่าย เย็บแบบจัดกระเช้าดอกไม้ทั้งสดและแห้งที่ประดับด้วยไม้สด และทรงปลูกพันธุ์ไม้ที่ใช้ดอกในบริเวณวังเพื่อการนี้ เช่น พุทธชาติ กุหลาบมอญ แดงต้อย จำปา ดอกรัก และบานไม่รู้โรย เป็นต้น

ทรงสอนการเย็บปักถักร้อย ทรงสอนเจ้านายลูกหลานเหลนและข้าหลวงชาวเหนือให้ถักนิตติ้งด้วยพระองค์เอง

ทรงสร้างเสริมการทอซิ่นยกดอก โดยทรงรวบรวมผู้ชำนาญจากหมู่บ้านวัดดวงดี มาสอนวิธีทอที่โรงกี่ *(โรงทอผ้า)* ในบริเวณวังของพระองค์ แก่ผู้ที่สนใจจะเรียน สิ่งทอที่โปรดให้สอนก็มีวิธี ทอซิ่นซิ่นจก เป็นต้น ผลของงานด้านนี้ ปรากฏว่า ช่างทอของพระองค์ทำงานได้ผลดีเป็นอย่างมาก เช่น สามารถทอซิ่นยกดอกไหมของทูลเกล้าฯ ถวายพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว เพื่อพระราชทานแด่พระเทวีทุกพระองค์ และถวายพระเจ้าลูกเธอในรัชกาลที่ ๕ ที่ทรงขอทุกพระองค์ เป็นต้น

แต่แล้วในขณะที่ผลงานทุกๆ ด้านกำลังเจริญก้าวหน้า พระราชชายา เจ้าดารารัศมี กลับทรงประชวรด้วยพระโรคเดิม คือ พระปับผาสะพิการอีกครั้ง ขณะที่ประทับอยู่ ณ ตำหนักดาราภิรมย์ สวนเจ้าสบาย อำเภอแม่ริม อาการของพระโรคได้เริ่มขึ้นเมื่อวันที่ ๓๐ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๖ บรรดานายแพทย์ในนครเชียงใหม่ ได้พยายามรักษาพยาบาลอย่างเต็มที่ พระอาการไม่ทุเลา เจ้าแก้วนวรัฐฯ จึงเชิญเสด็จมาประทับ ณ คุ้มรินแก้ว อำเภอเมือง เชียงใหม่ เพื่อสะดวกแก่การรักษาพยาบาล และเพื่อให้พระประยูรญาติ รวมทั้งผู้ที่เคารพนับถือในพระองค์ท่าน ได้มีโอกาสเข้าเฝ้าเยี่ยมพระอาการ นายแพทย์ทั้งไทยและต่างประเทศหลายนาย พร้อมทั้งนายแพทย์หลวงสุริยพงศ์ฯ แพทย์ของกรมรถไฟหลวงได้ร่วมมือกันถวายการรักษาอย่างสุดฝีมือ พระอาการก็ไม่ดีขึ้น เจ้าแก้วนวรัฐฯ จึงทรงสั่งซื้อเครื่องเอ็กซเรย์ชนิดย้ายที่ได้มาจากชะวา *(ประเทศอินโดนีเซีย)* ส่งมาทางเครื่องบิน เพื่อใช้ฉายดูพระปับผาสะ เป็นการช่วยแพทย์ตามแผนปัจจุบัน แม้ถึงอย่างนั้นพระอาการก็มีแต่ทรงกับทรุด

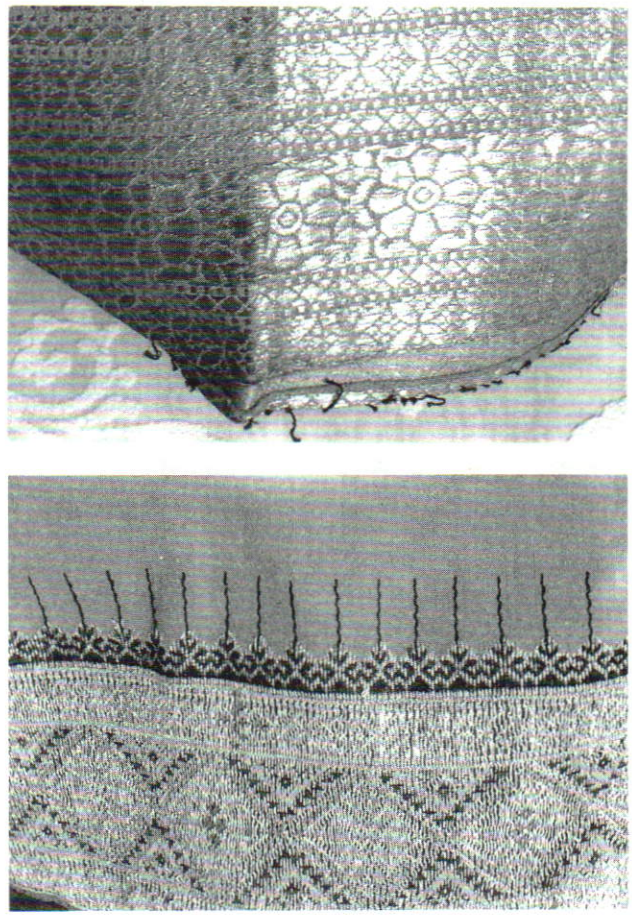

(บน) ลวดลายเชิงซิ่นที่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงคิดประดิษฐ์ขึ้น
(ล่าง) เชิงซิ่นทอด้วยทองและเงินแท้ของพระราชชายาฯ

และแล้ววันสุดท้ายก็มาถึง คือ วันที่ ๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๖ เวลา ๑๕ นาฬิกา ๑๔ นาที พระราชชายาเจ้าดารารัศมี ก็สิ้นพระชนม์ลง ท่ามกลางพระประยูรญาติมีเจ้าแก้วนวรัฐฯ พระเชษฐาผู้เป็นเจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ขณะนั้นทรงเป็นประธาน ท่ามกลางนายแพทย์ทั้งไทยและต่างประเทศ และท่ามกลางความโศกเศร้าของชาวเหนือทั้งปวง

นับเป็นการสูญเสียครั้งใหญ่ครั้งหนึ่งของมหานครเชียงใหม่

และผู้เขียนขอเชิญพระนิพนธ์ของหม่อมเจ้าพูนพิศมัย ดิสกุล มาสดุดีพระราชชายา เจ้าดารารัศมี ทรงไว้ในหนังสือ **"อนุสรณ์ฯ"** ว่า

"ข้าพเจ้าจึงคุ้นเคยกับพระองค์ท่านเป็นพิเศษ ยิ่งโตขึ้นก็ยิ่งรู้จักท่านมากขึ้นทุกที ๆ ทำให้เห็นว่าเจ้าฟ้าทรงเป็นอัจฉริยบุคคล ซึ่งน่าเสียดายที่มีคนรู้จักท่านน้อยไปมาก ถ้าเราจะดูเพียงพระจริยวัตรของท่านก็จะเห็นได้ว่าท่านทรงอ่านคนออกอย่างวิเศษ และทำพระองค์ของท่านได้เหมาะแก่สภาพทั้งปวง จนท่านทรงเป็นที่รักและเคารพแก่ผู้ที่ได้เฝ้าท่านทั่วไป ยกตัวอย่างในเวลาท่านประทับอยู่ในระหว่างพวกเจ้าจอมมารดาด้วยกัน ท่านทรงทำพระองค์เป็นเจ้าจอมเช่นเดียวกัน เล่นหัวเล่นสนุกสนานเช่นเดียวกัน จนเป็นที่รักของพวกพ้อง ไม่เคยได้ยินว่าผู้ใดเกลียดเจ้าน้อย ถ้าท่านเสด็จไปเชียงใหม่ประทับอยู่ระหว่างข้าราชการฝ่ายเหนือและใต้ ๒ ข้าง ท่านจะตรัสเป็นภาษาเหนือและใต้ได้ทันทีทั้ง ๒ ข้าง ความเห็นที่ประทานโดยมากทำให้เขาต้องเลื่อมใสและเคารพ เพราะท่านเป็นผู้ทรงเห็นกาลไกลและเข้าพระทัยในเหตุการณ์ดี ข้าพเจ้าคิดว่าผู้ที่รู้เรื่องพงษาวดารเชียงใหม่ ก็คือ เจ้าฟ้าองค์นี้ ถ้าจะพรรณนาให้ถี่ถ้วนก็คงจะยาวเกินควร ฉะนั้นขอสรุปรวมความว่า เสด็จพ่อของข้าพเจ้าตรัสแก่ข้าพเจ้าว่า 'กราบเจ้าฟ้าลงกับพื้นได้ โดยไม่ต้องรังเกียจ เพราะท่านมีทั้งชาติวุฒิและคุณวุฒิเพียงพอ' และข้าพเจ้าก็ได้ทำตามรับสั่งนั้นด้วยความเต็มใจเสมอมา

ข้าพเจ้าขอกราบกับพื้นอีกครั้ง ด้วยความรักและระลึกถึงพระองค์ท่านอย่างมิได้เสื่อมคลาย"

กู่พระราชชายา เจ้าดารารัศมี ณ สุสานพระราชวงศ์ วัดสวนดอก เชียงใหม่

สถูปบรรจุพระอัฐิพระราชชายา เจ้าดารารัศมี และพระอังคารพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวิมลนาคนพีสี ณ สุสานหลวงวัดราชบพิธสถิตมหาสีมาราม กรุงเทพฯ

โขนกรมศิลป์

ปัญญา นิตยสุวรรณ

ท่านผู้อ่านที่เคยชมการแสดงโขนมาแล้ว คงจะได้เคยสังเกตว่าการแสดงโขนที่เป็นของกรมศิลปากรนั้น ผิดแผกแตกต่างจากการแสดงโขนของคณะเอกชน หรือเรียกตามศัพท์ของพวกเราชาวโขนว่า **"โขนงานนอก"** อย่างไรบ้าง แต่ถ้าบางท่านไม่เคยสังเกตมาก่อน หรือไม่เคยได้สนใจว่าจะเป็นโขนของใครก็ช่าง มีให้ดูก็ดูไป หรือไม่ก็เพียงแต่ดูผ่านๆ ในตอนเดินขึ้นไปเผาศพบนเมรุ ซึ่งในเวลานั้นเจ้าภาพงานศพบางรายจะจัดให้มีการแสดงโขนหน้าไฟฉลองงานศพด้วย เอ...ผู้เขียนใช้คำว่าฉลองงานศพจะถูกหรือเปล่าก็ไม่ทราบ แต่ส่วนมากก็เห็นเขาใช้กันอย่างนี้ทั้งนั้น ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน อธิบายความหมายของคำว่า **"ฉลอง"** ตอนหนึ่งว่า *"ทำบุญสมโภชหรือบูชาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง เช่น ฉลองพระ เป็นต้น"* แล้วการที่เรามาใช้คำว่าฉลองในงานศพนั้นจะถูกต้องหรือไม่ ถ้าท่านผู้อ่านที่ทรงความรู้มีความเห็นว่าน่าจะใช้คำอื่นใด โปรดแจ้งไปให้ผู้เขียนทราบบ้างก็จะเป็นพระคุณอย่างยิ่ง

คราวนี้เรามาพูดถึงเรื่องโขนของกรมศิลปากร หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า **โขนกรมศิลป์** ซึ่งเป็นแบบโขนหน้าจอที่แสดงในงานศพ หรือแสดงในงานต่างๆ ตามที่กลางแจ้งทั่วไป ว่าจะมีข้อผิดแผกแตกต่างจากโขนงานนอกอย่างไรบ้าง

ประการแรก คือ โรงโขน หรือเวทีที่ใช้แสดงโขน โรงโขนของกรมศิลปากร จะเป็นเวทีขนาด

มาตรฐาน ยาว ๑๘ เมตร กว้าง ๖ เมตร พื้นเวทีเรียบเสมอกัน ปูพื้นบนเวทีด้วยแผ่นผ้ายางสีดำ ส่วนโรงโขนของคณะเอกชนหรือโรงโขนงานนอก เวทีจะไม่เป็นมาตรฐานขนาดนั้น เพราะโดยมากเจ้าภาพจะเป็นผู้จัดสร้างเวทีให้โดยย่นย่อขนาดลงมาบ้าง เพื่อเป็นการประหยัดค่าใช้จ่าย สำหรับโรงโขนกรมศิลปากรนั้น ทางกรมศิลปากรจะให้แบบแปลนแก่เจ้าภาพเพื่อให้นำไปจัดสร้างให้ถูกต้องตามแบบทุกประการ และบนพื้นเวทีของโรงโขนงานนอก ส่วนมากจะใช้เสื่อปู เสื่อที่ปูก็เป็นเสื่อผืนยาวๆ ของทางวัดนั่นเอง เวลาตัวโขนออกไปแสดงเสื่อก็มักจะลื่น เวลาตัวโขนทำท่าเก็บ *(เก็บ คือ ท่าโขนท่าหนึ่งที่ผู้แสดงใช้ปลายเท้าโดยเขย่งส้นเท้าขึ้นแล้วซอยเท้าถี่ๆ)* เสื่อที่ปูมักจะเลื่อนไปกองรวมกันทางด้านใดด้านหนึ่ง ผู้แสดงเป็นตัวตลกหรือคนในโรงโขนจึงต้องออกมาดึงเสื่อให้ปูไปตามความยาวของพื้นเวทีตามเดิม แต่โขนกรมศิลปากรที่ใช้ผ้ายางสีดำปูบนพื้นเวทีนั้น เวลาตัวโขนออกไปแสดงจะไม่ลื่นและผ้ายางก็ไม่ร่นไปกองรวมกันเหมือนปูด้วยเสื่อ นอกจากโรงโขนและพื้นเวทีแล้ว บันไดทางขึ้นลงสองข้างของเวทีโขนนั้น แต่เดิมโขนกรมศิลปากรกับโขนงานนอกก็ต่างกัน บันไดของโขนกรมศิลปากรจะทำด้วยไม้กระดานหนาๆ แผ่นใหญ่ๆ หลายแผ่นปูเป็นทางลาดจากพื้นดินขึ้นไปจนถึงพื้นเวทีตรงประตูจอโรงโขน บันไดนี้ใช้สำหรับตัวโขนเดินขึ้นลงและใช้สำหรับลากราชรถขึ้นไปบนเวทีและลากลงจากเวทีด้วย ส่วนโขนงานนอกในสมัยก่อนไม่มีราชรถประกอบการแสดง *(ถึงแม้ในปัจจุบันบางคณะจะมีราชรถ แต่ก็จอดแอบอยู่บนเวทีใกล้ๆ กับเตียง)* ดังนั้น บันไดขึ้นโรงโขนจึงไม่ต้องทำให้วิจิตรพิสดารเหมือนโขนกรมศิลปากร เพราะจะทำให้หมดเปลืองไปโดยเปล่าประโยชน์ ส่วนมากเท่าที่ผู้เขียนเคยเห็นมา เขาจะทำทางขึ้นลงเป็นบันไดแบบเป็นขั้นๆ เหมือนบันไดบ้าน หรือไม่ก็ใช้ไม้กระดานแผ่นเดียวค่อนข้างใหญ่หน่อย แล้วเอาท่อนไม้ตอกติดตรงกลางแผ่นไม้เป็นขั้นๆ สำหรับให้ผู้แสดงโขนเดินขึ้นเดินลงโดยไม่ลื่นล้ม แต่ปรากฏว่าบันไดแบบที่ว่านี้ เคยมีตัวโขนก้าวพลาดแล้วพลัดตกลงมาบ่อยๆ ยิ่งในตอนที่ฝ่ายยักษ์หรือฝ่ายลิงวิ่งไล่กันบนเวที แล้วอีกฝ่ายต้องรีบวิ่งหนีเข้าโรง เพราะถ้าไม่รีบวิ่งหนีเข้าโรงก็มีหวังถูกอีกฝ่ายไล่ตีและเตะเข้าโรง ทำให้เจ็บตัวเปล่าๆ ในกรณีที่ต้องรีบวิ่งเข้าโรงเช่นนี้ บันไดที่ว่าจึงเหมาะดีนัก ที่ผู้แสดงโขนมักจะรีบก้าวลงมาจนพลาดท่าตกลงไปบนพื้นเสมอๆ ผู้เขียนเองเวลาจะก้าวขึ้นไปพากย์โขนหรือหลังจากพากย์จบแล้วก็จะก้าวลงยังต้องค่อยๆ ย่องก้าวลงมา ขืนไม่ระมัดระวังอย่างนั้น เดี๋ยวแทนที่จะเอาเท้าก้าวลงมาจะกลายเป็นเอาศีรษะลงมา ทำให้ต้องเอาปากจูบกับพื้นดิน แล้วผลที่เกิดขึ้นก็คือปากบวม ปากแตกพากย์โขนคืนนั้นไม่ได้ ผลเสียอันยิ่งใหญ่ที่จะเกิดตามมา อ๋อ....ไม่ใช่ว่าจะไม่มีคนพากย์โขนหรอก ผู้เขียนปากเจ็บพากย์ไม่ได้ คนพากย์ที่เหลืออยู่เขาก็จะพากย์แทนเอง แต่ผลเสียอันยิ่งใหญ่ที่ผู้เขียนจะได้รับก็คือ จะอดได้รับค่าตัว *(ก็ค่าจ้างพากย์โขนน่ะแหละ)* ในคืนนั้นน่ะซีโธ่.....นี่ละเรื่องใหญ่ของผู้เขียน ในปัจจุบันนี้โรงโขนส่วนมากผู้ปลูกสร้างก็มักเลียนแบบโรงโขนของกรมศิลปากร ดังนั้น การจัดทำบันไดขึ้นลงก็เป็นแบบเดียวกันกับบันไดของโรงโขนกรมศิลปากร แต่ก็มีอยู่บ่อยครั้งที่โขนงานนอกยังทำบันไดเป็นขั้นๆ แบบเดิม เท่าที่ผู้เขียนเคยพบมาบางโรงบันไดทำด้วยต้นมะพร้าวก็มี ในกรณีที่ผู้หาโขนไปแสดงเป็นเจ้าของสวนมะพร้าว จึงตัดต้นมะพร้าวมาทำบันได

เสร็จจากเรื่องของบันไดโรงโขน ก็มาถึงพื้นเวทีที่ตั้งวงปี่พาทย์ซึ่งใช้บรรเลงประกอบการแสดงโขน แต่เดิมนั้นผู้จัดสร้างเวทีหรือโรงโขนหน้าจอจะต้องจัดสร้างเวทียกพื้นมีเนื้อที่พอที่จะตั้งวงปี่พาทย์เครื่องคู่ได้ ๑ วง เวทีที่ตั้งวงปี่พาทย์นี้จะต่ำกว่าเวที

โขนเล็กน้อย และตั้งอยู่ตรงหน้าเวทีโขน เวลาที่ผู้บรรเลงปี่พาทย์นั่งบรรเลงจะได้ไม่บังสายตาคนดูและนักดนตรีก็สามารถมองเห็นการแสดงโขนบนเวทีได้โดยตลอด ต่อมาในสมัยที่นายธนิต อยู่โพธิ์ อดีตอธิบดีกรมศิลปากรดำรงตำแหน่งหัวหน้ากองการสังคีต กรมศิลปากร นายธนิตได้ปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงเวทีที่ตั้งวงปี่พาทย์เสียใหม่ ที่เคยตั้งอยู่หน้าโรงโขนก็ให้เปลี่ยนมาปลูกเวทีเตี้ยๆ อยู่ทางด้านหลังโรงโขนติดกับจอโขนทางด้านหลัง การที่ย้ายที่ตั้งวงปี่พาทย์มาอยู่หลังโรงโขน ทำให้เกิดประโยชน์หลายประการ นอกจากจะไม่บังสายตาของผู้ดูโขนทางด้านหน้าโรงแล้ว ยังทำให้การติดต่อประสานงานระหว่างคนพากย์โขน นักร้องและผู้กำกับการแสดง กับผู้บรรเลงดนตรีเป็นไปโดยสะดวก ไม่ต้องออกไปยืนตะโกนสั่งกันโหวกเหวกที่ประตูจอโขน ทำให้เสียสมาธิคนดูและไม่เป็นระเบียบเรียบร้อยอีกด้วย ประโยชน์อีกอย่างหนึ่งก็คือในการบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงโขนนั้น แต่ก่อนโขนของกรมศิลปากรจะต้องมีโกร่ง ตีประกอบจังหวะด้วย โกร่งเป็นไม้ไผ่แห้งลำใหญ่ยาวประมาณ ๑ วา เจาะรูยาวๆ เป็นระยะๆ ๒-๓ รู วางอยู่บนขาหย่างเตี้ยๆ ใช้ไม้กรับตีลงไปให้เกิดเสียงดังเป็นจังหวะ โดยมากจะตีเป็นจังหวะในเพลงกราวในกราวนอก พญาเดิน ฯลฯ โกร่งจะตั้งอยู่ที่วงดนตรี ใช้นักร้องเป็นผู้ตี แต่ส่วนมากจะมีผู้อาสาสมัคร คือ พวกที่แสดงโขนเป็นตัวเขนยักษ์หรือเขนลิง เวลาที่ไม่ได้ออกแสดงครูก็มักจะให้ขึ้นไปนั่งบนเวทีปี่พาทย์แล้วช่วยตีโกร่งไปด้วย ทำให้เด็กโขนเหล่านั้นได้รู้จักจังหวะเพลงดีขึ้น โกร่งนี้จะมีแต่โขนของกรมศิลปากรเท่านั้น แต่ในปัจจุบันนี้น่าเสียดาย ที่โขนกรมศิลปากรไม่มีโกร่งตีกันอย่างแต่ก่อนเสียแล้ว นอกจากเด็กโขนจะช่วยตีโกร่งแล้ว ผู้ที่เคยหัดดนตรีไทยสามารถตีฉาบตีฉิ่ง ตีโหม่งได้ ก็จะช่วยตีฉาบ ตีฉิ่ง ตีโหม่ง ในเวลาที่นักดนตรีผู้ปฏิบัติหน้าที่เครื่องตีเหล่านี้ลุกไปทำธุระส่วนตัว

ขอย้อนไปกล่าวถึงบนเวทีโรงโขนอีกครั้งหนึ่ง บนเวทีโรงโขนจะต้องมีเตียงตั้งทั้งด้านซ้ายและด้านขวาของเวที ทางด้านซ้ายของเวที เป็นเตียงของทางฝ่ายกรุงลงกาหรือฝ่ายยักษ์ เตียงที่อยู่ทางด้านขวาของเวที เป็นเตียงของฝ่ายพระราม เรื่องเตียงก็มีที่สังเกตได้อีกเช่นกันว่า เป็นเตียงของโขนกรมศิลปากร หรือเตียงโขนงานนอก โดยปกติการแสดงโขนงานนอกนั้น เจ้าของคณะจะไม่มีเตียงไปด้วย เพราะเตียงเป็นของใหญ่ ลำบากต่อการนำไปแสดงในที่ไกลๆ เช่น วัดที่อยู่ในเรือกในสวน หรือวัดที่อยู่ไกลเส้นทางคมนาคม เป็นต้น เมื่อการแสดงโขนจำเป็นต้องมีเตียงให้ตัวโขนนั่ง เจ้าของคณะก็จะบอกกับเจ้าภาพผู้หาโขนไปแสดงให้ช่วยหาเตียงให้ด้วย เจ้าภาพก็จะไปจัดหา บางครั้งก็ได้เตียงเตี้ยๆ ของวัด แต่ส่วนมากวัดที่โขนไปแสดงจะมีโรงเรียนประชาบาล หรือโรงเรียนเทศบาลอยู่ในบริเวณวัด คณะโขนก็ได้โรงเรียนที่ว่านี้เป็นที่พักอาศัยแต่งตัวโขน และยังได้โต๊ะที่นักเรียนใช้เขียนหนังสือมาทำเป็นเตียงให้ตัวโขนนั่งอีกด้วย แต่เนื่องจากโต๊ะสำหรับเขียนหนังสือของเด็กนักเรียนสูงเกินไป เวลาตัวโขนจะก้าวขึ้นนั่งบนโต๊ะซึ่งสมมติเป็นเตียง จึงก้าวขึ้นไปไม่ได้ ต้องนำม้านั่งที่เด็กนักเรียนนั่งเขียนหนังสือมาวางข้างหน้าโต๊ะ เพื่อให้ตัวโขนก้าวขึ้นลงได้สะดวก และเวลานั่งบนเตียงสามารถวางเท้าบนม้านั่งได้ แต่ในปัจจุบันนี้คณะโขนเอกชนบางรายก็มีเตียงของตนไปเอง โดยแกะสลักลวดลายลงรักปิดทองงดงาม ไม่ต้องพึ่งเตียงของวัดหรือของโรงเรียนอีกต่อไป

ส่วนโขนของกรมศิลปากรนั้น มีเตียงเป็นแบบฉบับของตนเอง และนำขึ้นรถบรรทุกไปเป็นอุปกรณ์ประกอบการแสดงทุกแห่ง ไม่ว่าที่ไหนถ้าตัวโขนไปได้เตียงก็ต้องไปได้ เรียกว่าเราจะไม่พรากจากกัน เตียงโขนของกรมศิลปากรจะมีเตียงใหญ่ยาว ๒ เตียง เตียงเล็กสี่เหลี่ยมจัตุรัส ๒ เตียง เตียงใหญ่

และเตียงเล็กจัดเป็นคู่หนึ่งแยกตั้งทางด้านขวาและด้านซ้ายอย่างละคู่ ถ้าเป็นทางฝ่ายลงกา เตียงใหญ่สำหรับทศกัณฐ์หรือเจ้าเมืองฝ่ายยักษ์นั่ง เตียงเล็กสำหรับให้กุมภกรรณ อินทรชิต หรือยักษ์ต่างเมืองที่เป็นลูกหลาน มิใช่มิตรสหายนั่งเวลาเข้าเฝ้า ส่วนมิตรสหายของทศกัณฐ์จะนั่งบนเตียงใหญ่ร่วมกับทศกัณฐ์ สำหรับเตียงทางฝ่ายพลับพลาของพระรามนั้น เตียงใหญ่สำหรับพระรามนั่ง เตียงเล็กสำหรับพระลักษมณ์นั่ง

โขนหน้าจอจะต้องมีจอ ผ้าขาวแบบจอหนังใหญ่ทางด้านในของเวที จอผ้าขาวแบ่งเป็น ๓ ส่วน ส่วนตรงกลางอยู่ระหว่างขอบประตูด้านในทางเข้าออกทั้งสองข้างเป็นผ้าโปร่งสีขาว จอผ้าขาวโปร่งนี้นำแบบมาจากจอหนังใหญ่นั่นเอง จอผ้าขาวโปร่งที่อยู่ตรงกลาง ถ้าเป็นโขนของกรมศิลปากร ตอนด้านล่างระหว่างจอกับขอบเวทีด้านในจะห่างกันเกือบ ๑ เมตร ช่องว่างนี้มิได้ปล่อยให้ว่างไว้เฉยๆ เขาจะนำไม้บางๆ กว้างประมาณ ๒ นิ้วมาตีให้ติดไขว้กันเป็นรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน แบบที่เรียกว่าขัดแตะ แล้วทาสีแดง การที่จอโขนกรมศิลปากรต้องทำช่องว่างไว้อย่างนี้ เพื่อให้นักดนตรีที่นั่งบรรเลงอยู่ด้านหลังจอแลเห็นตัวโขนที่กำลังแสดงอยู่บนเวที จะได้บรรเลงเพลงให้ตรงกับท่ารำของตัวโขน ท่านผู้อ่านบางท่านอาจจะสงสัยว่า ก็ทำนองเพลงหน้าพาทย์แต่ละเพลงนั้น มีทำนองและจังหวะตายตัวอยู่แล้ว เหตุใดนักดนตรีจึงจะต้องคอยดูตัวโขนแล้วบรรเลงให้ตรงกับท่ารำด้วยเล่า เรื่องนี้ผู้เขียนขอเรียนชี้แจงตามความรู้ของตนเองว่า เพลงหน้าพาทย์มีทำนองและจังหวะตายตัวอยู่แล้วก็จริง แต่ทำนองและจังหวะก็บรรเลงให้ช้าหรือเร็วได้ เพราะฉะนั้นถ้านักดนตรีได้แลเห็นตัวโขนที่กำลังร่ายรำหรือเต้นตามจังหวะเพลง ก็จะได้บรรเลงให้พอเหมาะกับท่ารำท่าเต้นของตัวโขน ทำให้การแสดงโขนมีคุณภาพดียิ่งขึ้น นอกจากนี้การที่ให้นักดนตรีแลเห็นตัวโขนยังมีประโยชน์อีกหลายประการ เช่น ท่ารำหรือท่าเต้นบางท่าของตัวโขนนั้น นักดนตรีจะต้องทราบด้วยว่า ถ้าผู้แสดงโขนรำหรือเต้นถึงตอนนั้นๆ แล้ว จะต้องเปลี่ยนเพลงบรรเลงต่อไป มิใช่บรรเลงเพลงเดิม ยกตัวอย่าง เช่น เพลงกราวในต่อด้วยเพลงเชิด เพลงกราวในเป็นเพลงหน้าพาทย์สำหรับตัวยักษ์ใช้ในตอนไปมาในระยะไกลๆ หรือในเวลายกทัพ เพลงกราวในมักจะต้องบรรเลงเพลงเชิดต่อด้วย เพลงกราวในใช้บรรเลงให้ยักษ์ตัวเดียวหรือยักษ์ทั้งกองทัพรำก็ได้ แต่เพลงกราวนอกที่ใช้

สำหรับลิงหรือมนุษย์รำนั้น จะต้องเป็นการรำเป็นหมู่ เช่น การยกทัพ จะรำเพียงผู้เดียวไม่ได้ เมื่อยักษ์ตัวนั้นออกท่าเพลงกราวในจบกระบวนรำ *(ที่ครบบริบูรณ์หรือออกท่าแบบตัดให้สั้น)* ก็จะถึงท่าเชิด คือ มีท่าที่ผู้แสดงโขนจะยกมือซ้ายจีบแล้วโบกไปทางด้านซ้ายพร้อมกับตึงแขนตั้งมือขึ้นตรง ส่วนมือขวาทำท่าเหมือนท่าพรหมสี่หน้า พอตัวโขนโบกมือซ้าย ผู้บรรเลงดนตรีที่กำลังทำเพลงกราวในอยู่จะต้องเปลี่ยนเป็นเพลงเชิดทันที การที่ผู้บรรเลงดนตรีสามารถเปลี่ยนเพลงได้พอเหมาะกับท่าของตัวโขนก็เพราะได้แลเห็นตัวโขนจากช่องว่างระหว่างจอโขนนี่เอง ไหนๆ จะพูดเรื่องนักดนตรีทำเพลงได้พอเหมาะกับท่ารำของตัวโขนแล้ว ก็จะขอยกตัวอย่างต่อไปอีกสักหน่อย ยังมีท่ารำและท่าเต้นของตัวโขนอีกหลายท่าที่ผู้บรรเลงดนตรีจะต้องบรรเลงให้พอดีกับท่าของตัวโขน เช่น ในตอนยกทัพของพวกยักษ์หรือพวกลิง ปี่พาทย์กำลังทำเพลงกราวในหรือกราวนอกอยู่ พอตัวแม่ทัพยักษ์หรือพญาวานรจะเต้นตรวจพล ก็จะบากท่ามาหยุดย่อเหลี่ยม เอาศรขัดหลังหรือเอาพระขรรค์วางไว้บนบ่า รอให้ปี่พาทย์เปลี่ยนทำนองเพลงและกลองตะโพนก็จะตี *"ปะเท่งปะ"* ตัวโขนจึงจะเต้นตรวจพลต่อไป ถ้าผู้บรรเลงดนตรีแลเห็นตัวโขนก็จะทำเพลงได้ถูก ในกรณีนี้มีอยู่บ่อยครั้งที่ผู้บรรเลงแลไม่เห็นตัวโขน หรือนักดนตรีมัวเหม่อไม่ได้ดูตัวโขนที่กำลังแสดงอยู่บนเวที ถึงแม้ว่าตัวโขนจะทำท่าเตรียมเต้นตรวจพล หรือที่พวกเราชาวโขนชอบเรียกกันจนเป็นที่รู้ว่า เต้นปะเท่งปะแล้วตั้งนาน ผู้บรรเลงดนตรีก็ยังมิได้ทำเพลงให้เต้น ตัวโขนบางคนจะหันหน้าไปทางวงปี่พาทย์แล้วพยักหน้าเป็นการแสดงให้นักดนตรีทราบว่าเอาละ ถึงท่าที่จะต้องตีเพลงตอนเต้นตรวจพล แล้วหรือไม่ ผู้กำกับการแสดงที่อยู่ในโรงโขน หรือคนพากย์โขนก็จะร้องเตือนนักดนตรีให้ทำเพลงตามท่าที่ตัวโขนจะเต้นต่อไป

จอโขนงานนอกไม่เหมือนของกรมศิลปากร เขาจะขึงจอลงมาจนเกือบจรดพื้นเวที โดยมีไม้กระบอกยาวขวางอยู่ระหว่างขอบประตูด้านในข้างหนึ่งไปจรดอีกด้านหนึ่ง ที่ขอบจอด้านล่างมีเชือกเส้นเล็กๆ หลายๆ เส้น เขานำเชือกเหล่านี้ไปผูกติดกับราวไม้กระบอกดึงให้จอตึง ขอบจอด้านล่างห่างจากพื้นเวทีประมาณ ๑ คืบเท่านั้น จึงไม่ต้องมีไม้ขัดแตะเหมือนอย่างโขนของกรมศิลปากร เหตุที่โขนงานนอกขึงจอเกือบถึงพื้นเวทีได้ ก็เพราะนักดนตรีนั่งบรรเลงอยู่ทางด้านหน้าเวทีแลเห็นตัวโขนได้ถนัด สิ่งที่ประกอบกับจอโขนที่มีลักษณะเหมือนกันทั้งโขนกรมศิลปากรและโขนเอกชนก็ คือ มีประตูทางเข้าออกสองด้านทั้งซ้ายและขวา ถัดเสาประตูออกไปทางด้านซ้ายมือของจอโขน เป็นผืนผ้าหนาๆ เขียนเป็นภาพปราสาทราชวังสมมติเป็นกรุงลงกาหรือเมืองยักษ์ ทางด้านขวาของจอโขนเขียนเป็นภาพพลับพลาพระราม ผืนผ้าดังกล่าวนี้มีทั้งโขนกรมศิลปากรและโขนงานนอก จะผิดกันก็ที่ศิลปะการวาดภาพเท่านั้นเอง

สิ่งที่จะเน้นให้ผู้ชมได้ทราบว่า โขนที่กำลังชมอยู่นั้น เป็นโขนกรมศิลป์ ก็คือป้ายชื่อกรมศิลปากร ป้ายชื่อโขนกรมศิลป์ ที่เขียนว่า **"ศิลปากร"** นั้น แต่เดิมเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้าคล้ายๆ กล่องแบนๆ ทาสีแดง ป้ายที่ว่านี้ทำด้วยไม้อัดบางๆ ด้านหน้าฉลุลวดลายเป็นรูปพระคเณศ แล้วกรุด้วยกระดาษแก้วใสๆ สีแดง พระคเณศที่ฉลุสลักนี้อยู่ภายในวงกลม ซึ่งเป็นตราสัญญลักษณ์ของกรมศิลปากร ใต้องค์พระคเณศฉลุตัวอักษรเป็นแถวตรงๆ ว่า **"ศิลปากร"** ภายในป้ายที่เป็นรูปกล่องสี่เหลี่ยมผืนผ้านี้จะติดหลอดไฟไว้ เวลาติดตั้งป้ายที่จอแล้วจะเปิดไฟ แสงไฟก็จะส่องให้คนที่ยืนอยู่หน้าจอไม่ว่าจะใกล้หรือไกล ถ้าสามารถแลเห็นป้ายได้ ก็จะแลเห็นองค์พระคเณศสีแดงและคำว่า **"ศิลปากร"** อย่างเด่นชัด ป้ายโขนกรมศิลปากรดังกล่าวนี้ เวลาเคลื่อนย้ายเดิน

ทางไปแสดงไกลๆลำบากมาก ต่อมากรมศิลปากรจึงเปลี่ยนป้ายใหม่ ทำด้วยผ้าต่วนสี่เหลี่ยมผืนผ้า เขียนภาพพระคเณศอยู่ในวงกลมและด้านล่างเขียนเป็นตัวอักษรแถวตรงๆ ว่า ศิลปากร ป้ายที่ทำด้วยผ้านี้เก็บรักษาง่าย เมื่อเลิกใช้ก็พับหรือม้วนๆ ใส่หีบห่อได้โดยสดวก ถึงแม้ว่าป้ายแบบนี้จะสดวกต่อการเก็บและการขนย้ายก็ตาม กรมศิลปากรก็ยังไม่ได้ยุติเรื่องป้ายโขนกรมศิลปากรอยู่แต่เพียงแค่นั้น ยังทำต่อไปอีก ป้ายชนิดใหม่ที่ผู้เขียนเคยเห็น ทำด้วยพลาสติกเป็นแผ่นแบนๆ กลมๆ สีเขียว เขียนภาพพระคเณศอยู่ในวงกลม และด้านล่างองค์พระคเณศเขียนว่า **"กรมศิลปากร"** มีลักษณะตัวหนังสืออ่อนโค้งตามรูปวงกลมทางด้านใต้องค์พระคเณศ ทั้งภาพพระคเณศและคำว่ากรมศิลปากรใช้สีขาว

ส่วนโขนของคณะเอกชน ก็จะมีป้ายชื่อคณะของตน บางคณะนอกจากจะมีชื่อคณะแล้ว ยังบอกบ้านเลขที่และตำบลที่อยู่ของคณะอีกด้วย

ท่านผู้อ่านอย่าหาว่าผู้เขียนขึ้นชื่อเรื่องว่าโขนกรมศิลป์ แล้วทำไมไปพูดถึงโขนงานนอกด้วย เหตุที่ต้องทำเช่นนั้นก็เพราะจะได้เป็นเครื่องเปรียบเทียบกันระหว่างโขนกรมศิลป์กับโขนงานนอกว่าต่าง กันอย่างไร เอาละทีนี้มาว่าเรื่องโขนกรมศิลป์ต่อไป

เอกลักษณ์อีกหลายอย่างที่เป็นของโขนกรมศิลป์โดยเฉพาะคือ โขนกรมศิลป์ต้องมีเขน เขน คือ ตัวโขนที่นับเป็นชั้นพลทหาร มีทั้งเขนยักษ์และเขนลิง เครื่องแต่งกายเขนยักษ์ของกรมศิลปากรนั้นมีอยู่หลายแบบ ในสมัยก่อนเขนยักษ์แต่งกายแบบสวมกางเกงขายาวครึ่งแข้ง สวมเสื้อแขนยาว เครื่องแต่งกายเขนยักษ์แบบนี้ใช้สำหรับแสดงโขนหน้าจอ ถ้าเป็นโขนฉาก คือ โขนที่แสดง ณ โรงละครศิลปากร *(ไฟไหม้แล้ว)* เครื่องแต่งกายเขนยักษ์จะเปลี่ยนเป็นนุ่งสนับเพลา นุ่งผ้าลาย สวมเสื้อยืดสีเนื้อคอกลม สวมกรองคอ และมีผ้าคาดพุง ส่วนหัวเขนยักษ์นั้นเป็นแบบหัวกำมะลอ ทำเป็นหัวยักษ์ไม่ประณีตเท่าที่ควร สำหรับเครื่องประดับหัวนั้นใช้ผ้าสีแดงกว้างประมาณเกือบ ๒ นิ้ว ขลิบกระดาษสีทองพันรอบหัว มีชายสองข้างห้อยลงมาทางข้างหูซ้าย นับเป็นหัวโขนที่เก๋ไปอีกแบบหนึ่ง อาวุธของเขนยักษ์เป็นอาวุธยาวๆ เช่น ง้าว ทวน หอก เป็นต้น

โขนกรมศิลปากรนั้น นอกจากจะมีเขนยักษ์แล้ว ยังมีเขนลิงอีกด้วย เครื่องแต่งกายเขนลิงทั้งแบบโขนหน้าจอและโขนฉาก มีลักษณะคล้ายๆ กัน ผิดกันแต่เพียงสีสันและเนื้อผ้าเท่านั้น เครื่องแต่งกายเขนลิงประกอบด้วย หัวลิงที่ทำแบบลิงป่า มีแถบผ้าสีแดงขลิบกระดาษสีทอง โพกหัวเช่นเดียวกับหัวเขนยักษ์ สวมเสื้อแขนยาวมีกรองคอ และมีผ้าอีกชิ้นหนึ่งเป็นแถบกว้างประมาณ ๑ นิ้ว รัดรอบต้นแขน *(แบบพาหุรัด)* ทั้งสองข้างที่ปลายแขนเสื้อใช้ผ้าอีกสีเย็บติดเอาไว้แบบกำไลข้อมือ สวมกางเกงขายาวครึ่งแข้งแบบสนับเพลา มีหางลิงและผ้าคาดพุงปิดทับโคนหางคาดเข็มขัด มือขวาถือดาบ

นอกจากเขนแล้ว โขนกรมศิลปากรยังมีเอกลักษณ์ของตนเอง เช่น มีราชรถ และมีโรงพิธี *(ในเวลาที่พวกยักษ์กระทำพิธี)* โรงพิธีของกรมศิลปากรจะมีสีต่างๆ ตามเรื่องรามเกียรติ์ เช่น ตอนทศกัณฐ์ทำพิธีอุโมงค์เป็นโรงพิธีสีขาว ตอนกุมภกรรณลับหอกโมกขศักดิ์โรงพิธีสีแดง ตอนอินทรชิตชุบศรพรหมาสตร์ โรงพิธีสีเขียว และตอนไมยราพณ์ทำพิธีหุงสรรพยาใช้โรงพิธีสีดำ เป็นต้น ในปัจจุบันนี้โขนเอกชนหรือโขนงานนอกหลายคณะก็มีราชรถและโรงพิธีแล้ว แต่โรงพิธีของโขนงานนอกไม่ประณีตและสวยงามเท่าของกรมศิลปากร และข้อสำคัญ คือไม่มีครบทุกสีตามพิธีเหมือนของกรมศิลปากร

การแสดงโขนของกรมศิลป์จะมีระเบียบ ท่าเต้นท่ารำถูกต้องไม่ผิดแบบแผนหรือประดิษฐ์ท่ารำขึ้นใหม่ อุปกรณ์ประกอบการแสดง เช่น กลด *(ใช้กางเวลายักษ์ตัวดีหรือพระราม พระลักษมณ์ตรวจพลยกทัพ)* กลดของกรมศิลปากรจะสวยงาม แต่กลดของโขนงานนอกมีลักษณะเช่นเดียวกับกลดที่ใช้กางให้นาคในขบวนแห่บวชนาคทั่วไป

ดอกกล้วยไม้ในดวงใจ

ศาสตราจารย์ระพี สาคริก

ฉันยังคงจำวันนั้นได้ดี วันซึ่งตัวเอง มีอายุไม่ถึง ๒๐ ขวบ เนื่องจากเป็นวันที่ผู้ใหญ่ผู้มีเงิน มีฐานะความเป็นอยู่สูงเหนือตัวฉันอย่างมากมาย ได้สะท้อนพฤติกรรมออกมาในเชิงขับไล่ฉันออกจากเรือนกล้วยไม้ และจากรั้วบ้านซึ่งเขาผู้เป็นเจ้าของหวงนักหวงหนา พร้อมกับกล่าวตามหลังมาว่า **เจ้ายังเล็กนักและมือเจ้าก็ยังใหม่ต่อการเล่นกล้วยไม้ อีกทั้งเงินทองก็ยังไม่มี เจ้ารู้หรือเปล่าว่า กล้วยไม้ของฉันแต่ละต้นนั้นมันราคาเท่าไหร่ !**

นี่คือประกายไฟซึ่งได้รับการจุดขึ้นในหัวใจฉันจากช่วงแรกๆ ของชีวิตก่อนการก้าวเข้าไปเริ่มจับงานพัฒนาวงการกล้วยไม้ โดยเหตุที่ตัวเองได้รับผลกระทบจากคำกล่าวนั้นมาก เพราะมันมีกระแสตรงเข้าถึงส่วนลึกของความ

รู้สึกซึ่งมีพื้นฐานธรรมชาติมุ่งมองสู่อีกด้านหนึ่งอยู่แล้ว

มันจึงสะท้อนกลับออกมาเป็นคำถามให้ฉันนำไปขบคิดว่า กล้วยไม้หรือคนกันแน่ ที่ถือรากฐานของเหตุผล ซึ่งเห็นกันอยู่ในสังคมนี้ เนื่องจากก่อนหน้านั้น ตัวเองได้สัมผัสกับกระแสจากคนทั่วไปที่มักกล่าวว่า กล้วยไม้เป็นสิ่งน่ารังเกียจเพราะมีผลทำลายเศรษฐกิจ เนื่องจากเป็นของเล่นสำหรับศักดินา เศรษฐี และคนแก่ซึ่งใช้ชีวิตอยู่อย่างขาดคุณค่า

จากจุดเริ่มต้นดังกล่าวแม้เพียงจุดเดียว และบางคนอาจคิดว่าเป็นจุดเล็กๆ แต่มันก็ได้ผลักดันให้ฉันนำมาคิดค้นหาเหตุผลและปฏิบัติเพื่อสานกระแสด้วยชีวิตตนเองถึงเรื่องใหญ่ซึ่งหวังว่าคงจะช่วยให้รู้และเห็นเหตุผลที่สมบูรณ์ยิ่งขึ้น โดยตั้งปณิธานว่า จะต้องหาคำตอบจากจุดนั้นถึงภาพของจริงด้วยตนเองให้เห็นได้ชัดเจนที่สุดตราบเท่าที่ชีวิตยังคงอยู่

ขณะนั้นฉันรู้สึกว่า ยังมีคนไทยเพื่อนเราอีกแทบทั้งเมือง ที่ไม่เคยได้รู้ได้เห็นหรือได้สัมผัสว่า **กล้วยไม้คือต้นไม้อะไร และมีรูปร่างหน้าตาอย่างไร**

เขาเหล่านั้นเมื่อได้ยินคำว่า **กล้วยไม้** หลายคนคงชะเง้อคอยดูแทบจะสุดตัว แต่มันก็ยังคงไกลต่อสายตาคนอย่างเขาและเราๆ ซึ่งเป็นสามัญชนจะสามารถเชื่อมโยงกระแสให้ไปถึง เพื่อมองเห็นได้อย่างชัดเจน

ส่วนอีกมุมหนึ่งซึ่งเป็นด้านตรงข้าม คนในกลุ่มเศรษฐีและมียศฐาบรรดาศักดิ์ ต่างก็เล่นกล้วยไม้กันอยู่ในรั้วบ้านตัวเองและพรรคพวก ซึ่งมีการปิดกั้นกันไว้อย่างแน่นหนา และลักษณะการเล่นก็ยังสะท้อนภาพพจน์ให้คนทั่วไปรู้สึกว่า**กล้วยไม้เป็นของเล่นสำหรับคนมีเงินมียศศักดิ์เท่านั้น** นอกจากนั้น ถ้าใครสนใจสังเกตให้ลึกๆ ถ้าจะรู้สึกว่า มีการชิงดีชิงเด่นกันเองอยู่ในที่ โดยไม่เปิดเผยออกมาตรงๆ

สิ่งที่กล่าวมาแล้ว เป็นส่วนหนึ่งซึ่งเพิ่มพลังภายในหัวใจฉันให้คิด **สู้ สู้ และสู้** โดยไม่ย่นย่อท้อถอยแม้แต่น้อย หรืออาจกล่าวว่ามันมีแรงผลักดันอย่างสำคัญที่ทำให้พลังจากจิตวิญญาณตัวเองซึ่งอยู่บนรากฐานที่อิสระอยู่แล้ว ปรากฏออกมาอย่างต่อเนื่องกันเป็นกระแส ซึ่งปกติคงหาได้ไม่ง่ายนักสำหรับสภาพสังคมลักษณะนี้

จากการดิ้นรนขวนขวายนำปฏิบัติจนสุดฤทธิ์ **ฉันได้พบกับสัจธรรมบนวิถีทางซึ่งตนเองมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่เรื่อยมาว่า บางครั้งก็พบกำแพงอันแข็งแรงและหนาทึบ ซึ่งเป็นผลจากสิ่งก่อสร้างทางวัตถุในอดีต ที่ทำให้ต้องเบียดเสียดฝ่าฝูงคนซึ่งยืนขวางกั้นอยู่บนพื้นฐานความเห็นแก่ตัว อันต่างก็มีร่างกายกำยำล่ำสันที่กำลังเดินขวักไขว่ไปมา เพราะต้องการเห็นภาพของจริงให้แน่ชัดเพื่อนำข้อมูลมาเผยแพร่แก่บรรดาเพื่อนผู้ร่วมชีวิตอยู่ในสังคมเดียวกัน**

กับฉัน ซึ่งยังมีอีกเป็นจำนวนมากที่ตกอยู่ในสภาพมืดมน และด้อยโอกาส อีกทั้งยังคงถูกพลังจากผิวอันสวยสดงดงามของดอกกล้วยไม้ซึ่งมีผลล่อตาล่อใจ จนทำให้วิถีชีวิตต้องสับสนวนเวียนอยู่กับมันจนไม่อาจเข้าถึงของจริง

และแล้วในที่สุด สายตาฉันก็เริ่มมองเห็นภาพของดอกกล้วยไม้ดงใหญ่ ซึ่งไม่เพียงมีดอกสวยงามเช่นที่เคยมีโอกาสพบเห็นมาก่อน หากยังมีสภาวะสว่างไสวอยู่ในเนื้อแท้ และเป็นของใหม่สำหรับชีวิตฉันเองเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้ว

ฉันหวนกลับไปมองสู่เพื่อนๆ ซึ่งอยู่เบื้องหลังด้วยความรู้สึกว่า ตนมีความหวังอยู่กับเขาทั้งหลาย โดยที่คิดว่า หากเขาเดินตามรอยซึ่งฉันเดินผ่านมาแล้วอย่างมั่นคง แต่ละคนย่อมสามารถมองเห็นดอกกล้วยไม้พันธุ์ใหม่ที่ฉันเห็น และคงมีกำลังใจเพิ่มขึ้นเพื่อมุ่งไปให้ถึงเป้าหมายนี้จนได้

สำหรับตัวเอง ดูเหมือนว่าจะทำให้ตระหนักได้ชัดเจนยิ่งขึ้นเรื่อยๆ ว่า **แต่ละคนต่างก็มีสิทธิ์จะเห็นได้เข้าถึงได้อย่างเท่าเทียมกันหมด ถ้ามีเจตนาอันแน่วแน่ที่จะปฏิบัติเพื่อมุ่งไปสู่จุดนี้**

กับอีกประการหนึ่งซึ่งน่าจะถือว่าสำคัญอย่างยิ่งก็คือ แต่ก่อนๆ ภาพที่เห็นมันเป็นภาวะหลากหลายไม่ว่าด้วยสีสันหรือรูปแบบ ซึ่งทำให้เกิดความมากหน้าหลายพันธุ์ แต่สิ่งใหม่ที่พบนั้น คือภาพของความเป็นหนึ่งเดียว โดยที่ช่วยสานกระแสความหลากหลายให้เชื่อมโยงถึงซึ่งกันและกันได้ทั้งหมด

คงต้องสารภาพว่า ตัวเองตกอยู่ในสภาวะตื่นตลึงกับกล้วยไม้พันธุ์ใหม่ซึ่งไม่เคยมีโอกาสพบเห็นมาก่อนอยู่นานพอสมควร แต่กาลเวลาก็ได้เปิดโอกาสให้สามารถเรียกสติกลับคืนมาและแปรสภาพต่อไปเป็นการพินิจพิเคราะห์เพื่อค้นหาเหตุผล

ฉันมองย้อนหลังกลับไปสู่จุดเริ่ม อันเป็นที่มาของกระแสการค้นหาความจริงอย่างเอาจริงเอาจังจากตัวเอง ประกอบกับบรรยากาศทุกวิถีทางซึ่งผ่านพ้นมาแล้ว และตลอดช่วงเวลาของการต่อสู้ทำให้รู้สึกว่ามันไม่ใช่เพื่อใครอื่นนอกจากเพื่อความต้องการของตัวเองผู้มีธรรมชาติกระหายที่จะเรียนรู้เพราะความอยากรู้ อยากเห็นและอยากสัมผัสด้วยสายตา แม้ด้วยส่วนใดส่วนหนึ่งของร่างกายว่า ดอกกล้วยไม้จริงๆ นั้น มันเป็นอย่างไรกันแน่

บัดนี้วัยฉันล่วงเลยมาจนกระทั่งใกล้ ๘๐ ปีมากแล้ว อีกทั้งความคิดซึ่งได้รับการพัฒนาจากรากฐานตัวเองที่แข็งแกร่งมากขึ้น อย่างสอดคล้องกันกับกาลเวลาซึ่งไม่เคยหยุดรอใคร บนหลักเดียวกันกับชีวิตอื่นสิ่งอื่นซึ่งปรากฏร่วมกันอยู่ในโลกนี้ที่ไม่เคยมีอะไรจีรังยั่งยืนอยู่ได้ แม้แต่กล้วยไม้ในด้านที่ปรากฏเป็นภาพของความหลากหลาย เพราะธรรมชาติไม่เคยให้อภิสิทธิ์แก่ชีวิตใดหรือสิ่งใดทั้งสิ้น

ฉันได้ใช้โอกาสอันมีคุณค่าเท่าที่กาลเวลาและจังหวะของสิ่งแวดล้อมจะเปิดให้ ร่วมกับการใช้สมองซึ่งธรรมชาติได้มอบมาไว้แต่กำเนิด เพื่อการเรียนรู้ทุกสิ่งทุกอย่างที่ผ่านเข้ามาให้ตนมีโอกาสสัมผัสอย่างเต็มที่เท่าที่พึงกระทำได้อย่างไม่เพิกเฉย

บัดนี้มันได้ช่วยให้รู้ รวมทั้งเข้าใจแจ่มชัดยิ่งขึ้นแล้วว่า ดอกกล้วยไม้ซึ่งปรากฏเห็นอยู่ในรั้วบ้านของเศรษฐี รวมทั้งเศรษฐีคนที่เคยแสดงความรังเกียจและไล่ฉันออกจากบ้านเขาอย่างดูถูกเหยียดหยาม ได้มีโอกาสขยายขอบข่าย และแปรสภาพจากเงื่อนไขอันถือมูลค่าเป็นสำคัญ อีกทั้งมีผลกำหนดกรอบซึ่งมีชนชั้นเป็นสิ่งแบ่งแยก เปลี่ยนมาเน้นถึงคุณค่าออกสู่เพื่อนมนุษย์ที่มีสภาพชีวิตความเป็นอยู่มุ่งสู่อีกด้านหนึ่ง จนถึงมือชาวนาชาวไร่ซึ่งยังยากไร้ และถึงชีวิตเด็กๆ ที่ยังคงวิ่งอยู่บนทางเท้าริมถนน เพื่อการขายหารายได้เลี้ยงชีพในลักษณะ **หาเช้ากินค่ำ** ซึ่งเป็นวิถีชีวิตในอุ้งมือของการปลูกฝังสั่งสอนจากธรรมชาติ ทำให้เขาทั้งหลายตระหนักถึงคุณค่าและความหมายที่แท้จริงของตนเองลึกซึ้งยิ่งขึ้น

ซึ่งชีวิตดังกล่าว เป็นมุมที่สามารถเข้าถึงสัจธรรม เพราะถือรากฐานมาจากพื้นดิน กับทางเท้าของผู้คนมากหน้าหลายตา ซึ่งต่างก็เดินเหยียบย่ำจนทำให้บางครั้งเต็มไปด้วยฝุ่นและคราบโคลน เพื่อหวังการเจริญเติบโตขึ้นมาจากพื้นฐานแห่งความจริงอันถือเป็นภาพของการมีคุณค่าซึ่งมองเห็นกันคนละด้านกับภาพที่เศรษฐีมีเงิน มีอำนาจและมีบริวารห้อมล้อมพร้อมมูลด้วยคำหวานจากลมปากซึ่งทำให้รู้สึกเย็นเพียงแค่จากลิ้นถึงผิวกาย

แม้ว่ากล้วยไม้นั้น บางดอกจะร่วงหล่นลงสู่พื้นดินและถูกเหยียบย่ำจนชอกช้ำหรือฉีกขาดไปอย่างไร้ความหมายด้วยฝ่าเท้าของคนหลายรูปแบบ แต่มันก็เป็นเพียงวิบัติการณ์ของส่วนซึ่งเป็นรูปวัตถุที่มีการแตกดับไปตามเกณฑ์ของสัจธรรม

ส่วนดอกจริงอันถือเป็นดอกซึ่งปรากฏอยู่ในส่วนลึกของวิญญาณอันเป็นธรรมชาติภายในในหัวใจยังคงสามารถส่งพลังออกมาภายนอก ช่วยให้ฉันสามารถเข้าถึงความจริงของดอกกล้วยไม้และสิ่งทั้งหลายทั้งมวลที่รุมล้อมวิถีชีวิตอยู่ทุกขณะ เพราะมันเป็นดอกที่บริสุทธิ์ผุดผ่อง เพราะปราศจากแล้วซึ่งรูปลักษณะ จึงยังคงอยู่ในดวงใจฉันได้ตลอดไปอย่างไม่มีวันที่จะเกิดริ้วรอยของความชอกช้ำบุบสลาย หรือเหี่ยวเฉาไปแม้แต่น้อย ตราบเท่าที่ใจฉันเองยังมั่นคงเข้มแข็ง ไม่ถูกดึงไปได้ด้วยแรงจากอิทธิพลของรูปวัตถุซึ่งล้อมรอบตัวรอบใจอยู่ในชีวิตประจำวัน โดยที่ต่างก็มีพลังไม่ว่าหนักเบา พร้อมจะทะลุทะลวงเข้าไปทำลายได้ทุกขณะ ถ้าหากตัวเองเกิดความประมาทขาดสติขึ้นในขณะใดก็ตาม

อนึ่ง ประสบการณ์ชีวิตเท่าที่ผ่านพ้นมาแล้วนานพอสมควร ได้ทำให้ฉันเชื่อมากยิ่งขึ้นว่า ดอกกล้วยไม้ที่อยู่ในดวงใจนั้น มันไม่เพียงสะท้อนภาพอันสวยสดงดงามซึ่งจำกัดอยู่แต่ในวงเพื่อนๆ ผู้เกี่ยวข้องโดยตรงกับกล้วยไม้เท่านั้น โดยเหตุที่กล้วยไม้ซึ่งฉันหมายถึงนี้ เป็นสิ่งปราศจากรูปแบบซึ่งจำกัดกรอบตัวเอง จึงสามารถสะท้อนความสวยสดงดงามให้เป็นที่ชื่นชมจากสายตาคนทั่วไปได้อย่างอิสระ

ฉันยอมรับสารภาพว่า แต่ละครั้งที่ตัวเองเกิดความรู้สึกว่า มีเพื่อนๆ บางคนพยายามบดขยี้ดอกกล้วยไม้ในดวงใจที่ฉันรักและหวงแหนเพื่อผลประโยชน์ของเขาเหล่านั้น มันทำให้จิตใจต้องต่อสู้โดยเฉพาะอย่างยิ่งกับกระแสภายในตนเองอย่างหนักหน่วง แต่เมื่อเหตุการณ์ผ่านพ้นไปแล้ว หากเกิดขึ้นอีกในครั้งถัดไป ก็รู้สึกเบาแรงลงไปเป็นลำดับ เปลี่ยนวิถีทางมาสู่การหยั่งรู้และเพิ่มพูนภาวะลุ่มลึกภายในรากฐานจิตใจตัวเองยิ่งขึ้นเรื่อยๆ

ฉันหวนกลับไปดูบรรดาเพื่อนๆ ผู้มากหน้าหลายตาอีกครั้งหนึ่ง ไม่ว่าเขาจะเป็นใครและชาติไหนภาษาไหน กับมีสักกี่คนก็ตาม เมื่อชีวิตผ่านพ้นมาถึงช่วงนี้ ธรรมชาติของดอกกล้วยไม้ที่ปรากฏอยู่ภายใน ซึ่งเห็นได้ชัดเจนพอสมควรแล้ว ทำให้รู้สึกว่าเขาทั้งหลายล้วนแล้วเป็นมิตรผู้ให้คุณค่าแก่ชีวิตฉันมากอย่างหาสิ่งใดมาเปรียบด้วยมิได้ เนื่องจากมีโอกาสเป็นครูที่แท้จริง ฝึกสอนให้จิตรู้และเห็น รวมทั้งเข้าถึงสัจจะได้ลึกซึ้งยิ่งขึ้นเป็นลำดับ

พลังสัจจะซึ่งมีรากฐานหยั่งลงลึกซึ้งอย่างแท้จริงนี้เอง ที่ช่วยให้ฉันมีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น ทำให้สามารถรักษาดอกกล้วยไม้อันล้ำค่าในดวงใจ ซึ่งแม้ว่าจะมีเพียงดอกเดียวให้สดใสอยู่ได้และพร้อมที่จะอำนวยประโยชน์สุขแก่ตัวเอง อีกทั้งยังสานถึงเพื่อนมนุษย์ต่อไปอย่างมีชีวิตชีวาตามที่ฉันปรารถนา

ฉันรู้สึกว่า ตนเป็นหนี้บุญคุณแก่พลังเงื่อนไขจากมุมหนึ่งของชีวิต อันถือเป็นจุดเริ่มต้นให้ฉันสนใจจับเอากล้วยไม้มาเป็นแนวทางชีวิตเพื่อการต่อสู้อย่างท้าทายที่สุด แม้ตนจะรู้ว่ามันมีพลังดังกล่าวเป็นความจริงอยู่แล้ว แต่ก็ไม่อาจบอกให้ใครอื่นรู้ได้เห็นได้อย่างที่ฉันมองเห็น ว่าสิ่งนั้นคืออะไรและมีรูปร่างลักษณะอย่างไร เพราะมันมีรูปลักษณะจริงอยู่เพียงเฉพาะตัวและไปกับตัว ไม่ว่าตนเองจะไป ณ อยู่แห่งหนใด ไม่ว่าขณะใดที่ฉันมี

โอกาสสัมผัสกับสิ่งใดก็ตาม มันจะบอกได้ด้วยภาษาของมันเอง โดยที่ฉันก็เข้าใจมันด้วยภาษาของฉันเองเช่นกัน

สิ่งที่ได้กล่าวมานี้ มันบอกฉันด้วยภาษาของมันว่า ดอกกล้วยไม้ซึ่งวิถีชีวิตตนได้ติดตามแสวงหามาตั้งแต่ยังเยาว์วัยนั้น บัดนี้ก็ได้พบแล้วว่าดอกที่แท้จริงมันเจริญงอกงามและสดใสขึ้นมาจากในดวงใจฉันเอง โดยที่ไม่มีมือหรืออำนาจจากบุคคลอื่นใดสามารถเอื้อมเข้าไปถึงเพื่อปิดกั้นกักขังมันไว้ได้ แม้รั้วบ้านอันแข็งแรงหรือเท้าซึ่งทรงพลังจะก้าวเข้ามาเหยียบย่ำทำให้ชอกช้ำได้อย่างดอกกล้วยไม้อันเป็นเพียงสิ่งสมมุติ แม้จากพื้นฐานด้านรูปวัตถุของธรรมชาติซึ่งล้วนเป็นสิ่งปราศจากตัวตนที่แท้จริง ซึ่งสูญสลายไปแล้วดอกแล้วดอกเล่า พันธุ์แล้วพันธุ์เล่า โดยที่มนุษย์ซึ่งชีวิตยังคงตกอยู่ในวังวนแห่งกรรม ต่างก็อาศัยการเปลี่ยนแปลงที่เป็นสัจธรรมมาอ้างว่า พันธุ์นั้นจะสูญ-พันธุ์นี้จะสิ้น แล้วก็ฉกฉวยโอกาสนำมาใช้เป็นเครื่องมือช่วงชิงอำนาจซึ่งกันและกัน อันมีแนวโน้มนำไปสู่การฆ่าฟันกันอย่างไม่จบสิ้นจนกว่าสังคมนี้และโลกนี้จะแตกดับไปอันถือเป็นที่สุดจุดจบ

ฉันยอมรับว่า การเขียนเรื่องนี้ขึ้น ก็เพื่อหวังระบายความรู้สึกในใจออกมาสู่ภายนอก แต่ก็ใช่ว่าจะเป็นเพียงการระบายแบบทิศทางเดียวอันถือได้ว่าคือภาวะเลื่อนลอย เพราะจุดมุ่งหมายที่ไกลกว่านั้นและเชื่อว่ามีเหตุมีผลรองรับอยู่ก็คือ ตนเองมุ่งหวังแรงสะท้อนกลับซึ่งเชื่อว่า สามารถช่วยรักษาดอกกล้วยไม้อันทรงคุณค่าในดวงใจฉันไว้ให้คงอยู่ในสภาพที่ปลอดภัยจากแรงดึงดูดของกระแสแปลกปลอมจากภายนอก ซึ่งส่งผลกระทบนำมาสู่ชีวิตฉันและดอกกล้วยไม้ที่รักรุนแรงยิ่งขึ้นเป็นลำดับวันแล้ววันเล่าตราบเท่าที่ชีวิตยังคงต้องอยู่ต่อสู้กับโลกต่อไปอย่างหลีกเลี่ยงสัจธรรมนี้เสียมิได้

หากดอกกล้วยไม้ในดวงใจฉันขาดความมั่นคงเสียแล้ว ชีวิตตัวเองก็คงจะไร้คุณค่าและความหมายอันแท้จริงด้วย สิ่งสุดท้ายที่จะสามารถตัดสินประเด็นดังกล่าวแล้วได้ถูกต้องและเฉียบขาดก็คงเป็นสิ่งซึ่งมาถึงจริงในวันหนึ่งอันเป็นวันสุดท้ายของชีวิต ที่ฉันหรือแม้แต่ใครอื่นก็บอกไม่ได้ว่า เมื่อใดและมีสิ่งใดเกิดขึ้น แต่มันก็เป็นสิ่งซึ่งไม่ว่าชีวิตฉันหรือชีวิตอื่นใดก็ตาม ย่อมหลีกเลี่ยงไม่พ้นด้วยกันทั้งนั้น

ห้องสมุดกล้วยไม้ ระพี สาคริก ซึ่งธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) ร่วมกับกรมศิลปากรได้ร่วมใจร่วมแรงกัน รวมทั้งได้รับความร่วมมือสนับสนุนจากบุคคลหลายฝ่าย นำไปไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ เพื่อเป็นสมบัติของส่วนรวมโดยเน้นบริการสาธารณะสู่ชนรุ่นหลัง และฉันก็ได้มอบให้ทั้งหมดจากสมบัติซึ่งตนเองสะสมมา ด้วยจิตวิญญาณแห่งความรักอันแท้จริง จากช่วงเวลาร่วมตลอดชีวิต โดยที่สมเด็จญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก ได้เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดไปแล้ว เมื่อวันเสาร์ที่ ๔ ธันวาคม ๒๕๓๖ ซึ่งอาจมีหลายคนมองภาพเพียงด้านรูปวัตถุ

แม้มีเสียงสะท้อนออกมาเสมอๆ ว่า การที่เมืองไทยเติบโตขึ้นมาในด้านกล้วยไม้จากแทบไม่มีอะไรเลย ก็เพราะฉันสอนให้คนรู้จักกล้วยไม้พันธุ์ต่างๆ และการเพาะเลี้ยง บทความเรื่องนี้ถือเป็นภาพรวม ซึ่งประกาศอุดมการณ์ของห้องสมุดแห่งนี้ซึ่งใครไม่ว่าชีวิตจะเกี่ยวข้องกับสิ่งใดก็ตาม หากหยั่งรู้ได้ถึง ย่อมสามารถนำสู่การใช้ประโยชน์ได้ทุกๆ เรื่อง ส่วนใครจะรู้ได้กว้างหรือแคบและลึกหรือตื้นย่อมถือเป็นสัจธรรมของแต่ละคน

ฉันจึงขอสรุปไว้ ณ โอกาสนี้ว่า ตราบใดที่แนวคิดในการจัดการศึกษายังคงมุ่งเน้นความสำคัญให้ชนรุ่นหลัง เรียนเก่ง ตราบนั้นก็คงยากที่จะพบเห็นดอกกล้วยไม้ในดวงใจ มีโอกาสเบ่งบานให้ผู้คนทั้งหลายได้ชื่นชม ช่วยให้บังเกิดความสุขแก่ตนเองและสังคมร่วมกันอย่างแท้จริง

นิทานคำกาพย์มงคลสูตร (ตอนที่ ๖)

เนาวรัตน์ (ทองรมย์) พลเดช

มงคลที่ ๑๕

ทานญฺจ *(ให้ทาน)*

ให้ทาน ณ กาลควร *(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)*

นิทานเรื่องพ่อค้าน้ำผึ้ง

กาพย์ฉบัง ๑๖

จักเล่านิทานมา ยังมีพ่อค้า
อยู่ในพาราณสี
ขายน้ำผึ้งมาหลายปี มีจิตใจดี
กอปรด้วยใจบุญสุนทาน
ฐานะก็พอประมาณ ด้วยชอบทำงาน
คิดกาลภายหน้าคำนึง
พระปัจเจกโพธิองค์หนึ่ง แสวงหาน้ำผึ้ง
เพื่อทำเภสัชรักษา
จึงเข้ามาสู่นครา พาราณสีสง่า
เที่ยวแสวงหาน้ำผึ้งรวง
เดินตามมรรคาลุล่วง เห็นคนทั้งปวง
สัญจรขวักไขว่ไปมา
นางกุมภทาสีที่ท่า ได้ทอดทัศนา
เห็นพระปัจเจกโพธิทรงศรี
นางจึงรีบลัดจรลี ถามว่าท่านนี้
ต้องการไปที่แห่งใด
พระปัจเจกโพธิเฉลยไข มีร้านค้าใด
ขายน้ำผึ้งรวงบ้างนา
นางจึงชี้บอกมรรคา สู่บ้านพ่อค้า
แล้วคิดรำพึงในใจ
หากพ่อค้าไม่ถวายให้ ตัวเราจะไป
ซื้อน้ำผึ้งถวายทันที

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

พ่อค้าน้ำผึ้ง มีจิตซาบซึ้ง ก้มกราบอัญชลี
ถวายน้ำผึ้ง ใส่บาตรทันที น้ำผึ้งล้นปรี่ ไหลลงพสุธา
แล้วประนมกร ตั้งจิตขอพร กราบภาวนา
แม้นวายชีวาตม์ ไปเกิดชาติหน้า ขอเป็นกษัตรา เดชาเรืองนาม
เป็นมหากษัตริย์ เสวยสมบัติ ทุกแคว้นแดนขาม
มีเดชอำนาจ สามารถปราบปราม เลื่องชื่อลือนาม ทั้งไตรโลกา
พระปัจเจกโพธิ จึงอวยประโยชน์ ให้สมปรารถนา
เสร็จกิจภิญโญ อนุโมทนา แล้วท่านเดินมา พบกุมภทาสี
นางจึงไต่ถาม พระได้บอกความ พ่อค้าใจดี
ให้น้ำผึ้งรวง ตวงล้นบาตรนี้ นางกุมภทาสี จึงถามต่อไป
พ่อค้าใจบุญ เมตตาการุญ ปรารถนาสิ่งใด
ครั้นทราบทุกสิ่ง ยิ่งจะแจ้งใจ นางมีหทัย ได้ทำบุญทาน
จึงเปลื้องผ้าห่ม พับให้สวยสม แล้วอธิษฐาน
ข้าขอถวาย ให้โพธิสมภาร เป็นผ้าใช้งาน กรองน้ำผึ้งนา
อำนาจกุศล จงโปรดช่วยดล สมปรารถนา
หากพ่อค้านั้น ได้เป็นราชา ขอให้ตัวข้า ได้เป็นมเหสี
ล่วงกาลนานมา ตัวนายพ่อค้า ก็วายชีวี
เกิดในสวรรค์ วิมานรูจี นางฟ้ามากมี เป็นบริวาร

กาพย์ยานี ๑๑

ครั้นถึงศาสนา
นับวันเวลากาล
เทวดาก็จุติ
ในเมืองปาตลี -
เสวยราชสมบัติ
นามกร (พระเจ้าธรรม -
ทรงเดชานุภาพ
พสกนิกรรัก
เทพตักน้ำจากสระ
มาสรงพระภูธร
จากป่าหิมพานต์
พญานาคานั้น
พระศาสดาทรงนิพพาน
ได้สองร้อยสิบแปดปี
ปฏิสนธิเป็นสุขี
บุตรนครบวรธรรม
เป็นกษัตริย์ประเสริฐนำ
มาโศกราชำ องอาจนัก
ปราบริปูทั้งไตรจักร
เทพทั้งหลายถวายพร
อโนดาตอันบวร
นำผลไม้วิเศษสรรพ์
รสหอมหวานโอชาครัน
ก็เลือกสรรซึ่งของหอม

เพื่อใช้เป็นเครื่องทา ทั้งภูษาน่าดมดอม
โอสถหวานหอมพร้อม มาถวายพระราชา
นกแขกเต้าทั้งสิ้น ก็โบยบินคาบข้าวมา
จากฉัททันต์พนา ทุกวันละเก้าพันเกวียน
มุสิกทั้งหลายนั้น เกล็ดข้าวพลันด้วยความเพียร
เป็นข้าวสารสวยเนียน ไร้แกลบรำทำได้ดี
เหล่าหมีในวนา นำฟืนมากองพูนพี
ครัวไฟจักได้มี ไม่ขาดแคลนแสนสุขใจ
เหล่านกการเวก ส่งเสียงเสกสำเนียงใส
ไพเราะหวานฤทัย กล่อมถวายพระภูบาล

กาพย์ฉบัง ๑๖

กุมภทาสีครั้นวายปราณ เกิดเป็นนงพาล
สะคราญปานเทพธิดา
เป็นอัครมเหสีโสภา แห่งองค์ราชา
พระนาม าอสันทมิตำ
ลำแขนงดงามวิจิตร ดั่งเทียนทองประดิษฐ์
เนื่องด้วยกุศลผลบุญ
ที่นางชี้ทางเกื้อหนุน พระปัจเจกโพธิสุน
ทรทำกรรมดีวิมล
ผ้าทิพย์เกิดจากกุศล ทำบุญได้ผล
ด้วยผ้ากรองน้ำผึ้งใส
ทรงพัสตราภรณ์พิไล ล้ำเลิศกว่าใคร
หญิงใดไม่เทียบเปรียบปาน
เสวยสมบัติมหาศาล จากผลบุญทาน
ในกาลบุพชาติวาสนา
หญิงชายหากใจศรัทธา กอบกุศลนานา
แด่ภิกษุสงฆ์ทรงธรรม์
มีของสิ่งใดให้ปัน แก่ผู้ยากนั้น
ด้วยจิตเมตตาบารมี
เกิดความผาสุกทวี เนาในโลกนี้
ด้วยความสุขสันต์นิรันดร

มงคลที่ ๑๖

ธมฺมจริยา จ *(ประพฤติธรรม)*

อีกประพฤติสุธรรมศรี *(พระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๖)*

นิทานคำกาพย์เรื่องรักษากรรมบททั้งสิบ

กาพย์ยานี ๑๑

ชาดกเล่านิทาน ครั้งก่อนกาลนมนานมา
พระโพธิสัตว์ผู้เลิศหล้า กำเนิดมาในสกุลพราหมณ์
เชื้อสายตระกูลนี้ มีชีวีอันงดงาม
อายุยืนยงตาม ถึงร้อยปีนี้ทุกคน
ทำบุญมิโรยรา ด้วยรักษาทางกุศล
กรรมบถสิบมีผล จิตเจริญเพลินคุณธรรม
จักขอสาธยาย อธิบายเพื่อหนุนนำ
รักษากุศลกรรม - บถทั้งสิบประการใด
คือกายสุจริต สามข้อคิดแถลงไข
วาจาสุจริตใจ สี่ประการท่านสอนมา
มโนสุจริต สามข้อคิดติดตรึงตรา
รวมเป็นสิบข้อหนา คือกุศลกรรมบถเทอญ

กาพย์สุรางคนางค์ ๒๘

อันกายสุจริต มีสามข้อคิด ให้คนสรรเสริญ
หนึ่งไม่ฆ่าสัตว์ ตัดชีพเผชิญ โปรดจงดำเนิน หนทางทำดี
สองไม่ลักทรัพย์ ฉ้อโกงเขาจับ ได้น่าบัดสี
สามไม่ผิดกาม ล่วงประเวณี ที่ในสตรี เขามีเจ้าของ
ทั้งอิสตรี นอกใจสามี อย่าได้ทดลอง
ผิดข้อกาเมฯ ห่างเหใจปอง หากไปแตะต้อง ชอกช้ำหฤทยา
วจีสุจริต มีสี่ข้อคิด บาปทางวาจา
หนึ่งไม่พูดปด เลี้ยวลดนานา ล่อลวงเขามา บาปกรรมจำนาน

สองไม่ส่อเสียด ยุยงให้เกลียด จนแตกร้าวฉาน
สามไม่ด่าว่า หยาบช้าสามานย์ ให้ผู้อื่นท่าน รำคาญอับอาย
สี่ไม่กล่าวคำ ที่ไม่หนุนนำ ประโยชน์ทั้งหลาย
วจีสุจริต ติดใจไม่วาย ให้คนคลี่คลาย พูดแต่สิ่งดี
มโนสุจริต มีสามข้อคิด อย่าได้หลีกลี้
หนึ่งมิมีใจ โลภได้สิ่งที่ เจ้าของเขามี มาเป็นของตัว
สองไม่มีจิต โกรธอาฆาตคิด พยาบาทชั่ว
สามจิตเห็นชอบ กอปรคิดถ้วนทั่ว ทางธรรมมิมัว มืดมนปัญญา
ทั้งพระไตรลักษณ์ เห็นแจ้งประจักษ์ พิจารณา
มีห้าประการ คือขันธ์ทั้งห้า รูปเวทนา สัญญาสังขาร
ยังอีกหนึ่งข้อ อย่าละเลิกต่อ คือว่าวิญญาณ
เป็นอนิจจัง ทั้งสิ้นมินาน ทุกข์โรคภัยพาล เบียดเบียนร่างกาย
ให้ปัญจขันธ์ มิอยู่คงมั่น ต้องแตกทำลาย
เป็นอนัตตา มีแล้วดับหาย เกิดแล้วต้องตาย คือสิ่งแน่นอน

กาพย์ฉบัง ๑๖

อันกุศลกรรมบถสอน ตระกูลพราหมณ์บวร
ประพฤติประจำดวงมาน
อายุจึงยืนยาวนาน ร้อยปีทุกท่าน
ดำรงคงชนม์ตลอดมา
พระโพธิสัตว์เจ้านั้นหนา กำเนิดเกิดมา
อยู่ในตระกูลพราหมณ์นี้
เจริญวัยได้หลายปี พ่อแม่สุขศรี
ให้เล่าเรียนกับอาจารย์
ครั้นอยู่ต่อมามินาน บุตรของอาจรย์
ก็ถึงชีวีตักษัย
พ่อแม่พากันร่ำไห้ ครวญคร่ำอาลัย
ลูกเล็กมาสิ้นสังขาร
พระโพธิสัตว์เห็นเหตุการณ์ คิดถึงทางบ้าน
จึงหัวเราะด้วยเสียงดัง

ประดาญาติเห็นน่าชัง ถามว่าท่านยัง
หัวเราะอยู่ได้อย่างไร
พวกเราเศร้าโศกหวนไห้ ท่านยังมีใจ
หัวเราะเยาะเราอีกนา
พระโพธิสัตว์ตอบวาจา ขออภัยเถิดหนา
เราหัวเราะคนร่ำไห้
รักบุตรชีพม้วยโดยวัย เด็กนักกระไร
บ้านเรามิได้เคยมี
เด็กเล็กมิม้วยชีวี อยู่ถึงร้อยปี
จึงถึงที่กาลกิริยา
อาจารย์สงสัยถามว่า ด้วยเหตุใดหนา
เด็กเด็กไม่สิ้นสังขาร
พระโพธิสัตว์ตอบอาจารย์ สกุลเราทุกบ้าน
รักษากุศลกรรมบถ
จึงมีจิตใจใสสด ผิวพรรณงามงด
ด้วยอานิสงส์คุ้มครอง
มีอายุยืนทั้งผอง เราขอรับรอง
อายุไม่น้อยร้อยปี
อาจารย์ไม่เชื่อวจี นึกในฤดี
ต้องสอบให้แท้แน่นอน
จึงออกจากเรือนรีบจร เร่งเร็วแรมรอน
ดุ่มเดินมาตามมรรคา
พบแพะนอนวายชีวา จึงรีบนำมา
เผาแพะเป็นเถ้าธุลี
เอาผ้าห่มกระดูกดิบดี แล้วรีบจรลี
ดั้นด้นไปยังเคหา
ของพระโพธิสัตว์วันทา บิดามารดา
เอาผ้าห่อกระดูกให้พลัน
แสร้งทำเศร้าโศกจาบัลย์ ว่าพระโพธิสัตว์นั้น
อาสัญสิ้นชีพชีวา

กาพย์ยานี ๑๑

บิดาและมารดา ญาติกาทั้งหลายนั้น
ต่างหัวเราะแก่กัน แล้วว่าท่านอย่าหลอกเรา
ดูก่อนท่านอาจารย์ อันลูกหลานเฉิดเฉลา
อายุที่ยังเยาว์ ไม่เคยตายวายชีวัน
อยู่ได้ถึงร้อยปี ด้วยเรามีบุญมากครัน
รักษาศีลอนันต์ กุศลกรรมบถวิถี
อาจารย์ครั้นได้ฟัง คนทั้งนั้นมั่นฤดี
จึงบอกความจริงที่ ตนทดสอบทุกประการ
แล้วว่าข้าขอเรียน จะพากเพียรสมาทาน
กุศลกรรมบถฐาน สิบประการให้แจ้งใจ
ประพฤติปฏิบัติ จนแจ้งชัดในฤทัย
สั่งสอนลูกหลานให้ ประพฤติดีมีคุณธรรม
ปวงชนยลนิทาน เร่งสืบสานเพื่อหนุนนำ
กุศลบถกรรม เป็นมงคลผลดีแล

(ต่อฉบับหน้า)

ความห่วงใยในเรื่องจริยธรรม

สถิตย์ เล็งไธสง

ผมคิดเรื่องนี้มานานแล้ว แต่ไม่มีโอกาส จนกระทั่งต้นเดือนตุลาคม ๒๕๔๒ ผมไปประชุมเกี่ยวกับศาสนาที่ นครวอชิงตัน ดี.ซี. ร่วมกับศาสตราจารย์กีรติ บุญเจือ *(ราชบัณฑิต)* ท่านหนึ่ง และ ดร. พรเทพ พิมลเสถียร รองผู้ว่าราชการจังหวัดชุมพร อีกท่านหนึ่ง เวลาว่างประชุมเราจับกลุ่มคุยกัน สิ่งหนึ่งที่เราคุยกันไม่เบื่อคือ เรื่องจริยธรรมของคนในชาติ ซึ่งมีน้อยเหลือเกิน เป็นผลกระทบต่อสังคมมากมาย ที่เศรษฐกิจของเราวิกฤตอยู่ขณะนี้ ก็เพราะนักการเมืองรวมกับผู้บริหารสถาบันการเงิน ฉ้อโกงผกผันเงินแบงค์ออกไปใช้ประโยชน์ส่วนตัว นับหมื่นล้าน แล้วนำเงินจากท้องพระคลังไปอุ้มให้ล้มละลายทะเลไปอย่างไม่มีความสะทกสะท้าน ประดังมาด้วยการลดค่าเงินบาททำให้ลูกหนี้ ทั้งราษฎรและรัฐเป็นหนี้ต่างประเทศเพิ่มขึ้นเท่าตัว โดยไม่ได้กู้เพิ่มเลย เราพูดกันถึงการแต่งตั้งรัฐมนตรี ที่ไม่เหมาะสมกับตำแหน่ง ขาดความสามารถ ที่จะบริหารกระทรวงที่ตนรับผิดชอบ ขาดวิสัยทัศน์ โดยเฉพาะกระทรวงผู้มีความรู้ คุณภาพของนักการเมืองที่เข้ามาสู่สภาด้วยการซื้อเสียงนั้น ความมุ่งหมายหลักคือ การเข้ามาถอนทุนจับได้คาหนังคาเขา เช่น ที่ปากน้ำ หรือที่บุรีรัมย์ นั้นเป็นเพียงหนึ่งในหลายๆ ร้อยราย ในที่สุดประชาชนรับบาปไป นักการเมืองยังใช้อิทธิพลอยู่ต่อไป ผมได้ยกตัวอย่างการเลือกตั้ง ส.ส.ที่สมุทรปราการ เมื่อคราวก่อน มีการโกงแบบยัดบัตรผีใส่หีบบัตร จนมีการฟ้องร้องถึงศาล ข้อเท็จจริงปรากฏว่า บัตรเกินจำนวนผู้มีสิทธิไป ๒ หมื่นบัตร แต่เนื่องจากอยู่ในระยะที่รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันไม่ให้มีการเลือกตั้งใหม่ ศาลจึงไม่สั่งว่าการเลือกตั้งเป็นโมฆะ คนโกงจึงเป็นผู้แทนเสมือนหนึ่งผู้บริสุทธิ์อยู่ต่อไป เป็นได้แม้กระทั่งตำแหน่งผู้บริหารบ้านเมือง ผมมีไร่ที่อำเภออู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี จึงมีเพื่อนครูที่เป็นกรรมการหน่วยเลือกตั้ง ที่นั่นเขาก็ปฏิบัติเหมือนกับที่ปากน้ำ จังหวัดสมุทรปราการ ครูผู้นั้นเล่าว่าเขาไม่อยากเห็นการกระทำที่มิชอบ ก็เลยบอกลูกน้องว่า จะทำอะไรก็ทำไป อย่าให้เขาเห็น จึงแกล้งเข้าห้องน้ำ แล้วลูกน้องก็โกยบัตรผีใส่เข้าไปในหีบ ผมจึงว่าที่จับได้เป็นเพียงส่วนเท่าขี้เล็บของการกระทำผิด ลองคิดดูเถิดว่า เราได้คนอะไรเข้ามาทำหน้าที่แทนประชาชน เจ้าหน้าที่โกงโดยเจ้าตัวไม่รู้เรื่องด้วยก็อาจจะมีได้ ท่านรองผู้ว่าฯ เล่าว่า เวลานี้รัฐมนตรีหลายคนได้ปริญญาโดยไม่ต้องเรียน รัฐมนตรีคนหนึ่งสมัครเรียนปริญญาโทพร้อมกับเลขา ที่มหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ทาง จังหวัดภาคใต้ ให้เลขาไปเรียนคนเดียว แล้วตัวเองก็ได้ปริญญาด้วย คนซื้อวิทยานิพนธ์ ซื้องานวิจัยโดยตนเองไม่ต้องศึกษาค้นคว้าเลย ผิดทั้งคนขายงานวิชาการและผู้เรียน ท่านผู้อ่านลองคิดดูเถิดว่า บ้านเมืองเราอยู่ในสภาพเช่นไร เป็นอย่างนี้ขาดจริยธรรมกันอย่างนี้ จะเจริญได้อย่างไร ผู้รับเคราะห์คือราษฎร เงินเฟ้อ ของแพง พี่น้องประชาชนลำบากแทบเลือดตากระเด็น แต่นักการเมืองเขาเสวยสุขหาเงินไว้ซื้อเสียงต่อไป นี้คือแรงบันดาลให้ผมเขียนเรื่องนี้ แม้จะไม่กี่บรรทัดก็ตาม

ประเทศญี่ปุ่นแพ้สงครามโลกคราวที่แล้วอย่างยับเยิน แต่เขาก็ฟื้นตัวเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจในเวลาไม่กี่ปี เพราะคนในชาติเขามีจริยธรรมสูง ระหว่างที่ผมอยู่ญี่ปุ่น เวลานั่งแท็กซี่เราให้เงินเขาเกินไปจากจำนวนในมิเตอร์ เขาจะไม่รับ ไม่

ว่าแท็กซี่คันไหนจะเหมือนกันหมด ถ้าบอกเขาว่าให้เขาก็จะชี้มือไปที่ตู้บริจาคให้ไปโยนลงที่นั่น ครั้งเมื่อเราไปเที่ยวเมืองนะรา โดยรถไฟเร็วเหมือนลูกปืน ระหว่างทางเราซื้อของรับประทานกันบนรถไฟ มีขวดเปล่าและกระดาษห่อของเต็มโต๊ะไปหมด พอถึงเมืองนะรา พวกเราต่างพากันหอบหิ้วสิ่งของสัมภาระของตนเองลงจากรถไฟ แต่พวกญี่ปุ่นไม่เหมือนเรา เขาหิ้วกระเป๋าตัวเองมือหนึ่ง ส่วนอีกมือหนึ่งหอบเศษกระดาษและขวดเบียร์ อย่างนั้นทุกคนลงจากรถพอมาถึงพื้นดินก็เข้าแถวหลับตาปริบๆ เพื่อทิ้งขยะลงถังในสถานีรถไฟทีละคน ถ้าเราคนไทยช่วยสังคมคนละไม้คนละมือเช่นนี้ ปัญหาของชาติก็จะน้อยลง ผมได้เล่าให้พรรคพวกฟังว่าเมื่อ ๓๒ ปีก่อน ระหว่างที่ผมเรียนกฎหมายอยู่ที่มหาวิทยาลัยเวอร์จีเนีย วันหนึ่งครอบครัวอเมริกันพาผมไปเที่ยวที่ลินช์เบอร์ก ซึ่งอยู่ห่างออกไปจากมหาวิทยาลัยของผมเกือบร้อยไมล์ ระหว่างทางแม่บ้านแจกลูกอมให้คนในรถทุกคน ผมรับลูกอมมาก็จัดแจงปลอกกระดาษห่อ แล้วไขกระจกหน้าต่างรถลง เพื่อจะโยนกระดาษห่อออกจากรถ ซึ่งข้างทางเป็นป่า ทันใดนั้นแอชรินอายุ ๓ ขวบ ก็ยึดแขนผมไว้พลางร้องลั่นว่า โน ๆ คือเธอไม่ให้ผมทิ้งเศษกระดาษออกนอกรถ ท่านผู้อ่านลองคิดดูเถิดว่า เด็กตัวเล็กๆ อายุเพียง ๓ ขวบ เมื่อ ๓๒ ปีมาแล้ว มีความรู้สึกนึกคิดดีกว่าผู้ใหญ่คนไทยอายุ ๓๐ ปี อย่างผมผู้มีการศึกษาสูงได้รับทุนไปศึกษาในต่างประเทศ นับประสาอะไรกับราษฎรสามัญชน ซึ่งเขาไม่เคยเห็นตัวอย่างที่ดี ไม่เคยมีใครสั่งสอน พรรคพวกฟังแล้วหน้าตาเครียดด้วยความครุ่นคิดว่าทำอย่างไรคนไทยจะมีระเบียบอย่างนั้น และมีความเห็นกันว่า จะต้องช่วยกันรณรงค์ ผมบอกว่าผมได้เริ่มรณรงค์ตั้งแต่กลับจากอเมริกาเมื่อ ปี ๒๕๑๒ ซึ่งเป็นเวลากว่า ๓๐ ปีมาแล้ว ทุกคนเห็นกันว่า เวลานี้คนไทยดีขึ้น ผมก็เลยเล่าเรื่องประทับใจจากเมืองแพร่เมื่อสัปดาห์ที่แล้ว ผมไปสอนเสริมวิชากฎหมายของ มสธ. ที่เมืองแพร่ ขณะนั้นรอขึ้นรถที่สถานีขนส่งเห็น

ประชาชนพากันทิ้งขยะลงถังที่ตั้งไว้ในชานชลา รวมทั้งเด็กตัวเล็ก ๆ อายุราว ๓-๔ ขวบก็ทิ้งเช่นนั้นด้วย น่ารักจริงๆ

ผมบอกพรรคพวกว่า ผมห่วงใยในสิ่งแวดล้อมมาก โดยเฉพาะการถากหญ้าออกจากดินพอฝนหมดชาวบ้านจะพากันถากหญ้า ออกจากดิน ทำให้ดินพัง น้ำเซาะไปทับถมลำน้ำตื้นเขินท่อน้ำตัน ในหลายเขตของกรุงเทพฯ ปลูกหญ้าแล้วยังถากขอบหญ้าออก ทำเป็นร่อง ดินมันก็พัง พอหญ้างอกลงไปตรงที่ถากก็จัดแจงถากซ้ำอีก ซึ่งเป็นการกระทำของประเทศด้อยพัฒนา ผมเห็นเขาทำในอินโดนีเซีย และที่เวียดนามก็มีบ้าง นอกจากจะทำให้ดินพังแล้ว ยังเป็นตัวอย่างที่ไม่ดี เวลานี้ลุกลามไปในชนบทอย่างน่าเป็นห่วง ผมพูดไปพลางถอนหายใจ เราเห็นกันว่าเรื่องนี้ยังไม่ดีขึ้น และเราเป็นห่วงการจุดไฟเผาฟางเผาไร่อ้อยเป็นสิบ ๆ ไร่ และเผาท้องนาเป็นร้อย ๆ ไร่ ดร.พรเทพ จบจากมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ รู้สึกว่าจะเป็นห่วงเรื่องนี้มากกว่าเพื่อน เพราะท่านรู้สึกว่าผลกระทบมันมากมายเพียงใด ไฟมิได้ไหม้แต่หญ้าและป่าเพียงอย่างเดียว แต่มันไหม้ตัวแมลงต่าง ๆ ตลอดจนไข่ของมันตายด้วย โดยเฉพาะแมลงที่ช่วยขจัดศัตรูพืช เช่น พวกตัวเบียน เป็นอาทิ ซึ่งมีอยู่หลายตัว แต่ผมจำชื่อไม่ได้ ท่านบอกพวกเราว่า นักวิชาการ และเกษตรกร กำลังช่วยกันรณรงค์ในเรื่องนี้ แต่ประชาชนยังไม่รู้ เพราะฉะนั้นก็ขอให้ยุติการจุดไฟเผาป่า เผา

หญ้า เผานากันไปก่อน พึงรู้ว่าไฟคือผู้ทำลาย มันจะต้องอยู่ในความควบคุมของคนอย่างระมัดระวังที่สุด ผมก็เลยขอฝาก ดร.พรเทพ ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ฝ่ายปกครอง ดร.พรเทพ หัวเราะ เพราะท่านอยู่เพียงจังหวัดเดียว จะให้บอกคนทั้งประเทศไม่ได้ ต้องบอกให้กระทรวงศึกษาธิการเผยแพร่

ผมได้ปรารภกับพรรคพวก ถึงพระบรมราโชวาท ที่ให้คนมีทั้งความเก่งและความดี ความดีตามพระราชดำรัสของพระองค์นั้นคือ จริยธรรม แล้วพวกเราก็ปรารภถึงที่พระองค์ตรัสว่าให้คนดีได้ปกครองบ้านเมืองว่า รัฐมนตรีกระทรวงต่างๆ นั้นจะต้องเก่ง คือ มีความรู้ดี ในกระทรวงต่าง ๆ นั้น ด้วย ดร.พรเทพ ได้ยกตัวอย่างกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นกระทรวงของนักปราชญ์ รับผิดชอบการศึกษาของชาติต้องได้นักปราชญ์ไปบริหาร พวกเราเห็นว่าเรื่องนี้สำคัญที่สุด รัฐธรรมนูญฉบับใหม่ที่ให้รัฐมนตรีไม่ใช่ผู้แทนราษฎรนั้นน่าจะบรรเทาปัญหานี้ได้บ้าง แต่ก็ยังวางใจทั้งหมดไม่ได้ เพราะนักการเมืองเวลานี้แทรกเข้าไปถึงหน่วยการปกครองท้องถิ่นต้องให้การศึกษาแก่ประชาชนอย่างทั่วถึงให้เขามีประสิทธิภาพในการตัดสินใจ และขณะเดียวกันต้องให้เขารู้ข้อเท็จจริงเหตุการณ์บ้านเมืองทุกอย่างด้วย สิทธิของประชาชนในการเรียนรู้ข่าวสาร จึงสำคัญและต้องปฏิบัติอย่างมีผลที่เป็นจริงเป็นจัง ผมยกตัวอย่างตัวเองว่า ถ้าเป็นรัฐมนตรีก็คงเป็นได้แต่กระทรวงยุติธรรม เพราะเคยทำงานด้านนี้มาตลอด รู้ว่าอะไรควรคงไว้ อะไรควรปรับปรุง พรรคพวกถามผมว่าศาลมีอะไรจะต้องปรับปรุงหรือ ผมตอบว่าปรับปรุงความเป็นธรรม ตัดสินถูกต้อง การพิจารณารวดเร็ว ให้มีการตรวจสอบความถูกต้อง ทุกคดีต้องใช้ วีดีโอบันทึกการพิจารณา ให้การตัดสินทุกคดีได้รับการตรวจสอบโดยศาลสูงอนุญาต ไม่ใช่ให้ผู้พิพากษาที่ตัดสินคดีอนุญาตให้อุทธรณ์หรือฎีกาอย่างเวลานี้ พรรคพวกฟังแล้วรับว่าไม่รู้เรื่องเหล่านี้จริงๆ ถึงให้ตัวเองเป็นก็ทำอะไรไม่ถูกอย่างเวลานี้

ประมวลจริยธรรมได้ผลหรือไม่

เวลานี้หลายวิชาชีพ เช่น แพทย์ ทนายความ ผู้พิพากษา วิศวกร พนักงานบัญชี เป็นต้น แม้แต่ข้าราชการพลเรือนต่างก็มี กฎ และระเบียบเกี่ยวกับจริยธรรมของตน ในรูปจรรยาบรรณบ้าง วินัยบ้าง ถามว่าได้ผลหรือไม่ ผมเห็นว่าดีกว่าไม่มี เพราะอย่างน้อยยังเป็นบรรทัดฐานในการลงโทษ ให้เขาผู้ประพฤติผิดได้หลาบจำ ผู้ที่จะทำผิดก็คิดก่อนทำ เพราะรู้ว่ามีโทษเท่าใด แต่คงได้ผลไม่มากเท่าที่ควร เพราะผู้ทำผิดก็มักจะคิดว่าไม่มีคนเห็น จึงมีการละเมิดจรรยาบรรณกันตลอดมา นอกจากนั้นยังสามารถเลี่ยวลดหลีกความผิดกันอย่างมากมายอีกด้วย ผมยกตัวอย่างให้พรรคพวกฟังว่า พวกมีตำแหน่งทางการเมืองบางคน ไม่ว่า ส.ส.ระดับท้องถิ่น หรือระดับชาติ มักจะตั้งบริษัทรับเหมาของตนขึ้นมา รับงานก่อสร้างสาธารณูปโภค เช่น ถนนหนทาง เป็นต้น หรือมิฉะนั้นก็ให้ลูกเต้าหรือพรรคพวกของตนตั้งบริษัทเข้าไปประมูลราคา อย่างนี้แทบทั้งนั้น ข้าราชการผู้ใหญ่บางคนแม้กระทั่งผู้บริหารมหาวิทยาลัยของรัฐก็ทำ ที่แท้ก็คือของตัวเองนั่นเอง ร้ายยิ่งไปกว่านั้นก็คือผมได้ยินข่าวว่าบางแห่งกีดกันบุคคลภายนอกไม่ให้เข้าประมูลงานด้วยอาวุธปืนใครอื่นเข้าไปโดยไม่ผ่านเขาไม่ได้ ผมเล่าต่อไปว่าธนาคารพาณิชย์ที่ล้มละลายระเนระนาดลดมูลค่าหุ้นจนเหลือ ๑ สตางค์เวลานี้ ได้จ้างบริษัทต่างประเทศให้เป็นที่ปรึกษาธนาคารชาติเพื่อขายกิจการ เดือนหนึ่ง ๆ ต้องจ่ายเงินค่าที่ปรึกษาเช่นว่านี้เป็นล้าน พวกเราถามกันว่าบริษัทเช่นว่านั้นน่าจะมาจากใครนอกจากผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เมื่อขายกิจการได้บริษัทนั้นก็จะคิดค่านายหน้านับร้อยล้าน เป็นเงินจากภาษีอากรของประชาชนทั้งนั้น ที่มาโอบอุ้มธนาคารต่างๆ มิให้ล้มละลาย แล้วยังมาเสียยุบเสียยับอีก บุคคลที่อยู่ในจรรยาบรรณ เขาไม่ออกนอกหน้ามาทำบริษัทนายหน้าเองเลย แต่ให้คนอื่นทำให้ นี่ก็เป็นเรื่องหลบความผิด จริยธรรมหลบไม่พ้นเลย กรณีอย่างนี้ต้อง

ถือว่าผิดอยู่ ดร.พรเทพ ให้ความเห็นว่าให้สังคมลงโทษมัน ซึ่งก็ถูก แต่ต้องไม่ลืมว่าสังคมจะประนามใครนั้นต้องรู้ข้อมูลหรือข้อเท็จจริง เพราะฉะนั้นการเปิดเผยข้อมูล จึงเป็นเรื่องสำคัญ และจำเป็น เราต้องรณรงค์ในเรื่องนี้ให้มาก

การสอนจริยธรรม

การสอนจริยธรรมจำเป็นหรือไม่ ต้องตอบว่าจำเป็น แต่ต้องสอนให้เป็น และผู้สอนต้องปฏิบัติด้วย มิฉะนั้นก็จะเข้าทำนอง *"ว่าแต่เขาอิเหนาเป็นเอง"* การสอนจริยธรรมนั้นไม่ใช่สอนตามรูปแบบหรือโดยให้คะแนน ถึงแม้จะให้คะแนนสูงอย่างไร ถ้าสังคมยังประพฤติเลวร้ายอยู่เพียงนี้ การสอนจริยธรรมก็ล้มเหลว เพราะคนชอบเอาอย่างผู้นำโดยเฉพาะเยาวชน เขาจะไม่สามารถแยกความชั่วออกจากความดี เห็นคนนิยมอย่างไรก็จะประพฤติตาม เช่น เห็นภาพยนต์ที่รุนแรง ก็จะส่งผลให้เขาใช้ความรุนแรง เพราะฉะนั้นครู จึงเป็นหัวใจของการสอนจริยธรรม เพราะครูมีทุกหมู่บ้าน และเป็นผู้นำของชุมชน สมัยเมื่อครั้งผมเป็นครูโรงเรียนราษฎร์ ต้องยอมรับว่าตนเองประพฤติไม่ดีเลย เพราะครูรุ่นพี่พาไปดื่มเหล้า แทงหวยใต้ดิน และอื่นๆ จนรู้สึกตัวว่าไม่ถูกต้อง เมื่อโตเป็นข้าราชการผู้ใหญ่ จึงเลิกดื่ม ผมเป็นหนี้เป็นสิน เมื่อหนีมาทำงานกรุงเทพฯ ทางโรงเรียนต้องชำระแทน ครูอย่างผมใช้ไม่ได้เลย เมื่อผมมาเป็นกรรมการจริยธรรมของชาติ จึงได้เสนอให้ปรับปรุงครูให้ครูเลิกดื่มและงดสูบบุหรี่ แต่ก็ไม่เกิดผลในทางดีขึ้น ครูเป็นหนี้ส่วนใหญ่ เพื่อนำเงินมาซื้อสิ่งที่ไม่จำเป็น จึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรประพฤติ มันก่อให้เกิดผลข้างเคียงในทางลบนานับประการ รวมทั้งลดสมรรถภาพในการทำหน้าที่ครูด้วยหลายๆ คนเอามาซื้อรถวิ่งในชนบท รับจ้างขนคนไปกรุงเทพฯ บ้าง ซื้อกับข้าวไปขายบ้าง เพื่อนำกำไรที่คิดว่าจะได้ไปชำระค่างวด ท่านลองคิดดูเถิดว่า เขาจะเอาเวลาที่ไหนมาเตรียมสอนเด็ก พอถึงโรงเรียนก็หลับ เวลาสอนก็ง่วงและสมรรถภาพในการสอนก็ลดลง

เราจะปรับปรุงจริยธรรมกันอย่างไรดี

ผมเห็นว่า เราต้องลงมือปฏิบัติ เริ่มแต่ สังคมต้องยกย่องคนดี ซึ่งจริงๆ แล้วทางราชการก็ทำอยู่ ที่สำคัญต้องเป็นราษฎร ต้องประนามคนไม่ดี ให้มันได้อาย โดยเฉพาะผู้สมัครรับเลือกตั้งที่ชอบซื้อเสียงเอาใจราษฎรด้วยอามิสสินจ้าง เราจะต้องไม่เลือกมัน ครูต้องประพฤติตนเป็นตัวอย่างของเด็กและชาวบ้าน สถาบันราชภัฏต้องเอาใจใส่ในการผลิตครูของตนอย่างเข้มงวด โดยถือว่าจริยธรรมเป็นวิชาที่สำคัญที่สุด ครูจะต้องไม่เมา ไม่สูบ และไม่เล่นการพนันชนิดใดๆ และจะต้องไม่เป็นหนี้ การเป็นหนี้ต้องถือว่าเป็นสิ่งไม่ดี ผิดจริยธรรมครู และจะต้องไม่ทะเลาะวิวาทกับใคร ผมขอร้องผู้นำชุมชนและดาราทั้งหลายว่าท่านเป็นตัวอย่างของประชาชน โดยเฉพาะอนุชนขอให้ท่านประพฤติตนเป็นคนดี ในทุกทาง โดยเฉพาะเมื่อปรากฏตัวต่อสาธารณชน ไม่ว่าจะโดยทางสื่อใดๆ ก็ขอให้สำรวมระวัง การแสดงออกของท่านพึงประกอบด้วยความรักเมตตา ไม่รุนแรง เพราะจะเป็นตัวอย่างแก่เด็กซึ่งเขาแยกไม่ออกว่าอะไรเล่นอะไรจริง

คุณธรรมที่ได้จากการประชุม

เราประชุมกันเรื่อง *"ครอบครัวเป็นพื้นฐานแห่งสันติสุขในสหัสวรรษใหม่"* ผมฟังแล้วออกจะขัดหูตรงที่ว่า *"ในสหัสวรรษใหม่"* เพราะจริงๆ แล้วสถาบันครอบครัวเป็นหลักของสังคมมาแต่บรรพกาล พ่อแม่

เป็นดวงใจของบุตร และบุตรเป็นตัวเชื่อมความผูกพันระหว่างท่านทั้งสองอีกแรงใหญ่ ไม่ใช่ของใหม่เลยความมุ่งหมายของผู้จัดประชุมคงเพียงเพื่อเน้นสัจธรรมดังกล่าวให้หนักแน่นขึ้น ในขณะที่สถาบันครอบครัวปัจจุบันหลายๆ จุดถูกมารมายุให้แยก ให้พราก ให้สลายก่อปัญหาให้แก่เด็กและปัญหาของสังคมส่วนรวมมากขึ้น

ผู้จัดร่วมกันหลายองค์กร หนึ่งในองค์กรเหล่านั้นคือสถาบันอาจารย์มหาวิทยาลัยโลก ซึ่งส่งพวกเรามาจากประเทศไทย ทุกองค์กรผู้จัด จัดตั้งขึ้นโดย สาธุ คุณ คิม ยัง มูน แห่งศาสนาคริสเตียนนิกายยูนิฟิเคชั่นเชอร์ช ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า รวมคริสต์ทั้งหมด ส่วนทางปฏิบัติในส่วนลึกนั้นผมไม่ได้ศึกษาแต่ เท่าที่ทราบมาก็คือ สาธุคุณมูน เมื่ออายุ ๑๖ ปี ได้รับนิมิตจากพระเยซูคริสต์ว่า พระองค์มอบหมายให้สาธุคุณช่วยงานพันธกิจทำพระคำในพระคัมภีร์ให้บริบูรณ์ ตัวอย่างที่ผมสัมผัสในคราวประชุมก็คือที่พระคัมภีร์พูดว่า *"ให้รักเพื่อนบ้านเหมือนรักตัวเอง"* นั้น สาธุคุณมูนขยายเป็นว่า *"เพื่อนบ้าน"* นั้นคือคนทั้งโลก ให้รักกันหมด ซึ่งผมเห็นด้วยเพราะผมเองคิดเช่นนั้นมาก่อน ผมเคยพิมพ์คำขวัญว่า *"เพื่อนบ้านคือญาติสนิทของเรา"* คนที่ทะเลาะกับเพื่อนบ้านจะหมดความสุขในชีวิต ซึ่งปัญหานี้มีอยู่ทุกวัน ประการที่สองที่สาธุคุณมูนเน้นก็คือ เรื่องครอบครัวซึ่งท่านถือว่าเป็นฐานของสังคม ถ้าครอบครัวอบอุ่น มีพ่อที่ดี ไม่ทอดทิ้งครอบครัวไปมีใหม่ แม่ที่ดีซื่อสัตย์ต่อครอบครัวเลี้ยงดูบุตรดี ให้เวลาแก่เขา ให้ความอบอุ่นแก่บุตร ไม่ทุบตีเขา เขาก็จะเติบใหญ่เป็นพลเมืองที่ดีของสังคม ท่านเน้นมากในเรื่องการแต่งงาน ถือว่าพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ชายหญิงมาให้เป็นคู่กัน สันติสุขจะเกิดได้ก็ต่อเมื่อชายหญิงสมรสกัน การสมรสจึงเป็นพระประสงค์ของพระผู้สร้าง การร่วมเพศเป็นของศักดิ์สิทธิ์ไม่ใช่สิ่งลามก สาธุคุณมูนเองจึงมีบุตรถึง ๑๓ คน ดีกันทุกคน เป็นครอบครัวตัวอย่าง ทุ่มเทกับแนวคิดนี้มาก จึงได้เสียเงินค่าเดินทางและค่าใช้จ่ายให้แก่พวกเราจากประเทศต่างๆ กว่า ๕๐ ประเทศ เพื่อไปรับแนวคิด ซึ่งมีอะไรบ้าง ผมจำไม่ได้ จำได้เพียง ๒ อย่าง ซึ่งผมเห็นว่าคุ้มที่สุด ผมเองพิมพ์นามบัตรด้วยคำขวัญว่า *"Peace be with you and your family."* ซึ่งแปลว่า *"ขอให้สันติสุขจงมีแต่ท่านและครอบครัวเถิด"* ผมคิดขึ้นมาเอง เพราะผมเห็นว่าสันติสุขเป็นบรมสุข ดังพระพุทธเจ้าที่ว่า ไม่มีสุขอื่นใดเท่าสุขที่เกิดแต่ความสงบ สงบจากความโลภ โกรธ หลง อิจฉาพยาบาท ผู้พูดบนเวทีเปรียบสาธุคุณมูนว่าเหมือน พระบาฮาอูลลา ผู้ก่อตั้งศาสนาบาไฮ ผู้พูดว่า พระบาฮาอูลลาแทนพระพุทธ พระกฤษณะ พระมะหมัดและพระเยซู คือท่านถือคำสอนของศาสนาเหล่านั้นทุกพระองค์ ในสาระซึ่งไม่มีอะไรขัดกันเลย เพราะต่างก็คือกฎธรรมชาติที่พระผู้สร้างกำหนดไว้ ไม่มีใครสามารถเปลี่ยนแปลงได้

ในการประชุมเราพูดกันถึงหลักคุณธรรม ๓ ประการ คือ บิดา-มารดาที่แท้ ซึ่งปรารถนาให้ลูกดีกว่าตน ครอบครัวที่ดีที่กล่าวถึงมาแล้ว กับความรักที่แท้จริง คือ รักที่ปราศจากเงื่อนไข รักได้แม้กระทั่งศัตรู เพราะผู้แก้แค้นไม่ใช่เรา แต่พระเจ้าหรือธรรมชาติจะบันดาลให้ศัตรูของเราได้รับผลชั่วตามกฎแห่งกรรมเอง สาธุคุณมูนขยายความออกไปว่า รักแท้คือการมีชีวิตอยู่เพื่อผู้อื่น ซึ่งตรงใจผมเหลือเกิน คือเวลานี้ผมมีชีวิตเพื่อบุคคลอื่นในฐานะผู้ให้ ผมทำมานานแล้ว สร้างห้องสมุด ให้ทุนการศึกษา ช่วยเหลือคนยากไร้ เสียค่าเล่าเรียนให้เด็กยากจน แสนจะมีความสุข ไม่เจ็บไม่ไข้ เพราะบุญกุศลช่วย ผู้ใหญ่หลายท่านมีชีวิตเพื่อผู้อื่นมีอยู่หลายท่าน ผมขอเอ่ยนามสักท่านหนึ่งคือ *คุณหญิงกนิษฐา วิเชียรเจริญ* เมื่อครั้งยังมีกำลังอยู่ท่านอุทิศตัวเพื่อคนยากจน วันๆท่านถือตะกร้าเก่าๆใบเดียวเที่ยวเยี่ยมชาวสลัม เมื่อชราภาพหมดกำลังกายจะให้ผู้อื่น ท่านก็บวชเพื่อให้ธรรมะต่อไป จนในที่สุดพ่อหลวงแม่หลวงของเรา ทรงอุทิศพระวรกายให้ราษฎรของพระองค์ทั้งหมด ลองไปถามนกดูเถิด ถ้ามันพูดได้

> “ดูพระพุทธองค์ท่านเสด็จไปทุกแคว้นเพื่อสั่งสอน
> พระสงฆ์เราไม่ได้ทำตามพระพุทธองค์เลย
> หนำซ้ำยังทำสิ่งที่พระองค์มิได้สั่งสอน
> เช่น เรี่ยไร สร้างพระบูชาออกจำหน่ายกันมากมาย
> วัดบางแห่งมีเงินนับหมื่นล้านไม่เคยกระเด็นออกมาสู่คนยากจนเลย”

มันจะต้องตอบว่าเห็นทูลกระหม่อมเสด็จช่วยราษฎรกันทุกหนแห่ง ถ้าแมกไม้พูดได้ก็จะพูดว่าเห็นสองพระองค์กันทุกลำเนาไพร ดูพระพุทธองค์ท่านเสด็จไปทุกแคว้นเพื่อสั่งสอน พระสงฆ์เราไม่ได้ทำตามพระพุทธองค์เลย หนำซ้ำยังทำสิ่งที่พระองค์มิได้สั่งสอนเช่น เรี่ยไร สร้างพระบูชาออกจำหน่ายกันมากมาย วัดบางแห่งมีเงินนับหมื่นล้านไม่เคยกระเด็นออกมาสู่คนยากจนเลย เขามิได้ทำตามหลักสัจธรรมที่พระพุทธองค์สั่งสอนให้มีเมตตา *(รัก)* ผู้อื่น หวังว่าต่อแต่นี้ไปคงทำ ผมขอยกตัวอย่างพระเยซู พระองค์รักได้แม้กระทั่งคนขี้เรื้อนที่คนทั่วไปรังเกียจพระองค์ไปเยี่ยมเขาและรักษาโรคให้เขา นี่คือรักแท้ หรือเมตตาธรรม เป็นสัจธรรมที่พระเจ้าสร้างไว้ ใครทำผู้นั้นเป็นสุข ผู้เกี่ยวข้องหมดทุกข์ ไม่ใช่ของศาสดาองค์ใด และไม่ใช่ของสาธุคุณมูนเช่นเดียวกัน

ท่านผู้อ่านที่รัก ผมมีหน้ากระดาษจำกัดมาก จึงขอจบข้อเขียน ด้วยคำว่า **จริยธรรม** เป็นกฎของธรรมชาติที่พระเจ้าสร้างขึ้นไว้ ท่านทรงสรรพสิ่งดวงดาวใหญ่น้อยในจักรวาล จนกระทั่ง คน สัตว์ และตัวจุลินทรีย์ ทุกอย่าง อยู่ในกฎเกณฑ์ที่พระองค์วางไว้ *“กิน”* ทำให้มีชีวิต *“อด”* ทำให้ตาย ทำดีได้ดี ทำไม่ดีอิจฉาพยาบาท ทำให้ไม่เจริญ เกิดโรคภัยไข้เจ็บ โกงเขาทำให้ตัวเองฉิบหาย ศาสดาของแต่ละศาสนาได้หยิบเอากฎของพระองค์ที่ว่านั้นมาสอนให้สาวกของท่านทำดี เพื่อให้เขามีชีวิตอยู่ด้วยความสุข การกระทำความดีจึงเป็นการกระทำให้เกิดผลทางสันติสุข เรียกว่า **จริยธรรม คือ ธรรมที่ควรประพฤติเพราะประพฤติแล้วทำให้เกิดความสุข** อย่าทำไม่ดี อย่ากิน อย่าโกง แม้จะมีมากเท่าใดก็จะทำให้ท่านทุกข์ใจ แล้วโรคภัยไข้เจ็บก็จะตามมา อายุสั้นถูกโลกประนามว่าตระกูลชั่ว โกงบ้านโกงเมือง ตกนรกทั้งเป็นและตายไปก็ไปสู่อบายภูมิ ไม่ได้ไปอยู่บนสวรรค์กับพระเจ้า ไม่เห็นนิพพานตามคติของพระพุทธองค์ โปรดระลึกเสมอว่า ไม่มีใครดีแต่เกิด ขอให้ท่านสารภาพผิดแล้วพระศรีอารย์จะรับบาปท่านไป แล้วขอให้กลับใจเป็นคนมีศีลธรรมต่อไป แล้วท่านจะมีแต่ความสุข ขอให้ท่านดีต่อทุกคน เสมือนญาติสนิท โดยเฉพาะเพื่อนบ้านของท่านเอง จงคิดก่อนพูด อย่าพูดก่อนคิด ถือตนเป็นผู้ให้ฝ่ายเดียว อย่าเอาเปรียบผู้อื่น เท่านี้ท่านก็จะอยู่สวรรค์บนดินไปจนสิ้นนิรันดร์กาล

โครงสร้างทำนองของ "ครูเอื้อ"

ใหญ่ นภายน

(ตอนที่ ๑)

คุณครูเอื้อฯ หรือที่ผมเรียกท่านว่า **หัวหน้า** ท่านกับผมนั้นมีความผูกพันกันมานาน เริ่มต้นตั้งแต่สมัยผมเป็นเด็กๆ มีความใฝ่ฝันในการดนตรีเป็นอย่างมาก เริ่มเป็นนักดนตรีเมื่ออายุได้เพียง ๙ ขวบเท่านั้น ผมคิดว่าท่านคงไม่เชื่อใช่มั้ยครับ คือ เรื่องมันเป็นอย่างนี้ หัสเดิมเริ่มแรก สมัยก่อนโน้น ย้อนหลังไปประมาณซัก ๖๐-๗๐ ปีเห็นจะได้ ในการแสดงละครร้องของคณะต่าง ยี่เกคณะต่างๆ หรือฉายหนังตามโรงหนังต่างๆ สมัยก่อนเรียกว่า **วิก** และโรงหนังสมัยนั้นก็มีเพียง ๒ ชื่อเท่านั้นเช่น **ตงก๊กกับน่ำแซ** โรงตั้งอยู่ตำบลไหนก็เอาชื่อของตำบลนั้นมาเป็นนสร้อย เช่น น่ำแซศาลเจ้าต้นไทร น่ำแซ ๒๒ กรกฎา เป็นต้น ส่วนตงก๊กนั้นก็มี เช่น ตงก๊กสามยอก ตงก๊กตรอกซุง

การแสดงละครร้อง การแสดงยี่เก หรือว่าการฉายหนังทุกอย่างต้องมีการโฆษณา แต่ว่าการโฆษณาในยุคนั้น เขาไม่ติดป้ายโฆษณาเป็นโปสเตอร์หรือคัทเอ้าท์ใหญ่ๆ เหมือนสมัยนี้ ที่แย่งแก้นแข่งขันว่าของใครจะใหญ่กว่ากัน สมัยโน้นเขาใช้รถม้าแห่โฆษณาเป็นหลัก รถม้านี่มีตัวถังหรือกะบะรถทำด้วยไม้ทั้งคัน คล้ายๆ รถบรรทุกขนาดเล็กของเราสมัยนี้ มีล้อที่ทำด้วยไม้ทั้ง ๔ ล้อ ใช้ม้าสำหรับเทียมรถ ๒ ตัว ที่พวกเราสมัยเด็กๆ เรียกว่า ๒ แรงม้า จากนั้นทางโรงเขาก็จะทำป้ายขึ้น ๒ แผ่น ให้มีขนาดเท่ากับกะบะรถม้าตามยาว ก่อนที่จะนำไปติดตั้งบนรถ เขาจะเขียนป้ายโฆษณาว่า *"นั่นแน่"* ต่อจากนั้นก็ข้อความที่จะโฆษณาว่ามีการแสดงอะไร ที่ไหน เรื่องอะไร

เมื่อเขียนข้อความโฆษณาเสร็จแล้วก็ยกป้ายทั้ง ๒ แผ่นขึ้นไปตั้งบนกะบะรถม้าแล้ว ก็เอาหลังคาสังกะสีที่ทำไว้แล้วยกขึ้นไปครอบแผ่นป้ายทั้ง ๒ มันก็จะเป็นหลังคาที่เขาเรียกว่า **เก๋ง** แต่พวกเราเด็กๆ เรียกกันว่า **ตู้** สำหรับให้นักดนตรีเข้าไปนั่งบรรเลงเวลาแห่ใบปลิว จุดหมายสำคัญในการแห่ใบปลิวโฆษณาก็คือ **ตลาด** ในเวลาบ่ายๆของทุกๆวัน

บรรดาแม่บ้านจะพากันมาซื้อกับข้าว ตอนนี้หละ...ก็ถือโอกาศลงจากรถม้าไปเดินแจกใบพลิวให้กับแม่บ้าน

ที่นี้จะขอพูดถึงเรื่องดนตรีที่ใช้แห่ใบปลิวบนรถม้าคือ

๑. กลองล่อโก้วใบขนาดกลาง ๑ ใบ *(ผมเป็นมือกลองตีเอง)*

๒. ฉาบ ๑ คู่ ขนาดใหญ่พอสมควร

๓. ม้าล่อ หรือ เก๊ง ขนาดกว้าง ๑๒ นิ้ว

นี่คือวงดนตรีสำหรับนั่งบรรเลงไปกับรถม้า

พอได้เวลาที่โรงหนังกำหนดรถม้าก็จะเคลื่อนออกจากโรงหนังทันที พร้อมทั้งดนตรีก็เริ่มบรรเลงได้บรรเลงไปเรื่อยๆไปตามถนนต่างๆ เสียงดนตรีเป็นจังหวะเช่น เก๊งตุ้งเก๊ง...เก๊งตุ้งเก๊ง...เก๊งตุ้งตุ้งเก๊ง...ตีอยู่อย่างนี้ตลอดไป นานๆถึงจะเปลี่ยนลีลาซักครั้งถ้าไม่จำเป็น เมื่อรถม้าแห่ไปตามถนนต่างๆ มาแล้วก็มาจอดที่หน้าตลาด ก็ให้พวกเด็กๆ ลงจากรถม้าไปเดินแจกใบปลิวกับแม่บ้าน แต่เสียงดนตรีในรถก็ไม่ให้ขาดคงตีตลอดจนกว่าเด็กกลับจากแจกใบปลิวเมื่อพวกเด็กๆ เดินแจกใบปลิวหมดแล้วกลับมาที่รถม้าฯ รถม้าก็จะเคลื่อนออกจากตลาดกลับไปโรงหนัง เป็นอันว่าเสร็จสิ้นการโฆษณาในวันนั้นแล้วก็รับเบี้ยเลี้ยง *"หนึ่งสลึง"* เป็นค่าแรงงานแล้วกลับบ้าน ที่นี้ท่านคงเชื่อผมแล้ว ว่าผมนั้นเป็นนักดนตรีจริงๆ ประเภทมือกลองซะด้วย และยังได้รับค่าจ้างถึงวันละหนึ่งสลึง

งานประจำของผมนั้น ต้องเสี่ยงกับการหนีโรงเรียนในตอนบ่ายเป็นประจำ เพื่อมาทำหน้าที่เป็นมือกลองประจำรถม้า แห่ใบปลิวให้กับละครร้องของคณะแม่เลื่อน ไวนุนาวิน ทุกครั้งที่มาเปิดวิกแสดงที่วิกวัฒนสมบัติตรอกสะพานสว่าง โรงหนังนี้พวกเราเด็กๆ เรียกว่า **วิกคุณยายปุก** *(ท่านผู้นี้เป็นป้าๆแท้ๆของเพื่อนรักของผมเอง)* รับจ้างแห่ใบปลิวจนมีความสนิทสนมกับท่านเจ้าของคณะละครร้องผมเรียกท่านว่า **คุณน้าเลื่อน** จนติดปาก

แม่เลื่อน ไวนุนาวิน

ท่านที่เคารพ...ผมขออนุญาตย้อนกลับไปถึงบุคคลแรกที่ผมเอ่ยถึงคือ **คุณครูเอื้อฯ** ที่ผมมีความผูกพันท่านมานานเมื่อสมัยเด็กๆ และจะกล่าวต่อไปว่าเหตุผลกลใดถึงได้ไปรู้จักกับท่าน

อันว่าการแสดงละครร้องของคณะแม่เลื่อนนั้นทันสมัยมากครับ มีวงดนตรีสากลประเภท **แจ๊ส** ประกอบการแสดงละครร้องด้วย ผู้ที่ควบคุมวงดนตรีก็คือ **นายบุญเอื้อ สุนทรสนาน** ทั้งทำหน้าที่เป็นผู้สีไวโอลินกับเป่าแซ็กโซโฟนอีกด้วย *(นี่ละครับ...ครับคือ ความสามารถของเด็กนักเรียนวงดนตรีเครื่องสายฝรั่งหลวง ซึ่งมีท่านอาจารย์ พระเจนดุริยางค์ เป็นผู้อำนวยการสอน และศิษย์ของท่านทุกคนต้องบรรเลงเครื่องดนตรีได้ ๒ ชนิด เมื่อเป็นเครื่องสีต้องเล่นเครื่องเป่าได้เมื่อเป็นเครื่องเป่าต้องเล่นเครื่องสีได้ เห็นมั้ยครับ...ว่าครูสมัยก่อนท่านสอนศิษย์อย่างไร ถึงได้เก่งต่อมาก็ดำรงตำแหน่ง "หัวหน้าวงดนตรี" อย่างมากมาย)*

ในปี ๒๔๗๙ ละครร้องของคณะแม่เลื่อน ได้มาเปิดการแสดงที่วิกวัฒนสมบัติ ด้วยละครเรื่อง **ตองต้องลม** ในละครเรื่องนี้มีเพลงสำคัญอยู่เพลงหนึ่งซึ่ง

แต่งทำนองโดยนายบุญเอื้อ สุนทรสนาน และแต่งคำร้องโดย นายเฉลิม บุญยเกียรติ ชื่อว่า **ยอดตองต้องลม** *(คุณอาเฉลิม บุญยเกียรตินี้ ในขณะนั้นเป็นสามีของคุณน้าเลื่อน และท่านเป็นคุณพ่อของคุณพี่มนัส วัฒนา ปรีชา บุญยเกียรติ)*

เพลงยอดตองต้องลม นี้ ขับร้องโดยแม่เลื่อนที่แสดงเป็นพระเอก ในฉากละครที่พระเอกกำลังต่อว่านางเอกที่ทรยศต่อความรัก ณ บ้านในสวนกล้วย มีดนตรีบรรเลงประกอบการแสดงด้วย เมื่อพูดถึงวงดนตรีสากลประกอบการแสดงละครร้องแล้ว ผมอยากจะกล่าวถึงบุคคลท่านแรกที่ปฏิวัติที่นำวงดนตรีสากลมาแทนการร้องรับแบบมีลูกคอ **ฉับแกะ** พร้อมทั้งทำนองเพลงไทยมาใส่เนื้อเต็ม เช่น เพลงเขมรพวง ลาวล่องน่าน ดำเนินทราย ลาวดวงเดือน แพนเล็ก แพนใหญ่ จนได้ชื่อว่า **ผู้ปฏิวัติเพลงไทยมาใส่เนื้อเต็ม** คือ คุณจวงจันทร์ จันคณา หรือนามปากกาว่า **พรานบูรพ์** เจ้าของคณะละครร้อง **จันทโรภาส** ซึ่งสามารถแต่งเพลงประกอบละครร้องเรื่อง **จันทร์เจ้าขา** ที่มีเพลงประกอบเรื่องถึง ๓๙ เพลง หรือจะเรียกว่าละครเพลงก็ไม่ผิด ถ้าเป็นของฝรั่งก็คงจะเรียกว่า **ละครโอเปร่า** ก็ได้

ละครเรื่อง **ตองต้องลม** นี้ผมได้ดูฟรีทุกคืน เพราะเป็นเด็กแห่ใบปลิว และมีหน้าที่พิเศษคอยรับใช้ซื้อน้ำชา กาแฟ ใส่กระป๋องนม กระป๋องเล็ก ๓ สตางค์ กระป๋องใหญ่ ๕ สตางค์ พอหมดหน้าที่ผมก็ไปนั่งข้างเหลือบละครดูการแสดงอย่างสบาย เรียกว่ามีสิทธิ์พิเศษเข้านอกออกในหลังโรงหรือวิกได้อย่างสะดวก ถ้าสมัยนี้ก็คงเรียกว่า **ตั๋วเบ่ง** เชียวล่ะ ผมนั่งดูละครเรื่องตองต้องลมนี้จนกระทั่งจำเนื้อและทำนองเพลง **ยอดตองต้องลม** ได้อย่างแม่นยำและจำฝังใจ สามารถนำไปร้องประกวดตามงานวัดแถวๆ บ้านอย่างสบายมาก นี่หละครับ...ที่ผมบอกว่ามีความผูกพันกับหัวหน้าเอื้อฯมานานจากการที่ท่านมาเป็นหัวหน้าวงดนตรีให้กับละครร้องคณะแม่เลื่อนนี่เอง

ท่านที่เคารพ....ผมขออนุญาตออกนอกเรื่องสักเล็กน้อยเกี่ยวกับบทเพลง **ยอดตองต้องลม** จาก พ.ศ. ๒๔๗๙ ถึง ๒๕๒๕ ผมได้มาดำรงตำแหน่งหัวหน้างานบันเทิง หรือหัวหน้าวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ ผมได้นำทำนองและคำร้องที่ผมจำได้เมื่อครั้งเป็นเด็กมาเขียนทำนองและเรียบเรียงเสียงประสาน ให้คุณวรนุช อารีย์ เป็นผู้ขับร้อง ในนามของวงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์สมัยที่ผมเป็นหัวหน้าวง เมื่อเร็วๆ นี้ผมนั่งฟังวิทยุก็ได้ยินเพลง **ยอดตองต้องลม** ไม่ทราบว่าท่านใดเป็นผู้ขับร้องดนตรีวงใด แต่เสียงเพลงที่เรียบเรียงเสียงประสานนั้นเป็นของผม ดังนั้น...ผมจึงใคร่ขอขอบพระคุณเป็นอันมากที่กรุณานำเอาเพลงที่ผมเรียบเรียงเสียงประสานไว้ โดยมิได้บอกกล่าว ขอบคุณ...

ขอย้อนกลับไปในปี ๒๔๘๐ ในเวลานั้นวงดนตรีที่มีชื่อเสียงมากที่สุด คือ วงดนตรีประเภท **สตริงแบนด์** วงที่มีชื่อเสียงมากที่สุดก็คือ **วงดนตรีมาเลย์สตริงแบนด์** เป็นพวกลูกหลานของชาวชวาและมาเลย์ ซึ่งมีถิ่นฐานอยู่แถวๆ ตรอกปั้นข้างๆ วัดอุมาเทวี ถนนสีลม เพลงที่ดังที่สุดของวงดนตรีวงนี้ก็คือ เพลงลำดวนดง ผู้ที่ขับร้องเพลงนี้คือ คุณซันนี เบญจนาวี ทำนองและคำร้องก็แต่งโดยคุณซันนี เบญจนาวี เนื้อร้องมีดังนี้

โอ้ลำดวนดง ส่งกลิ่นประทินหอม
อยากเด็ดอยากดอม มาถนอมไว้ชม...

เพลงนี้นะครับ เด็กๆสมัยผมร้องกันได้ทุกคน ถ้าใครร้องไม่ได้นับว่าเชยแหลก อนุภาพแห่งเพลงบทนี้หละครับ ที่ทำให้ผมถึงกับบ้าคลั่งไม่เป็นอันกิน

อันนอนฝึกหัดดนตรีอย่างเป็นบ้าเป็นหลัง จนกระทั่งประสบความสำเร็จ สามารถเล่นร่วมวงกับเพื่อนๆ ได้ผลสมควร แต่ยังไม่เป็นโน้ตโดยวิธีเล่นจำเอาแบบฝึกหัดเพลงไทยเดิม

แรกเริ่มผมหัดแมนโดลินก่อน กว่าจะได้ดนตรีชิ้นนี้มาฝึกหัดก็กินเวลานานโข ครั้นจะไปขอพ่อแม่ท่านก็ไม่ยอมให้ ซ้ำร้ายท่านยังคาดโทษไว้อีกว่า ถ้าไปหัดเล่นดนตรีเมื่อใด เชิญเสด็จออกจากบ้านได้ทันที ทั้งนี้ไม่ใช่อะไรหรอกครับ ท่านกลัวผมจะไม่เรียนหนังจะทำให้ซ้ำชั้นตลอดชีวิต ผมจึงดำเนินชีวิตเป็นพ่อค้าเร่ เริ่มต้นตอนเข้าไปรับขนมกล้วย ขนมใส่ไส้ ขนมตาล ใส่กระด้งทูนหัวเข้าไปร้องขายที่ศาลโปรีสภา ตอนเย็นไปรับหนังสือพิมพ์เดลิเมล์ฉบับละ ๓ สตางค์ของคุณลุงหลุย คีรีวัตร์ เก็บหอมลอมลิบ ได้เงินถึง ๒๐ บาท มากไม่ใช่เล่นค่าของเงินในสมัยนั้น ขั้นจัดว่าเงินเดือนยังแค่ ๒๒ บาทเท่านั้น แม้แต่สายสร้อยคอทองคำหนักหนึ่งบาทพร้อมทั้งค่าบำเหน็จหกสลึงยังเส้นละ ๒๑.๕๐ บาทเท่านั้น

เมื่อได้เงินจากน้ำพักน้ำแรงจำนวนถึง ๒๐ บาทก็ชวนเพื่อนๆ ไปแถวเวิ้งนครเขษมซื้อเครื่องดนตรีแบบกลางเก่ากลางใหม่มีแห่งเดียวในกรุงสยาม เดินต่ออยู่หลายสิบร้านกว่าจะได้แมนโดลินหนึ่งตัวในราคายุติธรรม ๑๘ บาท ยังเหลือเงินที่เป็นทุนอีก ๒ บาทจึงชวนเพื่อนอีก ๓ คนไปกินก๋วยเตี๋ยวบะหมี่ลอดช่องสิงคโปร์ เสร็จแล้วไปดูหนังที่โรงหนังน่ำแซ วงเวียน ๒๒ กรกฎาออกค่าดูให้เพื่อนๆสองคน ๓ สตางค์ แถมยังซื้อปาท่องโก๋เข้าไปกินในโรงหนังอีก กลับถึงบ้านยังเหลือเงินตั้งบาท

เมื่อได้เครื่องดนตรีมาสมใจนึกแล้วจะเอาไปไว้ที่ไหนดีหละ ขืนเอาเข้าบ้านคงถูกตัดหางปล่อยวัดเป็นแน่แท้ อย่ากระนั้นเลยเอาไปฝากตาแป๊ะที่โรงย้อมผ้าในสวนเห็นจะดีแน่ คิดได้ดังนั้นจึงเดินเข้าสวนไปโรงย้อมผ้าแล้วเอาแมนโดลินฝากตาแป๊ะไว้ เย็นก็เข้าสวนไปเอาเครื่องดนตรีไปซ้อมที่บ้านเพื่อน ตรงตรอกการาจีและบอมใบเยื้องกรมไปรษณีย์กลาง ซ้อมเสร็จก็เอาเข้าไปเก็บไว้ในสวนทำอยู่อย่างนี้เป็นแรมเดือนแรมปี ก็เป็นผลสำเร็จออกเล่นเป็นวงกับเขาได้อย่างสบายมาก ต้องขออภัยท่านที่เคารพ ผมออกจะฝอยเกินขอบเขตไปซะหน่อยนะครับ

ที่นี้ในขั้นต่อไปของชีวิตนักดนตรีและนักร้องสมัยก่อนนั้นกว่าจะประสบความสำเร็จเลือดตาแทบกระเด็น ขั้นต่อไป...ที่นี้ก็เที่ยวไปสมัครร้องเพลงตามงานวัดต่างๆ เช่น วัดจางวางดิษฐ วัดสามปลื้มหรือวัดจักรวรรดิราชาวาส วัดอินทรวิหาร วัดหัวลำโพง วัดสุดท้ายก็คือ วัดสระเกศ หรือที่เรารู้จักกันดีคือภูเขาทอง ซึ่งเป็นเวทีประกวดร้องเพลงที่ใหญ่ของกรุงสยามในสมัยนั้น ใครสามารถร้องผ่านวัดนี้ไปได้ก็เท่ากับได้รับประกาศนียบัตรวิชาการขับร้องเพลงที่นี้ก็สามารถไปร้องเพลงสลับหน้าม่านตามเวทีโรงหนังและโรงละครได้สบายมาก ส่วนตัวผมเองนั้นแค่วัดแรกก็วัดหัวลำโพงขึ้นร้องเพลงแรกก็ตกม้าตายซะแล้ว โอ...แล้วจะไปทำอะไรกิน น่าสงสาร...

การร้องเพลงประกวดตามงานวัดต่างๆนั้นจะหมุนเวียนผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะจนครบทุกคน สรุปแล้วเป็นอันว่าชนะเลิศทุกคน นักร้องที่ประกวดตามงานวัดนั้นมีแปลกอยู่อย่างหนึ่ง โดยมากเขาจะไม่ยอมใช้ชื่อจริงคงกลัวอายเมื่อตอนร้องแพ้คนอื่นเขาจึงต้องตั้งนามแฝงขึ้นมาใช้ เช่น

พ.พยอมไพร หรือ สถาพร มุกดาประกร
ล.ลูกทุ่ง หรือ เลิศ ประสมทรัพย์
ด.ดินดำ หรือ ดอกดิน กัญญามาลย์
ด.ชำมรงค์ หรือ คำรณ สัมปุณนานนท์

ล.ธำมรงค์ หรือ เล็ก อ่ำเที่ยงตรง
อ.เอี่ยวพญา หรือ ชาญ เย็นแข
ด.ดาวรุ่ง หรือ นริส อารีย์
ด.ญ.ผ่องศรี หรือ เพ็ญศรี พุ่มชูศรี
ด.ญ.เชอรี่ หรือ สวลี ผกาพันธ์
ส.สี่พระยา หรือ ใหญ่ นภายน

ต่อมาในปี ๒๔๘๑ มีเพื่อนรุ่นพี่ของผมคนหนึ่ง ได้ทั้งคณะละครวิทยุขึ้นคณะหนึ่ง จึงไปหาคุณครูเหม เวชกร ขอร้องให้ท่านช่วยเขียนบทละครให้สักบทหนึ่งท่านจึงส่งบทละครเรื่อง **เจ้าสาวชาวไร่** มาให้ พร้อมกับสั่งให้ผมไปช่วยจำทำนองเพลงที่ท่านแต่งเพื่อจะใช้ร้องประกอบละครเรื่อง **โอ้...เจ้าสาวชาวไร่** เมื่อแต่งเสร็จสมบูรณ์แล้ว ท่านก็สั่งให้ช่วยนักร้องที่จะมาร้องเพลงนี้และต้องแสดงเป็นพระรองด้วย ผมจึงไปตามเจ้าทองคำไปพบ และบอกกับท่านคนนี้แหละจะมาช่วยร้องเพลง พอครูเหมฯ ท่านเห็นหน้าเจ้าคำครั้งแรก ก็อุทานขึ้นว่า แหม...หน้ามันเหมือนโจร และก็บอกให้เจ้าคำมันร้องเพลงให้ พอมันร้องจบครูเหมฯท่านก็บอกว่าใช่เสียงดี ตอนนี้เจ้าคำมันก็ได้ร้องเพลง **โอ้....เจ้าสาวชาวไร่** และแสดงเป็นพระรองออกทางวิทยุกระจายเสียงกรมโฆษณาการ โดยมีท่านจมื่นมานิตนเรศน์แสดงเป็นพ่อและเป็นผู้ควบคุมการแสดงด้วย

ต่อมาในปี ๒๔๘๒ผมเริ่มเล่นดนตรีสตริงแบนด์คณะวีระโยธิน ตำแหน่งคนเล่นแมนโดลิน หากินสลับตามเวทีโรงภาพยนตร์ต่างทั้งในกรุงเทพฯและต่างจังหวัด ก็เพิ่มความชำนาญขึ้นเรื่อยๆ และเล่นได้อีกหลายเครื่องมือ เช่น ยูคูลิลี่ กีต้าร์ เบส วงดนตรีในสมัยนั้นแรกเริ่มมีด้วยกัน ๔ วง ที่เป็นประเภทสตริงแบนด์ คือ

๑. วงดนตรีสตริงแบนด์ มาเลย์สตริงแบนด์ เป็นวงแรกของเมืองไทย

๒. วงดนตรีสตริงแบนด์ มาตุทิศสตริงแบนด์

๓. วงดนตรีสตริงแบนด์มิตรอำรุงสตริงแบนด์

๔. วงดนตรีสตริงแบนด์วีระโยธินสตริงแบนด์ วงดนตรีวงนี้หละครับที่ผมเล่นร่วมกับ คำรณ สัมปุณนานนท์

ต่อไปอีกปี ๒๔๘๔ พวกผมก็ยุบวงดนตรีวีระโยธินสตริงแบนด์ มารวมกันตั้งวงดนตรี **ฮาวาย** ขึ้นที่บ้านคุณปู่เชียงฮุดเส็ง สีบุญเรือง โดยมีสันติ สีบุญเรือง บุตรชายนายพลเชียวชองเขียน สีบุญเรือง หลานปู่เป็นหัวหน้าวง และได้เชิญครูฮอนหาญ บุญตรง เล่นกีต้าร์ฮาวาย แสดงสลับภาพยนตร์ครั้งแรกที่โรงภาพยนตร์เทียนกัวเทียน ถนนเยาวราชที่เพิ่งจะสร้างเสร็จใหม่ๆ และฉายภาพยนต์จีนเรื่องแรกคือ **แซโหล่ว**ต่อไปแสดงโรงภาพยนต์ที่ ๒ คือ โรงภาพยนต์พัฒนากร ของหม่อมเจ้าอมรสมานลักษณกิตติยากร เป็นภาพยนตร์กาพย์ไทยโดย **ทิดเขียว** *(สิน สีบุญเรือง)* เรื่อง **หนุ่มอ้อนสาวออก**

ในปี ๒๔๘๖ ประเทศกำลังอยู่ในภาวะสงครามโลกครั้งที่ ๒ วงดนตรีฮาวายฮอน หาญบุญตรง ก็ขาดแคลนเพลงฝรั่งที่จะเล่น ผมกับสันติและฮอนจึงพากันไปหาคุณครูเอื้อ สุนทรสนานที่กรมโฆษณาการ ขอให้ท่านช่วยแต่งเพลงให้กับวงดนตรีฮาวายฮอน หาญบุญตรง เพื่อจะใช้ในการบรรเลงสลับหนังท่านก็รับคำจะทำให้ บังเอิญในขณะนั้น ภาพยนตร์ต่างประเทศก็ไม่มีเข้ามาเพราะว่าอยู่ในระหว่างสงคราม มีแต่หนังที่ยังค้างอยู่เก่า ริมหนังนั้นฉีกขาดเป็นแห่งๆ มีหนังฝรั่งอยู่เรื่องหนึ่งเป็นหนังที่เกี่ยวกับชีวิตของคนบนเรือที่แล่นอยู่กลางทะเล คุณครูแก้ว อัจฉริยะกุล นำมาเขียนบทพากย์ไทย และตั้งชื่อหนังเรื่องนั้นว่า **พรานทะเล** จากนั้นก็ร่วมกันแต่งเพลงกับคุณครูเอื้อ สุนทรสนานชื่อเพลงว่า **พรานทะเล** เหมือนชื่อหนัง เพลงนี้ให้ สิงห์ อื่มลาภ ร้องเป็นคนแรกร่วมกับวงดนตรีฮาวาฮอน หาญบุญตรง

สลับภาพยนตร์เรื่องนี้ที่ศาลาเฉลิมกรุง และในรายการนี้ยังมีคุณเพ็ญศรี พุ่มชูศรีขับร้องเพลงยาใจยาจกกับเพลงโคมสวรรค์ เมื่อครั้งยังเริ่มร้องเพลงใหม่ๆ และนักร้องอีกคนหนึ่งที่เริ่มมีชื่อในสมัยนั้นคือคุณจริยา....ออกมาร้องเพลง **หมั่นใส้ผู้ชาย** เพลงนี้เป็นเพลงของคุณครูสริ ยงยุทธร่วมกับคุณครูแก้ว อัจฉริยะกุล ที่มีเนื้อร้องดังนี้

หมั่นไส้ ผู้ชายแสนงอนก็มี
พูดจาท่าที ตัดสัมพันธ์ไมตรี ชอบจู๋จี๋เยินยอ..
หมั่นไส้ ผู้ชายแสนงอนนี่หนอ
ผู้ชายบ้าบอ พูดมิมีหัวร่อ น้องมาง้อนะพี่..

พอเพลงนี้จบลงเท่านั้น ก็ได้ยินเสียงท่านผู้ชมฮากันครืนพร้อมทั้งปรบมือกันสนั่นลั่นโรง เพลงเดียวเท่านั้นทำให้คุณจริยามีชื่อขึ้นมาทันที เพลงนี้ฮิตมากในสมัยนั้น หลังจากนั้นมาผมโชคดีกว่าเพื่อนคือ คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน ท่านให้ผมไปช่วยเล่นกีต้าร์และเบสในตำแหน่งนักดนตรีสำรอง ในเวลาที่วงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการมีงาน ๒ วง ท่านก็ให้ผมไปเล่นวงหนึ่ง แต่เป็นวงที่สองของกรมโฆษณาการ

แหม...ตอนนั้นหัวใจของผมพองโต มันโก้ซะนี่กระไรอยู่ดีๆก็ได้ไปเล่นดนตรีกับวงระดับประเทศในนามของวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ หน้าบานเป็นกะโลเดินโม้ไปตลอด ก็มันเป็นความจริงนี่ครับ ซึ่งน้อยคนนักในสมัยนั้นจะได้มีโอกาศเข้าไปร่วมวงได้ ก็เป็นอันว่าประวัติที่ผมได้รู้จักกับหัวหน้าเอื้อ สุนทรสนาน ก็จบตอนที่หนึ่ง

ตอนนี้ขอตัดกลับไปที่อาจารย์วาสิษฐ์ จรัณยานนท์ได้อภิปรายถึงบทเพลงคลาสสิคที่คุณครูเอื้อฯได้นำแนวเพลงทางคลาสสิค มาทำเป็นเพลงใหญ่ๆหลายเพลง เช่น เพลงคนธรรพ์ - พิณทิพย์ กับเพลงชื่นชีวิต จากนั้นยังนำเพลงคลาสสิคของฝรั่งมาเปรียบเทียบให้เห็นอย่างเด่นชัด จริงครับ...ข้อนี้ผมเห็นด้วยกับท่านอาจารย์วาสิษฐ์ฯ ที่ท่านได้พูดไว้แต่ตอนแรก

อนึ่ง...คุณครูเอื้อฯ ท่านเป็นศิษย์คนโปรดของท่านศาสตราจารย์ พระเจนดุริยางค์ อย่างน้อยท่านก็จะสอนวิชาเรียบเรียงเสียงประสาน ๔ แนวเป็นเบื้องต้น ให้ศิษย์ของท่านทุกคนได้ทราบไว้ทั้งนี้...เพื่อจะได้ทราบข้อมูลของเครื่องดนตรีแต่ละชนิด ว่ามีระดับสูงต่ำกันแค่ไหน และมีความเร็วที่สามารถจะบรรเลงได้เป็นอย่างดีเช่น ไวโอลิน วิโอล่า เชลโล และดับเบิ้ลเบส ดังนั้น...คุณครูเอื้อฯท่านจึงมีความสามารถในด้านการดนตรี ทั้งภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติเครื่องดนตรี

ครั้นเมื่อมารับตำแหน่งหัวหน้าวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ เมื่อวันที่ ๒๑ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๐ และยังใช้นามว่า นายบุญเอื้อ สุนทรสนาน หัวหน้าหมวดดนตรีสากลได้รับเงินเดือน ๕๐.๐๐ บาท จากนั้นท่านยังได้ตั้งวงดนตรีประเภทสตริงควอเตท แชมเบอร์มิวสิค และไลท์มิวสิค เพื่อส่งวิทยุคลื่นสั้นและคลื่นยาว นักดนตรีที่ร่วมเล่นกันในวงนี้ ล้วนแต่มาจากวงดนตรีเครื่องสายฝรั่งหลวงแทบทั้งนั้น เช่น

๑. ครูเอื้อ สุนทรสนาน ไวโอลิน (1st Violin)
๒. ครูสมพงษ์ ทิพยกะลิน ไวโอลิน (2nd Violin)
๓. ครูทองอยู่ ปิยะสกุล วิโอล่า (Viola)
๔. ครูสมบุญ ศิริภาค เชลโล่ (Cello)
๕. ครูเพิ่ม อัญชันเวส ดับเบิ้ลเบส (Double Bass)
๖. ครูสมบุญ ดวงสวัสดิ์ ฟลุต (Flute)
๗. ครูสรี ยงยุทธ เปียโน (Piano)

ท่านที่เคารพ....โปรดสังเกตดูนะครับว่าวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการนั้น ยังไม่ได้บรรเลงด้วยเครื่องดนตรีประเภท **แจ๊ส** เลย คงใช้แต่เครื่องดนตรีประเภทเครื่องสายดังที่กล่าว บรรเลงไปพรางๆก่อน เพราะว่าในขณะนั้นทางกรมโฆษณาการยังไม่มีเครื่องดนตรีประเภทแจ๊ส ต่อมาภายหลังในปี ๒๔๘๓ คุณหลวงสุขุมนัยประดิษฐท่านกรุณาโปรดให้ยืมเครื่องดนตรีมาทั้งวง จึงได้มีโอกาสส่งวิทยุคลื่นสั้นด้วยวงดนตรีแจ๊ส และบรรเลงด้วยเพลงฝรั่งซึ่งเป็นโน้ตเซทที่คุณหลวงสุขุมฯท่านให้ยืมมา ๒๐๐ เพลง

การส่งวิทยุครั้งแรกด้วยเพลงไทยนั้น ทางวงดนตรียังนำเพลงในภาพยนตร์เรื่อง **ถ่านไฟเก่า** ของบริษัทภาพยนต์เสียงไทยฟิล์ม ที่คุณครูเอื้อ สุนทรสนานเคยสังกัด

คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน ใช้นามแฝงว่า **สุนทราภรณ์** ส่งวิทยุ ตั้งแต่วันที่ ๘ กันยายน พ.ศ. ๒๔๘๓ และก็ใช้ชื่อนี้เรื่อยมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๓ - ๒๔๘๔ - ๒๔๘๕ จนถึง พ.ศ. ๒๔๘๖ ท่านจึงนำนามแฝงว่า สุนทราภรณ์ ไปตั้งเป็นชื่อวงดนตรีที่ไปเล่นที่โรงภาพยนตร์โอเดียนเป็นครั้งแรก มิใช่เพิ่งตั้งชื่อขึ้นใหม่ตามที่เรารู้ๆกัน

ทีนี้ก็ยังเหลืออีกเรื่องหนึ่ง คือ เรื่องเครื่องดนตรีทั้งวงที่คุณหลวงสุขุมนัยประดิษฐท่านกรุณาให้ยืมมา จนวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการสามารถบรรเลงเพลงแจ๊สได้ตามจุดประสงค์ ครั้นต่อมาเมื่อทางกรมโฆษณาการ มีกำลังเงินพอที่จะซื้อมาเป็นกรรมสิทธิ์ได้จึงได้ทำหนังสือขออนุมัติซื้อจากเจ้าของ

นี่คือประวัติแรกเริ่มที่ตั้งวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ สมัยท่านนายพันตรีวิลาศ โอสถานนท์ดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมโฆษณาการคนแรก และก็เป็นพระคุณอย่างใหญ่หลวงของคุณหลวงสุขุมนัยประดิษฐ ที่ท่านได้เมตตาให้ทุกสิ่งทุกอย่างจนกระทั่งตั้งวงดนตรีสำเร็จไม่ว่าจะเป็นวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการ วงดนตรีกรมประชาสัมพันธ์ แม้กระทั่งวงดนตรีสุนทราภรณ์ ซึ่งครั้งแรกก็ยังอยู่ภายใต้คราบของวงดนตรีลีลาศกรมโฆษณาการจบตอนที่สอง

ท่านที่เคารพ...ผมขออนุญาตย้อนกลับตัดกลับไปที่ท่านอาจารย์นายแพทย์พูนพิศอมาตยกุล ผู้เชี่ยวชาญทางดนตรีไทย ท่านได้กล่าวว่า คุณครูเอื้อ สุนทรสนาน ผู้นี้เป็นผู้ที่มีความรู้ทางดนตรีไทยและเพลงไทยเป็นอย่างมาก สามารถนำทำนองเพลงไทยมาขยายให้เป็นทางสากลออย่างมากมาย น้อยคนนักที่จะทำได้เหมือนอย่างคุณครูเอื้อ สุนทรสนาน

ข้อนี้เป็นความจริงขอรับ ผมจะขอแยกแยะให้ท่านเห็นว่า คุณครูเอื้อ สุนทรสนานนั้นได้ความรู้ทางเพลงไทยมาได้อย่างไร อันว่าตัวของท่านนี้ มีเชื้อสายทางอัมพวาสมุทรสงคราม ที่เป็นถิ่นกำเนิดของนักดนตรีไทยที่มีฝีมือแทบทั้งนั้น อีกอย่างหนึ่งที่ท่านได้รับความรู้ทางเพลงไทยโดยบังเอิญ ดังมีประวัติที่ผมจะนำมาเล่าให้ท่านอ่านดังต่อไปนี้

ในพุทธศักราช ๒๔๗๓ - ๒๔๗๕

๑. สมเด็จเจ้าฟ้ากรมพระยาดำรงราชานุภาพ อุปนายกราชบัณฑิตยสภา

๒. เจ้าพระยาพงษ์พิพัฒน์ *(ม.ร.ว. เย็น อิศรเสนา)* เสนาบดีกระทรวงวัง เจ้าสังกัดกรมปี่พาทย์หลวง

๓. หม่อมเจ้าหญิง พัฒนายุ ดิศกุล ผู้อำนวยการประชุม ผู้ทรงคุณวุฒิครั้งแรก

๔. พระเจนดุริยางค์ *(ปิติ วาทยะกร)* ผู้อำนวยการจดโน้ตสากล กรรมการดนตรีครั้งแรก

๕. พระยาเสนาะดุริยางค์ *(แช่ม สุนทรวาทิน)*

๖. พระยาภูมิเสวี *(จิตร จิตรเสวี)*

๗. พระเพลงไพเราะ *(โสม สุวาทิน)*

๘. หลวงประดิษฐไพเราะ *(ศร ศิลปบรรเลง)*

๙. จางวางทั่ว พาทยโกศล

พระเจนดุริยางค์ *(ปีติ วาทยะกุล)* ผู้อำนวยการควบคุมในการบันทึกโน้ตทั่วไป

รายนามข้าราชการสังกัดวงดนตรีเครื่องสายฝรั่งหลวงที่มาจดบันทึกโน้ตสากล มีรายนามดังต่อไปนี้

๑. นายบุญเอื้อ สุนทรสนาน จดโน้ตทางระนาดเอก

๒. นายสรี ยงยุทธ จดโน้ตทางระนาดทุ้ม

๓. นายสมพงษ์ ทิพยกะลิน จดโน้ตทางปี่

๔. นายทรัพย์ วิเศษประภา จดโน้ตทางฆ้องใหญ่

๕. นายเชื้อ อัมพลิน จดโน้ตทางฆ้องเล็ก

๖. นายฉอ้อน เมตะสูตร จดโน้ตทางทุ้มเหล็ก

๗. ขุนสำเนียงชั้นเชิง *(มล โกมลรัตนะ)* จดโน้ตทางตะโพน - กลองหัด

๘. นายวิเชียร แม็คอินไตร์ คัดลอกเพลงจากต้นฉบับ

๙. นายศรีโพธิ์ ทศนุต เขียนอักษรกำกับ และคัดลอกโน้ต

หลวงประดิษฐไพเราะ *(ศร ศิลปบรรเลง)* กับจางทั่วพาทยโกศล ผู้อำนวยการควบคุมการบอกทางเพลงไทย

รายนามข้าราชการกรมมหรสพหลวง บอกทางเพลงไทยให้บันทึกเป็นโน้ตสากล ดังมีรายนามดังต่อไปนี้

๑. นายเทียบ คงลายทอง บอกทางปี่ใน

๒. หมื่นประโคมเพลงประสาน *(ใจ นิตยผลิน)* บอกทางปี่ใน

๓. พระเพลงไพเราะ *(โสม สุวาทิต)* บอกทางระนาดเอก

๔. นายบุญธรรม ตราโมท บอกทางระนาดเอก

๕. นายเฉลิม บัวทั่ง บอกทางระนาดเอก

๖. พระประณีตวรศัพย์ *(เขียน วรวาทิน)* บอกทางระนาดทุ้มไม้

๗. ขุนสมานเสียงประจักษ์ *(เลา สินธุนาคร)* บอกทางระนาดทุ้มไม้

๘. นายสงัด ยมะคุปต์ บอกทางระนาดทุ้มไม้

๙. นายสอน วงฆ้อง บอกทางระนาดทุ้มไม้

๑๐. หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ์ *(เพิ่ม วัฒนวาทิน)* บอกทางฆ้องวงใหญ่

๑๑. นายพุ่ม บาปุยวาทย์ บอกทางฆ้องวงใหญ่

๑๒. นายชั้น ดุริยประณีต บอกทางฆ้องวงใหญ่

๑๓. พระเพลงไพเราะ *(โสม สุวาทิน)* บอกทางฆ้องวงเล็ก

๑๔. หลวงประดิษฐไพเราะ *(ศร ศิลปบรรเลง)* บอกทางฆ้องวงเล็ก

๑๕. หลวงสร้อยสำเนียงสนธิ *(เพิ่ม วัฒนวาทิน)* บอกทางฆ้องวงเล็ก

๑๖. นายบุญธรรม *(มนตรี)* ตราโมท บอกทางฆ้องวงเล็ก

๑๗. พระพาทย์บรรเลงรมย์ *(พิม วาทิน)* บอกทางตะโพน

๑๘. ขุนสำเนียงชั้นเชิง *(มล โกมลรัตน์)*

บอกทางกลองตะโพน

๑๙. ขุนสำเนียงชั้นเชิง *(มล โกมลรัตน์)* บอกทางกลองสองหน้า

๒๐. นายเทียบ คงลายทอง บอกทางขลุ่ย

๒๑. นายปลั่ง วรรณขจร บอกทางซอสู้

ท่านจะเห็นรายชื่อต่างๆ ทั้งนักดนตรีไทยเป็นฝ่ายบอกทางเพลงไทยที่ถนัด และนักดนตรีฝ่ายจดบันทึกโน้ต เป็นเวลาที่ผ่านมาแล้วถึง ๖๗ ปี บัดนี้เพลงที่บันทึกไว้เป็นโน้ตสากลสี่ร้อยกว่าเพลง ไม่ทราบว่าไปอยู่ที่ใด ตามกระแสข่าวที่ทราบมาว่าไปสถิตอยู่ต่างประเทศ เช่น อังกฤษ อเมริกา เยอรมัน เท่าที่นักศึกษาไทย ที่ไปศึกษาวิชาดนตรี ได้ถ่ายเป็น **ไมโครฟิล์ม** เก็บรักษาไว้เป็นจำนวนมากเหมือนกัน เป็นสิ่งที่น่าเสียดายเป็นที่สุด ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา เราไม่เคยนำมาสังคายนากันอีกเลย

การบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากลนั้น มิใช่เสร็จเพียงแค่นี้ ยังมีกรรมวิธีที่คณะกรรมการจะต้องทำอีก คือนำเพลงที่จดบันทึกไว้ทั้งหมด มาทดลองบรรเลงด้วยเครื่องดนตรีสากล เพื่อจะทดสอบว่าที่จดบันทึกไว้นั้น จะมีทางของฝั่งข้างโน้นหรือทางของฝั่งข้างนี้คณะกรรมการท่านจะให้เอาออก เหลือไว้แต่ทางเดิมเท่านั้น ทั้งนี้เพื่อความสมบูรณ์แบบของเพลงไทยเดิม

เครื่องดนตรีสากลที่จะใช้เป็นเครื่องบรรเลงตามโน้ตที่จดบันทึกไว้ให้คณะกรรมการฟัง คือ

๑. แนวปี่ใน ใช้บรรเลงด้วย ไวโอลินกับวิโอล่า

๒. แนวระนาดเอก ใช้บรรเลงด้วย เปียโน

๓. แนวระนาดทุ้มไม้ ใช้บรรเลงด้วย เปียโน *(ต่ำคู่แปด)*

๔. แนวระนาดทุ้มเหล็ก ใช้บรรเลงด้วย เปียโน *(ต่ำคู่แปด)*

๕. แนวฆ้องวงใหญ่ ใช้บรรเลงด้วย ระนาดทองเหลืองฝรั่ง

๖. แนวฆ้องวงเล็ก ใช้บรรเลงด้วย เฮเลสต้า

รายนามผู้บรรเลงเครื่องดนตรีสากลมีดังนี้

๑. ครูเอื้อ สุนทรสนาน ไวโอลิน แนวปี่ใน

๒. ครูกมล แพทยกุล วิโอล่า แนวปี่ใน

๓. ครูสริ ยงยุทธ เปียโน แนวระนาดเอก

๔. ครูสำเภา ขำเปี่ยม เปียโน *(ต่ำคู่แปด)* แนวระนาดทุ้มไม้

๕. ครูบุญธรรม ตราโมท ระนาดทองเหลืองฝรั่ง แนวฆ้องวงใหญ่

๖. ครูขุนสำเนียงชั้นเชิง *(มล โกมลรัตน์)* กลองสองหน้า

การจดบันทึกโน้ตสากลเริ่มต้นตั้งแต่วันที่ ๑๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๗๓ เสร็จแล้วหนึ่งชุด รวมทั้งสกอร์ด้วย เพลงชุดนี้เรียกว่า *เพลงโหมโรงเย็น หรือ โหมโรงละคร* ฉบับรวมปี่พาทย์ เมื่อวันที่ ๓ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๔ ดังนั้น...ท่านไม่ต้องสงสัยอีกหละครับว่าทำไมคุณครูเอื้อฯท่านจึงมีพื้นฐานทางเพลงไทยเป็นอย่างดี โธ...ท่านลองคิดดูซิครับการจดบันทึกจากเพลงไทยมาเป็นโน้ตสากลนั้นต้องใช้เวลาถึง ๓ ปี แล้วยังงี้จะไม่ให้ท่านมีความเชี่ยวชาญได้อย่างไร

หลังจากการจดบันทึกเพลงไทยเป็นโน้ตสากล เสร็จไปแล้วหนึ่งชุด แต่ก็ยังทำการบันทึกโน้ตต่อไปมิได้ขาด จนกระทั่งถึงวันที่ ๒๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการเปลี่ยนแปลงการปกครองแบบสมบูรณาสิทธิราชไปเป็นการปกครองระบบแบบประชาธิปไตย โดยคณะนายทหารบก นายทหารเรือ และพลเรือน การบันทึกเพลงไทยจึงยุติลง

(ต่อฉบับหน้า)

โรคสัตว์ที่ผู้บริโภคเนื้อสัตว์ควรรู้

ชาคริต จุลกะเสวี

ชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ (ชพกช.)

มีข่าวใหญ่เกี่ยวกับโรคสัตว์ ในช่วงเดือนมิถุนายน ๒๕๔๓ ข่าวหนึ่ง คือ ข่าวการระบาดของโรคแอนแทรกซ์ในจังหวัดพิจิตร

ซึ่งปศุสัตว์จังหวัดพิจิตรรายงานว่า สาเหตุที่เกิดโรคระบาดชนิดนี้ เป็นเพราะมีการนำแพะ แกะ จำนวน ๔๓๐ ตัว จากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาในประเทศไทย ทางอำเภอแม่สอด จังหวัดตาก เมื่อวันที่ ๖ พฤษภาคม ๒๕๔๓ เจ้าหน้าที่ของกรมปศุสัตว์ได้กักตรวจดูอาการ ๑๐ วันก่อนอนุญาตให้นำออกไปจำหน่ายต่อไป แต่ประมาณวันที่ ๑๗ พฤษภาคม ๒๕๔๓ แพะที่นำเข้ามาเริ่มทะยอยป่วยและตายลง ทางเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์พิจิตรได้ชันสูตรซากสัตว์ว่าตายด้วยโรคปอดบวม

ต่อมาทาง*คุณอาคม เอ่งฉ้วน* รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ก็ได้ชี้แจงระบุว่าพื้นที่ที่เสี่ยงต่อโรคแอนแทรกซ์ที่เป็นสาเหตุของโรคระบาดครั้งนี้ นอกจากในจังหวัดตาก และพิจิตรแล้ว ยังมีครอบคลุมในบางเขตของจังหวัดอุบลราชธานี สุรินทร์ บุรีรัมย์ อุดรธานี เชียงราย ลำพูน แพร่ พะเยา สุโขทัย อุทัยธานี พิษณุโลก ราชบุรี นครศรีธรรมราช และรวมถึงในเขตกรุงเทพมหานครด้วย จึงเป็นที่น่าวิตกและต้องเร่งป้องกันแก้ไขโรคนี้เป็นการด่วน

เนื่องจาก **"โรคแอนแทรกซ์"** (Anthrax) ดังกล่าวนี้ เป็นโรคระบาดที่ติดระหว่างสัตว์และคนเราได้ จึงสร้างความหวาดกลัวให้เกิดกับบรรดาผู้บริโภคเนื้อสัตว์โดยทั่วไปด้วยเป็นอย่างยิ่ง ทางชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ จึงได้ขอให้*นายสัตวแพทย์ วิพิชญ์ ไชยศรีสงคราม* อดีตรองอธิบดีกรมปศุสัตว์ ซึ่งเป็นกรรมการบริหารผู้ประสานงานด้านปัญหาปศุสัตว์ ของชมรม ชพกช. ได้ช่วยให้ความเข้าใจที่ถูกต้องแก่ประชาชนผู้สนใจทั้งหลายไว้ ณ โอกาสนี้ด้วย เพราะนอกจากนี้โรคแอนแทรกซ์แล้ว ก็ยังมีโรคอื่นๆ อีกด้วย ซึ่งโรคดังกล่าวนี้มีโอกาสที่จะเกิดทำความเสียหายให้แก่เศรษฐกิจและสังคมไทยเราขึ้นอีกได้ ถ้าหากมีการป้องกันและบำบัดรักษาไม่ถูกต้อง

ซึ่ง*นายสัตวแพทย์ วิพิชญ์ ไชยศรีสงคราม* ได้ช่วยประมวลเรื่องราวทางวิชาการที่น่าสนใจ เกี่ยวกับ **"โรคสัตว์ที่ผู้บริโภคเนื้อสัตว์ทั้งหลายควรรู้"** ซึ่งจะขอสรุปความสำคัญมาเผยแพร่ดังต่อไปนี้

คือคำว่า **"โรคติดต่อต่อระหว่างสัตว์และคน"** หรือที่เรียกกันในภาษาอังกฤษว่า **ซูโนซีส** (Zoonoses) นั้น มีความหมายชัดเจนอยู่ในตัวแล้วว่า เป็นโรคระบาดของสัตว์ที่สามารถติดต่อถึงคนได้ ซึ่งคำว่าโรคระบาดตามพระราชบัญญัติ โรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๔๙๙ ระบุว่า โรคระบาด หมายความว่า โรครินเดอร์เปสต์ (Rinderpest) โรคเฮโมรายิกเซพติซีเมีย

(Haemorrhaqic Septiccmia) โรคแอนแทรกซ์ (Anthrax) โรคเซอร่า (Surra) โรคสารติก (Glamders) โรคมงคล่อพิษ (Erizootic Lymphagitis) โรคปากและเท้าเปื่อย (Foot and Mouth Disease) โรคอหิวาต์สุกร (Swine ferver) และโรคอื่นๆ ตามที่กำหนดในกฎกระทรวง

ตามมาตรา ๘ ของพระราชบัญญัติโรคระบาดสัตว์ พ.ศ. ๒๔๙๙ ให้คำอธิบายไว้ว่า "ในท้องที่ที่ยังมิได้ประกาศเป็นเขตปลอดโรคระบาดตามหมวด ๒ หรือในท้องที่ที่ยังมิได้ประกาศเป็นเขตโรคระบาด เขตสงสัยว่ามีโรคระบาด หรือเขตโรคระบาดชั่วคราว ตามหมวด ๓ ถ้ามีสัตว์ป่วยหรือตายโดยรู้ว่าเป็นโรคระบาด หรือมีสัตว์ป่วยหรือตายโดยปัจจุบันอันไม่อาจคิดเห็นได้ว่าป่วย หรือตายโดยเหตุใด หรือในหมู่บ้านเดียวกัน หรือในบริเวณใกล้เคียงกันมีสัตว์ตั้งแต่สองตัวขึ้นไปป่วยหรือตาย มีอาการคล้ายคลึงกันในระยะเวลาห่างกันไม่เกินเจ็ดวันให้เจ้าของแจ้งต่อพนักงานเจ้าหน้าที่สารวัตรหรือสัตวแพทย์ท้องที่ภายในเวลายี่สิบสี่ชั่วโมงนับแต่เวลาที่สัตว์ป่วยหรือตาย

ในกรณีที่สัตว์ป่วยตามวรรคก่อน ให้เจ้าของควบคุมสัตว์ทั้งหมดไว้ภายในบริเวณที่สัตว์อยู่และห้ามมิให้เจ้าของหรือบุคคลอื่นใดเคลื่อนย้ายสัตว์ป่วยไปจากบริเวณนั้น ในกรณีที่สัตว์ตายตามวรรคก่อนให้เจ้าของควบคุมซากสัตว์นั้นให้คงอยู่ ณ ที่ที่สัตว์นั้นตาย และห้ามมิให้เจ้าของหรือบุคคลอื่นใดเคลื่อนย้ายชำแหละ หรือกระทำอย่างใดแก่ซากสัตว์นั้น ถ้าพนักงาน เจ้าหน้าที่ สารวัตร หรือสัตวแพทย์ไม่อาจมาตรวจซากสัตว์นั้นภายในเวลาสี่สิบแปดชั่วโมง นับแต่เวลาที่สัตว์นั้นตาย ให้เจ้าของฝังซากสัตว์นั้นใต้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซ็นติเมตร สำหรับซากสัตว์ใหญ่ให้พูนดินกลบหลุมเหนือระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซ็นติเมตรอีกด้วย

นับแต่เวลาที่สัตว์นั้นตาย
ให้เจ้าของฝังซากสัตว์นั้นใต้ระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซ็นติเมตร
สำหรับซากสัตว์ใหญ่ให้พูนดิน
กลบหลุมเหนือระดับผิวดินไม่น้อยกว่าห้าสิบเซ็นติเมตรอีกด้วย

ที่กล่าวมานั้น เป็นตัวบทกฎหมายที่กำหนดให้ทั้งเจ้าของสัตว์ และพนักงานเจ้าหน้าที่หรือสัตวแพทย์จะต้องปฏิบัติให้ถูกต้องตามกฎหมาย ทั้งนี้ก็เพื่อป้องกันไม่ให้โรคระบาดแพร่หลายต่อไป และเพื่อความปลอดภัยทั้งสัตว์ที่อยู่ร่วมฝูง และผู้บริโภคเนื้อสัตว์อีกด้วย

นอกจากตัวบทกฎหมายที่กล่าวมาแล้ว ในทางระบาดวิทยาได้อธิบายถึงโรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนไว้ว่า โรคติดต่อระหว่างสัตว์และคนนั้น

แบ่งออกตามสาเหตุเป็น ๔ ชนิดด้วยกันคือ

๑. โรคระบาดที่ระบาดจากสัตว์สู่คนโดยตรง เรียกว่า *ออธโธซูโนซีส (Orthozoonoses)*

๒. โรคระบาดที่ระบาดผ่านตัวกลาง (Intermediate host) จะทำให้เกิด Biological cycle ขึ้นทั้งในตัวกลางและสัตว์ที่มีกระดูกสันหลัง เรียกว่า *ไซโคลซูโนซีส*

๓. โรคระบาดที่เกิดจากการติดเชื้อทางบาดแผล โดยอุบัติเหตุหรือเกิดจากแมลงกัดต่อย เรียกว่า *เมตาซูโนซีส (Metazoonoses)*

๔. โรคระบาดที่เกิดจากการปนเปื้อนของดินหรือพืชผักหรือสิ่งไม่มีชีวิตอื่นๆ ของทั้งคนและสัตว์ทำให้เกิดการระบาดของโรคขึ้น เรียกว่า *สะโปรซูโนซีส (Saprozoonoses)*

สาเหตุ เกิดจากเชื้อแบคทีเรียที่มีชื่อเรียกว่า Bacillus anthracis มิใช่เกิดจากเชื้อไวรัสตามข่าวที่มีผู้กล่าวถึงอยู่บ่อย ๆ เชื้อพวก Bacillus นี้เป็นพวกต้องการอากาศหรือ Aerobic เป็นรูปแท่ง หรือ Rod Shaped และเมื่อย้อมสีจะติดสีพวกแกรมบวก (Gram-positive) ที่สำคัญคือ สร้าง Spore ป้องกันตัวเองได้ (Spare-bearing) เชื้อนี้เมื่ออยู่ในอาหารเลี้ยงเชื้อจะไม่สร้าง Capsule หรือ Spore แต่ถ้าเข้าไปอยู่ในร่างกายสัตว์หรือคนจะสร้าง Capsule ทันที

ระบาดวิทยา เชื้อ Bacillus anthracis อาจจะแพร่หลายโดยพวกแมลงเป็นพาหะ เช่น แมลงวัน พวกแมลงดูดเลือด ยุง เห็บ และเหลือบ การระบาดในคนเนื่องจากการสัมผัสโดยตรงกับสัตว์ป่วย หรือบริโภคผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเนื้อสัตว์ป่วย ส่วนมากคนงานในฟาร์ม คนขายเนื้อ คนงานโรงฟอกหนัง และคนงานในโรงงานผลิตขนสัตว์ หนัง และขนจะติดเชื้อโรคนี้ได้ง่าย

ปกติเชื้อ Bacillus anthracis อาศัยอยู่ตาม

พื้นดิน มันสามารถสร้าง Spore ปกป้องตัวมันได้เป็นอย่างดี และทนต่อสภาพแวดล้อมได้ดี อาจมีอายุยาวนานเป็นสิบปี เมื่อสัตว์หรือคนถูกปนเปื้อนด้วยดินหรืออาหารที่มีเชื้อนี้อยู่ เชื้อจะนำไปในกระแสโลหิตทำให้สัตว์และคนเกิดหรือแสดงอาการป่วยขึ้น เพราะเชื้อนี้จะสร้างพิษคือ Toxin ขึ้น ซึ่งเรียกว่า Tripartite extraceellar toxin สารพิษนี้มีอยู่ด้วยกัน ๓ ชนิดคือ

๑. Oedema facter (EF) หรือเรียกอีกชื่อหนึ่งว่า Factor ๑

๒. Protective autigen (PA) หรือ Factor ๒

๓. Lethal factor (LE) หรือ Factor ๓

ตามธรรมชาติ Factor ๒ ถ้าไม่รวมกับ Factor ๑ หรือ Factor ๓ จะไม่แสดงอาการอะไร แต่เมื่อใด Factor ๒ รวมกับ Factor ๑ หรือ Factor ๓ สัตว์ป่วยจะแสดงอาการรุนแรงขึ้นทันที ยิ่งถ้าทั้ง ๓ Factor รวมกันหมดแล้วสัตว์จะแสดงอาการรุนแรงมาก ทำให้สัตว์ตายทันที เชื้อ Bacillus anthracis จะมีชีวิตอยู่ในซากสัตว์ที่ตายแล้วได้ไม่เกินสามวันที่อุณหภูมิ ๒๕--๓๐ องศาเซลเซียส หรือสูงกว่านั้น ถ้าอยู่ในไขกระดูก (Bine Marrow) จะอยู่ได้นานหนึ่งอาทิตย์ แต่ถ้าอยู่ตามผิวหนังจะอยู่ได้นานสองอาทิตย์ ทั้งนี้เป็นเพราะสัตว์ที่ป่วยตายจะถูกย่อยสลายด้วยฤทธิ์ของน้ำย่อยในตัวสัตว์จนกว่าจะเน่าเปื่อยหมดไป

การเกิดโรค

๑. เนื่องจากการกิน Spore เข้าไป Spore จะเข้าไปอยู่ตามเนื้อเยื่อส่วนต่างๆ โดยเฉพาะที่ Pharynx และส่วนปลายของ Gastrointestinal tract.

๒. เชื้อโรคเข้าทางบาดแผลชนิดต่างๆ หรือถูกแมลงกัดต่อยเป็นต้น โดยเฉพาะการชำแหละสัตว์ป่วยตาย ถ้ามีบาดแผลหรือแผลถลอกก็ตามโอกาสเชื้อเข้าสู่ร่างกายสูงมาก หรือแม้แต่การแบกเนื้อที่ชำแหละแล้วโดยไม่ได้ใส่เสื้อ ถ้ามีบาดแผลตามลำตัวหรือแม้แต่เป็นสิว เชื้อก็สามารถจะเข้าสู่ร่างกายได้ มีตัวอย่างมาแล้ว

๓. เกิดจากการหายใจเอา Spore เข้าไปในระบบหายใจ แต่ในกรณีนี้พบน้อยมาก

จากการศึกษาสภาพทางพยาธิวิทยา พบว่าเมื่อเชื้อเข้าไปในร่างกายไม่ว่าทางใดก็ตาม เชื้อ Bacillus anthracis จะอาศัยอยู่ในของเหลว (edema fluid) รอบๆ วิการ (Lesian) นั้นก่อน ต่อมาน้ำเหลือง (Lymphatics) จะนำเชื้อไปยังต่อมต่างๆ ทั่วร่างกาย เชื้อ Bacillus anthracis จะเจริญเติบโตและขยายจำนวนขึ้นในต่อมเหล่านั้น แล้วเซลล์ที่เกิดใหม่ Vegetative bacilli จะเข้าสู่กระแสโลหิตต่อไปได้

ในระยะแรกๆ ร่างกายจะให้ระบบ Reticulo-endothelial system พยายามกรองเอาเชื้อออกจากร่างกาย ทำให้สัตว์หรือคนแสดงอาการป่วยขึ้น ม้าม (Speen) ซึ่งเป็นอวัยวะที่ทำหน้าที่กรองที่สำคัญ จะสู้เชื้อไม่ไหวเมื่อเชื้อ Bacillus anthracis มีจำนวนมากขึ้นๆ จะสังเกตเห็นว่าเมื่อสัตว์ตาย ถ้าผ่าซากตรวจจะเห็นม้ามขยายใหญ่ผิดปกติ ซึ่งสามารถวินิจฉัยโรคได้ค่อนข้างแม่นยำ แต่ทั้งนี้ต้องอาศัยวิการอื่นๆ ประกอบด้วยสัตว์ป่วยก่อนตายประมาณ ๑๐-๑๔ ชั่วโมง จะพบเชื้อ Bacillus anthracis เพิ่มจำนวนขึ้นอย่างรวดเร็วจนทำให้สัตว์ตายได้

สัตว์ที่เป็นพาหนะของโรค อาจแบ่งออกเป็น ๒ พวก คือ

๑. พวกสัตว์ที่ไม่แสดงอาการป่วย (Resistant to infection) ได้แก่ หนู สุนัข และสุกร แต่ในระยะสุดท้ายเชื้อ Bacillus anthracis จะทำให้เกิดอาการโลหิตเป็นพิษ (Septicaemia) ขึ้น ทำให้สัตว์พวกนี้จะตายในทันที

๒. พวกสัตว์ที่แสดงอาการป่วยแต่มีความต้านทานต่อ Toxin ของมัน ได้แก่ พวกลิงซิมแพนซี หนูตะเภา กระต่าย ลิง แกะ แพะ ม้าและโค แต่ในท้ายที่สุดก็ตายด้วยอาการโลหิตเป็นพิษเหมือนกัน

อาการ

ระยะฟักไข่ ๑-๑๔ วัน แต่ถ้าเป็นชนิดเฉียบพลันอย่างรุนแรง (Peracute anthrax) สัตว์จะตายภายในสองชั่วโมง โดยไม่แสดงอาการใดๆ ให้เห็นเลย ในกรณีที่สัตว์จะแสดงอาการให้เห็น สัตว์แสดงอาการมีไข้ กระวนกระวาย กล้ามเนื้อกระตุก หายใจขัด มีเลือดคั่งตามเยื่อชุ่ม (Mucous Membranes) สัตว์สลบ มีเลือดออกตามทวารต่างๆ เช่น ปาก จมูก และทวารหนัก

ถ้าเป็นชนิดเฉียบพลัน (Acute antrax) สัตว์จะตายภายใน ๗๒ ชั่วโมง สัตว์จะยืนหัวตกและตาลอยซึม ไม่เดินตามฝูง ลุกๆ นอนๆ นอนๆ มีจุดเลือดคั่ง

ถ้าเป็นชนิดรั้งรัง (Subacute to chronic chronic form) จะมีอาการบวมน้ำบริเวณลูกกระเดือกและคอและตามต่อมต่างๆ สัตว์แสดงอาการเจ็บคอกินอาหารไม่ได้

สำหรับอาการในคน คนจะป่วยด้วยโรคแอนแทรกซ์อย่างใดอย่างหนึ่งใน ๓ ชนิด คือ ตามผิวหนัง (Cutaneous) ระบบหายใจ (Pulmonary) และลำไส้ (Intestinal) คนป่วยจะแสดงอาการทางสมองและเกิดอาการโลหิตเป็นพิษ และตายในที่สุด

ส่วนมากคนจะป่วยด้วยชนิดผิวหนังถึง ๙๕% จะเป็นฝีหัวดำตามมือและแขนเจ็บปวดมาก ถ้ารักษาไม่ทันจะตาย ส่วนชนิดระบบหายใจ (Pulmonary) เกิดจากคนหายใจเอาขนสัตว์ที่มี Spore ของแอนแทรกซ์เข้าไป สำหรับชนิดลำไส้ (Intestinal anthrax) เกิดจากการบริโภคเนื้อดิบที่ได้จากสัตว์ป่วย

มีอาการคลื่นเหียนอาเจียน เบื่ออาหาร เป็นไข้ ปวดท้องและลำไส้อักเสบมีเลือดคั่ง

การวินิจฉัยโรค

ในขณะที่สัตว์มีชีวิตอยู่จะตรวจไม่พบเชื้อ B. anthracis จะตรวจพบต่อเมื่อสัตว์ตายแล้ว หรือตรวจพบในระยะสุดท้ายของโรคเท่านั้น การเก็บตัวอย่างเลือดควรใช้กระบอกฉีดยาดูดเลือดเพื่อป้องกันการปนเปื้อน ควรจะดูดจากบริเวณปาก ใบหู ไรกีบ

ถ้าผลของ Blood Smear ไม่ชัดเจน ให้เจาะเลือดตรวจใหม่อย่างช้าไม่เกิน ๔๘ ชั่วโมง ภายหลังสัตว์ตาย เพราะหลังจากนั้นภายในร่างกายสัตว์จะเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว จะตรวจพบยาก ตัวอย่างเลือดควรเก็บไว้ในในตู้เย็นอุณหภูมิ ๔ องศาเซลเซียส จากประสบการณ์พบว่า เลือดจากไรกีบ (Conronet) เมื่อนำมา Smear หรือย้อมสี จะได้ผลดีกว่าเลือดจากที่อื่นๆ

ส่วน Axcoli test ใช้ตรวจตัวอย่างที่เป็นของแห้ง แต่ข้อเสียคือเกิด Cross-reactions กับ Antigens จาก Bacillus spp. ตัวอื่นๆ วิธีที่ดีที่สุด คือ ELISA

การควบคุมโรค

ควรทำการป้องกันด้วยการฉีดวัคซีนให้แก่สัตว์ทุกปีติดต่อกันเป็นเวลา ๕ ปี ตามคำแนะนำของกรมปศุสัตว์ เมื่อสัตว์ตายไม่ควรผ่าซากให้ฟังซากลึกประมาณสองเมตร และให้ราดซากสัตว์ด้วยส่วนผสมของ Chlorine อยู่ ๒๕% กับดิน ๓ ส่วน

การทำลายซากด้วยความร้อน ถ้าอยู่ในสภาพ Moist heat จะให้ผลดีกว่า Dry heat เพราะสามารถทำลายได้ทั้ง Vegetative forms และ Spore โดยใช้อุณหภูมิ ๖๐ องศาเซลเซียส นาน ๓๐ นาที นอกจากนี้ยังมีวิธีป้องกันแต่ละชนิดของชิ้นส่วนซาก รวมทั้งดินด้วย จะได้นำมาอธิบายในโอกาสต่อไป

การรักษาสัตว์ป่วย

หลักการก็คือจะต้องทำการกำจัดเชื้อ B. anthracis ออกจากระบบให้เร็วที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อป้องกันการสร้าง Toxin รวมทั้งการทำลาย Toxin โดยทำให้เป็นกลาง ด้วยการให้ Immune serum

ยาปฏิชีวนะจะช่วยไม่ให้สัตว์ตายเร็ว การเลือกใช้ยาปฏิชีวนะ ให้ถูกกับชนิดของ Bacteria จะดีที่สุด การใช้ Penicillin ร่วมกับ Streptomycin รักษาสัตว์ป่วยจะต้องให้ซ้ำทุก ๑๒ ชั่วโมง จากนั้นจึงผ่อนระยะเวลาเป็นทุก ๒๔ ชั่วโมง เป็นเวลาติดต่อกันถึงห้าวัน หรือจะให้ Benzathine penicillin ติดต่อกันเป็นเวลา ๒๑ วันก็ได้ แต่ยาชนิดหลังจากนี้มีราคาแพงมาก อย่างไรก็ตามการรักษาสัตว์ป่วยจะได้ผลดี เมื่อได้ให้การรักษาตามอาการช่วยอีกทางหนึ่งด้วย

จากความรู้ทางวิชาการดังกล่าวมาแล้วนี้ *ทางชมรมพัฒนาและพิทักษ์การเกษตรแห่งชาติ* ใคร่ขอสรุปย้ำเฉพาะโรคแอนแทรกซ์ หรือโรค "กาลี" นี้ไว้ด้วยว่า โรคแอนแทรกซ์จะติดต่อจากสัตว์มาสู่คนได้ ๓ ทาง คือ

๑. ทางผิวหนัง ที่มีแผลหรือรอยถลอก ส่วนใหญ่จะติดขณะชำแหละซากสัตว์ สัมผัสหนัง ขน เลือดของสัตว์ที่เป็นโรคนี้ ผู้ป่วยจะมีตุ่มแดง พอง และแตก ตรงกลางแผลจะยุบลงเหมือนถูกบุหรี่จี้ ไม่เจ็บปวด แต่จะบวมรอบๆ แผลและต่อมน้ำเหลืองใกล้เคียง หากรักษาไม่ทันเชื้อจะเข้าเลือดเป็นพิษถึงตายได้

๒. ทางลมหายใจ โดยหายใจเอาสปอร์เข้าไป ผู้ที่ทำงานในโรงงานที่เกี่ยวข้องกับหนังสัตว์ ขนสัตว์ หรือปุ๋ยจากกระดูกสัตว์ป่น มีโอกาสติดโรคนี้สูง โดยผู้ป่วยจะมีอาการไอ หายใจติดขัด

เฉียบพลัน นอกจากส่งผลให้หลอดลมและหลอดเสียงอักเสบแล้ว อาจจะมีอาการสมองอักเสบได้ด้วย มีสิทธิ์ช็อกและตายในที่สุด

๓. ทางปาก โดยการบริโภคเนื้อสัตว์ที่ป่วยโดยปรุงไม่สุกพอเข้าไป เช่น ลาบ หลู้ ยำเนื้อดิบๆ หรือสุกๆ ดิบๆ ผู้ป่วยจะมีอาการปวดท้อง ท้องเสีย อาจถ่ายเป็นเลือดสดๆ คลื่นไส้อาเจียน คอบวม เนื้อบริเวณคอ คอหอย หรือกระเพาะตาย อาการหนักรักษาไม่ทัน ที่สุดก็ถึงตาย

จึงขอย้ำว่าแอนแทรกซ์เป็น **"โรคอันตราย"**

กล่าวมาถึงตอนนี้เชื่อว่าหลายคนคงจะมีคำถาม ก็ทั้งๆ ที่ทางกรมปศุสัตว์ ทางสาธารณสุขต่างก็มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคแอนแทรกซ์เป็นอย่างดี วัคซีนที่ใช้ในการป้องกันไม่ให้สัตว์ป่วยก็มี วิธีการทำลายเชื้อเพื่อสยบการแพร่ระบาดก็มีการพูดถึงกันอยู่ปาวๆ ขณะที่ยาที่ใช้ในการรักษาคนที่เจ็บป่วยก็มีแล้ว

ทำไมแอนแทรกซ์จึงยังมีระบาดไม่หยุดหย่อนไม่หมดสิ้นไปจากเมืองไทยเราได้เสียที ?

คำตอบคือ คงจะเป็นเพราะ *"ความโลภ*

แอนแทรกซ์เป็น "โรคอันตราย"
ประชาชนทั่วไปควรให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ
โดยเฉพาะผู้บริโภค คือ
การบริโภคอาหารเนื้อสัตว์ควรปรุงให้สุกจริงๆ เสียก่อน

ประชาชนทั่วไปควรให้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ โดยเฉพาะผู้บริโภค คือ การบริโภคอาหารเนื้อสัตว์ควรปรุงให้สุกจริงๆ เสียก่อน การซื้อเนื้อสัตว์มาบริโภคก็ควรเลือกแต่เนื้อสด ไม่มีกลิ่นเหม็นเน่า ที่สำคัญอย่าเห็นแก่ของถูก เนื้อที่ราคาถูกผิดปกติให้สงสัยไว้ก่อนเลยว่ามีปัญหา

อยากเตือนให้ระวังการบริโภคเนื้อสัตว์จำพวกโค กระบือ แพะ แกะ สุกร โดยเฉพาะคนในพื้นที่เสี่ยง และคนกรุงเทพฯ ที่นิยมบริโภคเนื้อสัตว์สูงมากยิ่งต้องระวังเป็นพิเศษ แต่ก็อย่าได้ตื่นตระหนกจนเกินไป

คำกล่าวของ *คุณอาคม เอ่งฉ้วน* รมช.เกษตรฯ ที่ว่า *"ต้องโทษขบวนการและผู้ลักลอบนำเข้า*

คอรัปชั่น" นั่นเอง

หากจะย้อนไปดูมาที่ไปของโรคระบาดจากสัตว์ ในเมืองไทยเรายุคหลังๆ นี้ จะเห็นได้ว่า เกือบทุกครั้งมักจะเกิดจากสัตว์ที่ถูกนำเข้าจากประเทศเพื่อนบ้าน อย่างผิดกฎหมาย ไม่ว่าจะจากชายแดนด้านลาว เขมร หรือพม่า และผู้ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับกระบวนการแพร่ระบาดข้ำซากของโรคประเภทนี้ ก็หนีไม่พ้นจากพวกผู้เลี้ยงสัตว์ นายทุน และเจ้าหน้าที่รัฐ

สัตว์ที่นำสัตว์จากประเทศเพื่อนบ้านเข้ามาโดยไม่ได้ผ่านพิธีการทางศุลกากร หรือการขออนุญาตนำเข้า ขอความร่วมมือว่าอย่าเห็นแก่ตัว เพราะผลที่ได้รับนั้นจะทำให้เกิดความเสียหายหลายฝ่าย" นั้น

และคำกล่าวของอธิบดีกรมปศุสัตว์หลายยุคหลายสมัย ที่มักระบุคล้ายๆ กันว่า *"สาเหตุหนึ่งของการระบาดอาจเนื่องมาจากสัตว์ที่ลักลอบนำเข้าชายแดน"*

ตลอดจนการตั้งข้อสังเกตของหลายฝ่ายในทำนองที่ว่า *"โรคแอนแทรกซ์โรคร้ายทำลายเศรษฐกิจประเทศจะเบาบางลงหรือหมดไปได้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากประชาชนนั้น"*

ที่สำคัญก็คือเจ้าหน้าที่ปศุสัตว์เองจะต้องไม่เห็นแก่ผลประโยชน์เล็กๆ น้อยๆ ที่มีผู้หยิบยื่นให้ในการเคลื่อนย้ายสัตว์แต่ละครั้ง ความจริงทั้งหลายเหล่านี้ คงจะฉายภาพได้ชัดเจนถึงต้นตอปัญหาที่แท้จริงได้

แอนแทรกซ์ คร่าชีวิต ทำลายเศรษฐกิจประเทศ แต่ *"โรค"* หรือ *"คนบางคน"* กันแน่ ที่ *"กาลี"* ?

โปรดช่วยกันพิจารณา และหาทางเร่งกำจัดต้นตอความชั่วร้ายนี้ให้หมดสิ้นไปจากแผ่นดินไทยด้วยก็จะดี

เรียน ท่านผู้อ่านวารสารไทย

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย ในคณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ได้จัดพิมพ์วารสารไทยมาตั้งแต่ต้นปี ๒๕๒๔ เพื่อเผยแพร่ความรู้ในด้านต่างๆที่เป็นประโยชน์แก่ประชาชน และเพื่อเป็นการสนับสนุนการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข

เราได้เปิดโอกาสให้ท่านผู้อ่านได้แสดงความคิดเห็นในด้านต่างๆที่เกี่ยวกับวารสารไทย หรือหากท่านต้องการให้เรานำเสนอเรื่องใดที่ท่านคิดว่าน่าสนใจ และมีประโยชน์ต่อส่วนรวมและชาติบ้านเมือง คอลัมน์นี้เป็นเวทีของท่าน ขอได้โปรดเสนอความคิดเห็นส่งมาในใบตอบรับนี้ และกรุณาอย่าลืมปิดดวงตราไปรษณียากรด้วย

ขอขอบคุณ

ใบตอบรับ *วารสารไทย*	ได้รับ วารสารไทย ฉบับที่.....เรียบร้อยแล้ว	วันที่.....เดือน.....พ.ศ. ๒๕.....
ชื่อผู้รับ.....		
ที่อยู่/สถานที่ทำงาน :		
คำถาม/ข้อเสนอแนะ/ข้อคิดเห็นต่างๆ :		

✂ (ตัดตรงรอยนี้)

กรุณาส่ง

ปิดดวงตราไปรษณียากร
๒ บาท

ฝ่ายจัดทำ **"วารสารไทย"**
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี
ส่วนการศึกษาโรงเรียนนายร้อย จปร. (เดิม) ทำเนียบรัฐบาล
ถนนราชดำเนิน เขตดุสิต
กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐

(แนวพับ)

(แนวพับ)

จิตรกรรมฝาผนัง วัดเสนาสนารามราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
(ภาพ) คุณตา ผงษ์วรรณ

ภาพทวารบาลบนบานประตูพระอุโบสถ วัดเสนาสนารามราชวรวิหาร จังหวัดพระนครศรีอยุธยา

(ภาพ) อนุตรา หงษ์สุวรรณ